

Lapsen etu ja suojelu perheen sisäisissä kaltoinkohteluepäilyissä

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia rikostutkintaprosessista

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Elin Magnusson

23.2.2026

Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Elin Magnusson

Otsikko: Lapsen etu ja suojeleu perheen sisäisissä kaltoinkohteluepäilyissä - Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia rikostutkintaprosessista

Ohjaajat: Sosiaalityön professori Merja Anis, Sosiaalityön lehtori Anniina Kaittila

Sivumäärä: 83 sivua + 10 liitesivua

Päivämäärä: 23.2.2026

Tässä pro gradu -tutkielmassani tarkastelen sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojeleu toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana tilanteissa, joissa kaltoinkohtelijana on lapsen vanhempi. Tutkimusaineistoni koostuu lastensuojeleu avohuollossa ja oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden haastatteluista. Tutkimuskysymykseni tarkastelee, millaisia lapsen edun ja suojeleu määrittelyjä sosiaalityöntekijät tunnistavat kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkintaprosessien aikana sekä miten lapsen etu ja suojeleu heidän kokemustensa mukaan toteutuvat rikostutkinnan aikana. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten kaltoinkohdellun lapsen etu ja suojeleu toteutuvat rikostutkintaprosessissa, jossa epäiltynä on lapsen oma vanhempi.

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu lapsen kaltoinkohteluun, lapsen etuun ja suojeleuun koskevan teoriaan ja tutkimukseen. Lisäksi tarkastelen aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä, lastensuojeleu ja rikostutkinnan prosesseja sekä niihin liittyvää viranomais- ja moniammatillista yhteistyötä. Keräsin aineiston viiden yksilöhaastattelun avulla kevään ja syksyn 2025 välisenä aikana käyttäen puolistrukturoitua haastattelumenetelmää. Tutkimukseni on laadullinen ja analyysimenetelmänä käytän sisällönanalyysia. Analyysi pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin ja kokemusnäkökulmaan.

Tulosten perusteella kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojeleu määrittely näyttäytyi sosiaalityöntekijöille merkittäväna ammatillisena haasteena. Lapsen edun käsitteellistäminen koettiin suojeleu vaikeammaksi, sillä se rakentui useista samanaikaisista ja osin ristiriitaisista tekijöistä, jotka edellyttivät tapauskohtaista harkintaa ja eri toimijoiden roolien punnintaa. Suojeleu hahmottui konkreettisempänä ja institutionaalisesti selkeämmin jäsentyneenä toimintana. Haasteita loivat lisäksi viranomaisten väliset tulkintaerot, puutteellinen tiedonkulku sekä rikostutkintaprosessin rakenteelliset jännitteet, jotka vaikeuttivat lapsen edun johdonmukaista toteutumista.

Tutkielman tulokset osoittavat, että kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojeleu toteutumisessa rikostutkintaprosessin aikana on edelleen merkittäviä kehittämistarpeita. Barnahus-malli näyttäytyi sosiaalityöntekijöiden arvioissa keskeisenä ja toimivana lapsiystävällisenä työskentelyrakenteena, erityisesti lasten kuulemisen, moniammatillisen yhteistyön ja psykososiaalisen tuen näkökulmasta. Samalla tulokset toivat esiin rakenteellisia haasteita, kuten pitkät rikostutkintaprosessit sekä tuen puutteet tilanteissa, joissa lapsi palaa kotiin kuulemisen jälkeen ilman systemaattista jatkotukea. Nämä tekijät herättävät huolta lapsen turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamisesta prosessin kriittisissä vaiheissa. Haastattelutilanteet arvioitiin kuitenkin pääosin lapsen edun mukaisiksi, ammattitaitoisesti toteutetuiksi ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioiviksi.

Jatkotutkimus on välttämätöntä, sillä lapsen edun ja suojeleu toteutumista rikostutkintaprosessissa on tutkittu toistaiseksi vähän, erityisesti sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Tarvitaan systemaattista ja empiiristä tietoa siitä, miten kaltoinkohdellun lapsen etu toteutuu prosessin eri vaiheissa sekä millaiset institutionaaliset, rakenteelliset ja menetelmälliset tekijät siihen vaikuttavat. Erityisen tärkeää on selvittää, miten lainsäädäntö toimii käytännössä ja millaisia vaikutuksia sen muutoksilla on viranomaistoimintaan, prosessien keston ja lapsen asemaan. Lisäksi on tutkittava, millä käytännön keinoilla lapsen etu voidaan turvata johdonmukaisesti koko rikostutkinnan ajan. Huomiota tulisi kiinnittää lapsikeskeisten työmallien, kuten Barnahus-mallin, systemaattiseen soveltamiseen sekä niiden edellyttämiin organisatorisiin, lainsäädännöllisiin ja resurssitekijöihin. Samalla on tärkeää kehittää tapoja arvioida näiden toimintamallien vaikutuksia lapsen hyvinvointiin ja prosessien laatuun.

Avainsanat: kaltoinkohtelu, rikostutkintaprosessi, lapsen etu, lapsen suojelu, sosiaalityö

Opiskelijan lausunto tekoälyn käytöstä tähän tutkielmaan liittyen:

En ole käyttänyt tekoälyä hyödyntäviä työkaluja tätä tutkielmaa kirjoittaessani.

Olen käyttänyt tekoälyä hyödyntäviä työkaluja tätä tutkielmaa kirjoittaessani. Tämä käyttö on dokumentoitu tutkielman liitteessä. Vakuutan, että tekoälyä käytettiin yliopiston ohjeistuksen mukaisella tavalla.

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	7
2	Lapsen kaltoinkohtelu, etu ja suojele	9
2.1	Kaltoinkohtelu	9
2.1.1	Riskitekijät	11
2.1.2	Hoito ja tuki	12
2.2	Lapsen etu	13
2.3	Lapsen suojele	15
3	Tutkimuksen konteksti ja teoriatausta	17
3.1	Lainsäädäntö, ohjeet ja sopimukset	17
3.2	Polii ja kaltoinkohteluepäilyjen selvittäminen	21
3.2.1.	Rikostutkintaprosessin kulku	21
3.2.2	Lapsen haastattelu	23
3.3	Lastensuojele ja perheen sisäiset kaltoinkohteluepäilyt	25
3.3.1	Lastensuojelelun tehtävä palvelujärjestelmässä	25
3.3.2.	Lastensuojelelun rooli lapsen kaltoinkohteluepäilyssä	28
3.4	Viranomais- ja moniammatillinen yhteistyö lasten kaltoinkohteluepäilyssä	28
4	Tutkimuksen toteutus	31
4.1	Tutkimustehtävä ja metodologiset lähtökohdat	31
4.2	Aineisto	32
4.3	Analyysi	35
4.4	Tutkimusetiikka	37
5	Kaltoinkohdellun lapsen etu ja suojele rikostutkintaprosessin aikana	41
5.1	Kaltoinkohdellun lapsen edun määrittely ja toteutuminen rikostutkintaprosessin aikana	42
5.1.1	Edun määrittely	42
5.1.2	Moniammatillisuus työkäytäntönä	44
5.1.3	Lastensuojelelun rooli kaltoinkohteluepäilyksissä	46
5.1.4	Lapsen haastattelu	48
5.1.5	Rikosepäilylun luonne ja rikostutkinnan kesto	50
5.2	Kaltoinkohdellun lapsen suojelelun määrittely ja toteutuminen rikostutkintaprosessin aikana	53
5.2.1	Suojelelun määrittely	54
5.2.2	Kenelle lapsen suojelelun tehtävä kuuluu?	55
5.2.3	Suojelelun onnistumisen edellytykset	57
5.2.4	Lapsen suojelemiseen liittyvät erityiset haasteet	60
6	Yhteenveto ja pohdinta	64
6.1	Havaintoja kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelelun toteutumisesta	64
6.1.1	Lapsen edun ja suojelelun toteutumista edistävät tekijät	67
6.1.2	Lapsen edun ja suojelelun toteutumista uhkaavat tekijät	69
6.2	Tutkimuksen rajoitteet	70

6.3 Suositukset ja jatkotutkimus	71
6.3.1 Mikrotason toimenpiteet	72
6.3.2 Makrotason toimenpiteet	73
6.3.3 Jatkotutkimus	74
6.4 Lopuksi	75
Lähteet	77
Liitteet	84
Liite 1 Haastattelutiedote	84
Liite 2 Haastattelurunko	86
Liite 3. Suostumus	87
Liite 4. Tietosuojaseloste	88
Liite 5. Selvitys tekoälyn käytöstä	94

1 Johdanto

Lapset ovat erityisen suojelun tarpeessa, josta heidän huoltajansa ovat ensisijaisesti vastuussa. Hyvinvointiyhteiskunnassamme esiintyy kuitenkin huonovointisuutta, kaltoinkohtelua ja rikoksia lapsia kohtaan. Lapset ovat esim. kaltoinkohtelun ja rikoksen kohteena, jossa rikoksen tekijänä voi olla muiden rikosentekijöiden lisäksi olla lapsen oma vanhempi.

Vain osa lasten kaltoinkohtelusta ja rikoksista heitä kohtaan tulee viranomaisille tietoon. Tilastokeskuksen mukaan, vuonna 2023 viranomaisten tietoon tulleissa pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli yhteensä 12 300 uhria, joista alaikäisiä uhreja oli 3100. Yhteensä 2985 rikosnimikettä koski tapauksia, joissa epäilty oli alaikäisen lapsen vanhempi. Vanhempien lapsiinsa kohdistama väkivaltaa, on tilastojen mukaan nousussa. Varsinais-Suomen hyvinvointialueen uhrien lukumäärä oli 1188, joista lapsia oli 360. 313 lapsen kohdalla, väkivaltarikoksesta oli epäiltynä lapsen vanhempi. Tilastossa on hyvä huomioida se, että tämä on vain se määrä, joka on viranomaisille ilmoitettu. On huomioitava, että kaikki väkivaltatilanteet tai rikokset eivät tule viranomaisten tietoon, mikä vaikuttaa ilmiön kokonaiskuvan hahmottamiseen. (Tilastokeskus 2024.) Poliisin kirjaamat lapsiin kohdistuneet rikokset ovat lisääntyneet tasaisesti vuodesta toiseen (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 306).

On todettu, että kaltoinkohtelujen lasten rikostukintaprosessi voi kestää pitkään, jopa vuosia. Lapsiin kohdistuvat rikosepäilyt pitäisi aina käsitellä kiireellisinä, lasta ja perhettä samanaikaisesti kannattelevalla tavalla sekä yhdenvertaisesti kaikkialla Suomessa. Tämän kaiken toteuttaminen vähenevien resurssien ja lisääntyvien tutkintapyyntöjen ristipaineessa ei ole kuitenkaan yksinkertaista. Lisäksi lapsen etu saattaa kiireessä tai epähuomiossa jäädä muiden tehtävien varjoon ja varisinkin tilanteissa, jos osaamista ei ole riittävästi. Kirjallisuudessa on esitetty huolta, että Suomessa on erittäin suuret alueelliset erot eri viranomaisten välisen yhteistyön toimivuudessa, kun selvitetään lapsiin kohdistuvia väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjä (Ellonen & Rantaeskola 2016, 35). Sinkkonen ja Mäkelä (2017, 33) painottaa sitä, että jokaisen lapsen rikosasiaa tulee käsitellä yksilöllisesti, jotta lapsen etu ja oikeudet kunnioitetaan ja toteutetaan.

Suomessa lapsen asemaa on 2000-luvulla alettu korostaa palvelujärjestelmässä aiempaa enemmän, mikä näkyy lapsilähtöisten ja erikoistuneiden palveluiden osalta, kuten lasten oikeuspsykiatrian tutkimusyksiköiden perustamisena. Samalla kunnallisen lastensuojelun resurssit lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan vastaamisessa ovat jääneet osin riittämättömiksi.

(Pösö 2011, 112-130.) Lapsen kohdistuvaa väkivaltaa ei voida tarkastella ainoastaan rikosoikeudellisena kysymyksenä, vaan tilanteet edellyttävät viranomaisten välistä yhteistyötä, erityisesti sosiaalitoimen kanssa. Tarvittaessa yhteistyö ulottuu myös muihin lapsen kanssa työskenteleviin ammattilaisiin lapsen edun ja suojelun turvaamiseksi. (Julin 2021, 39-41.) Huittisen (2019) mukaan lapsiin kohdistuvissa pahoinpitely- ja seksuaalirikostutkinnoissa on erityisesti tiivis viranomaisyhteistyö arvostettu ja korostettu.

Tämä pro-gradu tutkielma tarkastelee sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana, vanhemman kohdistamana. Tutkimusaineisto koostuu lastensuojelun avohuollon ja oikeuspsykiatrian tutkimusyksikön sosiaalityöntekijöiden haastatteluista. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaisia edun ja suojelun määrittelyjä sosiaalityöntekijät tunnistavat kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkinta prosessien aikana ja miten kaltoinkohdeltujen lasten etu ja suojele toteutuu rikostutkinnan aikana. Tutkimukseni on laadullinen ja analyysimenetelmänä käytän sisällönanalyysia. Analyysi pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin ja kokemuskäytännön näkökulmaan.

Tulevana sosiaalityöntekijänä olen erityisen kiinnostunut lapsen edun ja suojelun toteutumisesta, mikä on näkynyt myös uravalinnoissani. Työkokemukseni lapsiperhesosiaalityössä ja lastensuojelussa on vaikuttanut pro gradu -tutkielmani aiheen valintaan. Työskennellessäni tilapäisenä sosiaalityöntekijänä lastensuojelun avohuollossa sekä suorittaessani opintoihini kuuluvan sosiaalityön harjoittelujakson lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä olen havainnut, että kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojelun toteutuminen rikostutkintaprosessin aikana voi olla haastavaa. Olen kohdannut tilanteita, joissa lapsen etu ja suojele ovat toteutuneet rikostutkinnan aikana hyvin vaihtelevasti, riippuen muun muassa lapsen yksilöllisestä tilanteesta sekä viranomaistoiminnan käytännöistä. Edellä kuvattu havainto on vaikuttanut merkittävästi tutkielmani aiheen valintaan.

Lisäksi se, että lapsen etua ja suojeleu rikostutkintaprosessiin liittyen on tutkittu vain vähän, erityisesti sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, on ollut toinen merkittävä tekijä tutkielmani aiheen valinnassa. Tämän vuoksi koen tärkeäksi tutkia aihetta, jotta saadaan lisää tietoa kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojeleu toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana.

2 Lapsen kaltoinkohtelu, etu ja suojele

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu lapsen kaltoinkohtelusta, lapsen edusta ja suojelestusta. Tässä kappaleessa avaan laajemmin käsitteitä.

2.1 Kaltoinkohtelu

Kirjallisuuden ja tutkimusten perusteella tiedetään, miten haitallista lapselle kaltoinkohtelu on tapahtumahetkellä ja seurausten suhteen. Pahimmassa tapauksessa kaltoinkohtelu johtaa lapsen kuolemaan. Kaltoinkohtelua esiintyy usein muiden väkivalta muotojen seassa. Tulevaisuudessa kaltoinkohdellut lapset ovat kohonneessa riskissä altistua uudestaan väkivallalle tai olla väkivallan harjoittaja. (WHO, 2006, 7-9.)

Maailman terveysjärjestön, WHO:n (2006) mukaan kaltoinkohtelu sisältää kaikki sekä fyysisen että emotionaalisen väkivallan muodot sekä laiminlyönnin, seksuaalisen hyväksikäytön ja kaupallisen ja muun riiston, josta seuraa lapselle varaa hänen kehityksellensä, terveydelleen, ihmisarvolle ja elämälle. Terveiden ja hyvinvointilaitoksen (2024) mukaan lapsiin kohdistuva väkivalta voi ilmetä monin eri tavoin. Fyysinen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi lapsen tönimisenä, tukistamisena, lyömisenä tai potkimisena. Henkinen väkivalta puolestaan sisältää toimia kuten puhumattomuus, uhkailu ja haukkuminen. Henkistä väkivaltaa, jonka määrittely on muita väkivallan muotoja haastavampaa, kokee iästä ja sukupuolesta riippuen huomattavasti useampi lapsi ja nuori, jopa noin kolmannes (Laajasalo & Peltonen 2021, 21). Kemiallinen pahoinpitely tarkoittaa sitä, että lapselle annetaan huumaavia lääkkeitä tai alkoholia (THL 2024).

Kuritusväkivaltaa harjoittava aikuinen pyrkii säätelemään ja rankaisemaan lasta väkivaltaisella käytöksellä, jonka tavoitteena on aiheuttaa kipua ja/tai epämukavuutta. Tämä voi ilmetä esimerkiksi tönimisenä, tukistamisena, luunappien antamisena, nipistämisenä tai muuna fyysisenä rangaistuksena. (THL 2024.) Laajasalon & Peltosen (2021, 24) mukaan väkivalta on todettu tutkimuksissa olevan tehoton kasvatustekniikka, koska kuritusväkivalta lisää lapsen käytöksen ongelmia.

Väkivallan altistuminen on myös väkivallan muoto, jossa lapsi kasvaa väkivaltaisessa ympäristössä, esimerkiksi väkivaltaisessa perheessä. Perustarpeiden laiminlyönti kuuluu myös väkivaltaan, ja se voi ilmetä esimerkiksi lapsen huonona hygieniana huolehtimisena,

tarpeellisen terveydenhuollon saamatta jäämisenä tai hoito-ohjeiden noudattamatta jättämisenä. Tällöin myös lapsen oikeus suojeluun ja turvallisuuteen jää toteutumatta. (THL 2024.)

Seksuaaliväkivalta ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voivat ilmetä esimerkiksi lapsen houkuttelemisena tai pakottamisena seksuaalisiin tekoihin. Kaikki väkivallan muodot aiheuttavat lapselle vakavia seurauksia ja vahinkoa. (THL 2024.)

Lapsen kaltoinkohtelija voi olla kuka tahansa, kuten lapsen omat vanhemmat, perheenjäsenet ja sukulaiset, ystävät tai toiset lapset, ammattihenkilöt jne. Aikuisten kohdistama väkivalta lapsiin on yksi sellaisista kaltoinkohtelun muodoista, jotka näkyvät vähiten. Syy tähän on se, että tapahtumapaikka on useimmiten kotiympäristö. Lasten kaltoinkohtelusta ei voida antaa absoluuttisen tarkkaa numeerista arvioita, mutta sitä pidetään kansainvälisesti vakavana ihmisoikeudellisena-, kansanterveydellisenä-, laillisena-, ja sosiaalisena ongelmana. (WHO 2006, 7-9.) Kaltoinkohtelusta ei ole yhtä tarkkaa määritelmää, vaan nähdään että se sisältää erilaista ja monenlaista huonoa kohtelua. Tässä kontekstissa kuitenkin on selvää, että lapset ovat kokeneet jonkinlaista väkivaltaa. Väkivallan muodot ovat myös erilaisia ja monenlaisia.

Lapset eivät helposti puhu ulkopuolisille asioistaan, jotka ovat joko lapselle itse häveliäitä tai kielletty vanhemmilta. Tämä liittyy vahvasti lapsen lojaliteettiin vanhempia kohtaan. Ne kokemukset, joita lapsi ei pysty sanoittamaan tai jotka olisivat liian traumaattisia palauttaa muistiin, ovat lapselle erityisen vaikeita käsitellä. Tällöin kaltoinkohtelusta tulee asia, josta ei voida puhua. Lapselle saattaa kehittyä pelko siitä, että jos hän avautuu asiasta, hänelle tai hänen läheisilleen voi tapahtua jotain paha. (Halila & Kivitie-Kallio, 2004 s. 197.) Laajasalon & Peltosen mukaan (2021, 24), lapsi haluaa usein nähdä laiminlyövä ja väkivaltaisen vanhempansa hyvänä ja arvostettavana.

Toisaalta kaltoinkohtelun taustalla voi olla myös jotain väärintehtyä lapselta, ja tästä syystä lapselle voi syntyä syyllisyyden tunne. Lapsi saattaa uskoa, että hän on itse osallinen tapahtuneessa, vaikka todellisuus olisi aivan toinen. Kaltoinkohtelun salailu lapselta merkitsee todellisuuden vääristämistä ja tämä vääristämisprosessi voi olla erittäin rasittavaa. Se vaatii lapselta huomattavasti psyykkistä energiaa ja saattaa pitkällä aikavälillä vaikuttaa lapsen kykyyn muodostaa terveitä ihmissuhteita tai käsitellä omia tunteitaan. Kaltoinkohtelun salailu kuormittaa lasta ja muuttaa lasten tapaa nähdä ympäröivä maailma. (Halila & Kivitie-Kallio, 2004 s. 197.)

Vanhemman toiminta ja käyttäytyminen voi ajan myötä muodostua osaksi lapsen arkea ja vaikuttavat siihen, millaista käytöstä ja toimintaa kotona pidetään normaalina. Ulkopuolisten aikuisten, kuten naapureiden tai ystävien, uskallus puuttua perheiden yksityiselämään voi olla kohtuuttoman korkea. Tällöin heidän voi olla vaikea arvioida, milloin puuttuminen on tarpeellista tai oikeutettua. Myös lastensuojelulla voi olla haasteita arvioida ja selvittää lapsen ja perheen tilannetta. Jos tietoa perheestä tai lapsen hyvinvoinnista ei ole riittävästi saatavilla, se voi hankaloittaa ja viivästyttää tarvittaviin toimiin ryhtymistä. Näistä syistä lastensuojeluilmoitusten merkitys korostuu entisestään. Ilmoitusten kautta lastensuojelu saa arvokasta tietoa, joka voi auttaa tunnistamaan mahdolliset ongelmat ja puuttumaan niihin tarvittaessa. Lastensuojeluilmoitus voi siis olla ensisijainen keino reagoida ja estää mahdollisten riskitekijöiden kehittyminen, ennen kuin ne aiheuttavat vakavampia seurauksia. (Kaunisto ym. 2021, 106-107.)

2.1.1 Riskitekijät

Väkivaltaisessa ympäristössä kasvava lapsi elää jatkuvassa stressitilassa, jossa hänen täytyy olla alituisesti valppaana ja varuillaan. Tämä jatkuva huolen ja pelon tila voi näkyä monin tavoin lapsen käyttäytymisessä ja kehityksessä. Lapsi saattaa kohdata vaikeuksia kiintymyssuhteiden muodostamisessa, mikä voi ilmetä esimerkiksi vaikeutena luottaa muihin ihmisiin tai kokea läheisyyttä turvalliseksi. Levottomuus, univaikeudet, uhmakas käyttäytyminen ja keskittymisvaikeudet ovat yleisiä reaktioita väkivallan aiheuttamaan stressiin. Tällainen ympäristö voi myös johtaa käytöshäiriöihin ja muihin haasteisiin, jotka vaikeuttavat lapsen kykyä omaksua uusia asioita ja toimia sosiaalisissa tilanteissa. Lapsuudessa koettu väkivalta voi vaikuttaa myös koulusuoriutumiseen. Kaltoinkohdellut lapset saattavat saavuttaa heikommat tulokset koulussa ja kaivata enemmän tukea kuin muut ikätoverinsa. Heidän on osoitettu tarvitsevan erityistä tukea oppimisessa ja heidän koulutuksellinen alisuoriutumisensa voi jatkua pitkälle nuoruuteen ja aikuisuuteen saakka. Lapsuudessa koetut väkivallan vaikutukset voivat myöhemmin ilmetä fyysisinä ja psyykkisinä oireina, ja nämä lapset käyttävät usein enemmän terveystalveta kuin väkivallattomassa ympäristössä kasvaneet lapset. (Kaltiala-Heino 2012, 172.)

Kaltoinkohtelu voi vaikuttaa syvästi lapsen minäkuvaan ja itsetuntoon. Lapsi voi kehittää vääristyneitä käsityksiä itsestään ja suhteistaan muihin. Seksuaalinen ja fyysinen hyväksikäyttö, erityisesti nuorella iällä, voivat johtaa siihen, että lapsi ei osaa muodostaa terveitä rajojen

asettamisen ja vuorovaikutuksen malleja. Tämä voi lisätä riskiä, että lapsi aikuisena toistaa hyväksikäyttöä, joko omassa elämässään tai muihin kohdistuvana. Kaltoinkohtelun oireet voivat myös ilmetä vakavina ja välittöminä, mutta ne voivat myös ilmetä myöhemmin lapsen kasvaessa. Kaltoinkohtelu, erityisesti toistuva pahoinpitely ja seksuaalinen hyväksikäyttö, aiheuttaa merkittäviä biologisia muutoksia. Tutkimusten mukaan nämä muutokset voivat näkyä hermoverkkojen aktiviteetissä sekä aivojen rakenteissa. Nämä muutokset muistuttavat niitä, joita on havaittu psykiatristen häiriöiden yhteydessä, kuten ahdistuneisuushäiriöiden, impulssikontrollin ongelmien ja masennuksen kohdalla. Kaltoinkohtelun seuraukset voivat olla pysyviä ja jopa elinikäisiä. (Kaltiala-Heino 2012, 170, 196.)

Väkivallan ehkäisy ja palveluiden kehittäminen edellyttävät väkivallan riskitekijöiden tunnistamista ja ymmärtämistä. Riskitekijät jaetaan usein lapseen, vanhempiin sekä perheeseen liittyviin tekijöihin. Lapsen osalta on havaittu, että esimerkiksi henkinen, fyysinen tai kehityksellinen vamma sekä kehitysviive ovat merkittäviä riskitekijöitä väkivallan kokemiselle kotona. Vammaisilla tai kehitysviivettä omaavilla lapsilla on jopa nelinkertainen riski joutua väkivallan kohteeksi verrattuna lapsiin, joilla ei ole vastaavia vammoja tai kehitysviivettä. Lisäksi lapsen piirteet, jotka vanhemmat kokevat ärsyttäväksi, voivat lisätä väkivallan riskiä. Perheeseen liittyvistä tekijöistä Suomessa on eniten tutkittu perheen sosioekonomista asemaa. Suuri lapsiluku, vanhempien työttömyys ja pienet tulot ovat osoittautuneet merkittäviksi riskitekijöiksi väkivallan toteutumiselle. Lisäksi perhe-elämän kriisit, voivat olla yhteydessä lapseen kohdistuvaan väkivaltaan. (Laajasalo & Peltonen 2021, 22.)

2.1.2 Hoito ja tuki

Väkivaltaa kokenut lapsi voi tarvita pitkäkestoista ja vaativaa hoitoa, erityisesti kiintymyssuhdehäiriöiden vuoksi. Lapsen hyvinvoinnin tukemisessa voi olla erityisen tärkeää tarjota kotiin vietävää konkreettista tukea. Perheen rooli tukena on myös keskeinen. Perhe voi hyötyä ryhmämuotoisesta tuesta, joka on suunnattu lapsen käytösongelmien käsittelemiseen. Vaikka perheen perustason tuki voi riittää, se edellyttää kuitenkin huolellista arviointia, konsultaatioita ja työhjoausmahdollisuuksia ammattilaisilta. Lapsen väkivaltakokemuksista toipumista voivat tukea useat suojaavat tekijät, kuten perheen tuki, optimismi ja kiitollisuus. Nämä tekijät voivat edistää lapsen resilienssiä ja auttaa lievittämään posttraumaattisia kokemuksia. (Laajasalo & Peltonen 2021, 24-25.) Rätty (2015, s.1) painottaa, että julkisella vallalla on velvollisuus varat riittävästi voimavarat lapselle ja perheille palveluja järjestettäessä.

Lisähaasteen tilanteeseen saattaa tuoda väkivaltakokemuksiin mahdollisesti liittyvä rikostutkinta, jonka kesto Suomessa usein valitettavan pitkä. Traumafokusoitunutta terapiaa ei tulisi aloittaa ennen lapsen kuulemista rikosprosessissa, koska väkivaltatapahtumien käsittely hoidollisessa kontekstissa voi heikentää tutkinnan laatua. Lapsella on silti oikeus viiveettömään tukeen ja hoitoon, ja näissä tilanteissa kyseeseen tulevat terapeuttiset menetelmät, joissa keskitytään pärjäävyyden tukemiseen ja oireiden hallintaan. (Laajasalo & Peltonen 2021, 24.) Kaikki lapseen kohdistuva väkivalta on lapselle haitallista, mutta Ojalan (Ojala 2024, 7) mukaan lapsen terveydelle ja psykososiaalisille kehitykselle lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat erittäin vahingollisia

2.2 Lapsen etu

Kaltoinkohtelu ja huolenpidon, rakkauden ja vuorovaikutuksen puuttuminen voivat olla negatiivisia tekijöitä lapsen edun kannalta (Räty 2007, 27). Lapsen etu on merkittävässä roolissa lapsen elämässä ja yhteiskunnassa. Lapsen status ja edun käsite on kehittynyt ja vahvistunut vuosien saatossa. Lapsen oikeuksien sopimus (LOS) Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimukseen (Convention on the Rights of the Child, CRC) tuli voimaan Suomessa 1991. Tämä on merkittävä muutos lasten kannalta niin kansallisesti kuin myös kansainvälisesti. Lapsen edun taustalla ovat myös lastensuojelulain (417/2007) ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) ja niiden uudistukset. Toisaalta lapsen etu on moninainen, ja yhtenäistä selitystä tähän ei ole. (Räty 2007, 27.)

Saastamoinen (2018, 8) toteaa, että kun kaikista lapsen oikeuksista huolehditaan ja ne turvataan, toteutuu lapsen etu. Lapsella on oikeuksia päivittäisessä elämässään, kuten arjessa ja kotona, päivähoidossa ja koulussa sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lapsen oikeuksien sivuuttaminen ei lähtökohtaisesti ole perusteltu missään tilanteessa, ja näin ollen tulee aina huomioida lapsen etu arjessa. Saastamoisen tulkinta lapsen edusta on kokonaisvaltainen ja tärkeä. Tulkinta vaatii arvioijaa pohtimaan lapsen etua monelta eri kannalta. Mielestäni tärkein on, että aina tulee huomioida lapsen etu arjessa. Aer (2012, 26) nostaa esille, lapsen edun käsitteen tarkoittavan, että lapsen tilanteessa on aina huomioitava relevantit ihmisoikeudet ja niiden suojaamisen tarve toteuttamalla lapsen hyvinvoinnin kannalta parhaaksi katsottava vaihtoehto. Näin ollen, lapsen etua määriteltäessä on tärkeää tietää ihmisoikeussopimusten ja lainsäädännön sisältö lapsen edun suhteen.

Lapsen edun käsite on monimutkainen ja se tulee määrittää tapauskohtaisesti. Viranomaiset ja lainsäätäjät voivat selventää tätä käsitettä tulkitsamalla ja soveltamalla YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohtaa ”*Kaikissa julkisten ja yksityisten sosiaalihuollon laitosten, tuomioistuinten, hallinnollisten viranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu*”. Lapsen etu on aina määriteltävä ja sopeutettava lapsikohtaisesti, ottaen huomioon kyseisen lapsen henkilökohtainen tilanne, tarpeet ja olosuhteet. Kaikissa lasta koskevissa asioissa on noudatettava lapsen edun periaatetta. Lapsen etu käsitteenä on joustava ja se voidaan mukauttaa yksittäisen lapsen tilanteeseen. Tämä kuitenkin avaa mahdollisuuden myös väärinkäytöksiin, sillä lapsen etu voi olla erilaisten tulkintojen kohteena. Esimerkiksi vanhemmat, jotka puolustavat omaa etuaan huoltajuuskiistoissa, tai ammattilaiset, jotka eivät huomioi lapsen etua, voivat syyllistyä väärinkäytöksiin. (YK:n lasten oikeuksien komitea, 2013.)

Lapsen etu on keskeinen periaate, joka ohjaa lapsia koskevia päätöksiä ja toimenpiteitä. Tämä periaate takaa sen, että lapsen yksilölliset tarpeet ja kehitykselliset olosuhteet otetaan huomioon kaikissa tilanteissa, joissa hän on osapuolena. Lapsen etu ilmenee myös oikeudellisessa ympäristössä siten, että kaikissa päätöksissä, jotka vaikuttavat lapseen, tulee ensisijaisesti arvioida, mikä on lapsen edun mukaista. Suomen lainsäädännössä lapsen etu ilmenee laaja-alaisesti. Lapsen etu on paitsi vahvasti sidoksissa perus- ja ihmisoikeuksiin, on se myös nimenomaisesti mainittu ihmisoikeussopimuksessa. Lapsen oikeuksien sopimuksessa lisäksi veloitetaan huomiomaan lapsia koskevissa toimissa ensisijaisesti lapsen etu (LOS 3 artikla). Lapsen etu ei kuitenkaan ole aina yksiselitteinen, ja sen arvioiminen voi olla haastavaa erityisesti monimutkaisissa tilanteissa, joissa lapsen tarpeet ja vanhempien oikeudet voivat olla ristiriidassa keskenään. Tällöin päätöksentekijöiden on tehtävä huolellinen ja tasapainoinen arviointi siitä, mikä on lapselle parasta pitkällä aikavälillä, ottaen huomioon myös lapsen mielipiteet ja osallisuus prosessissa. (Saastamoinen 2018, 8.)

Lastensuojelulaissa korostuu lapsen etu ja sen varmistaminen kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa, jossa lapsen osallisuus ja oikeudet ovat keskiössä. Lastensuojelulain 4 §:n mukaan lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lain mukaan lapsen etua arvioitaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapsen oikeuden turvalliseen kasvu-ympäristöön sekä ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen. Lisäksi on huolehdittava siitä, että lapselle taataan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa.

Lastensuojelulain 24 §:n mukaan lasten vastuu sosiaalityöntekijällä tulee valvoa lapsen edun toteutumista. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on myös avustaa lasta puhevallan käytössä, ohjata lasta tarvittaessa oikeusavun piiriin ja huolehtia siitä, että lapselle haetaan edunvalvojaa, mikäli tämä on tarpeen lastensuojelun 22 §:n mukaisissa tilanteissa.

Vaikka lapsen etu on käsitteenä vaikeasti yksiselitteisesti määriteltävissä, viranomaisten välinen yhteistyö auttaa varmistamaan, että sen eri osa-alueet tulevat huomioiduiksi. Siksi yhteistyö tulisi ensisijaisesti nähdä keinona turvata lapsen etu – ja siten myös viranomaisten keskeisenä ja vastuullisena tehtävänä. (Ellonen 2013, 22.)

On huomioitavaa, että lapsen edun määrittely on erityisen haastavaa ylläolevan mukaisesti. Se vaatii monen asian huomioimista lapsen elämässä. Kun kyseessä on kaltoinkohtelun epäily, on lapsen edun huomioon ottaminen ja arviointi ensisijaista. Lapsen edun mukaista on puuttua varhaisessa vaiheessa tekijöihin, jotka voivat haitata hänen kehitystään, ja tukea vanhempia sekä lasta niin, että lastensuojelun sijoituksia voidaan välttää. (Söderholm & Kiviti-Kallio 2012, 297.)

2.3 Lapsen suojele

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen (2024) mukaan, lapsella on oikeus saada suojeleu kaikenlaiselta hyväksikäytöltä ja väkivallalta. Lapsella on lähtökohtaisesti samat oikeudet, kun aikuisella, mutta lapsi on myös erityisen suojeleu kohteena. Ihmisoikeussopimuksissa ja Suomen perustuslaissa (731/1999) on varmisteltu se, että vaan lapsia koskee tiettyjä erityisiä oikeuksia. (Saastamoinen 2018, 8.)

Jotta lapsen suojeleussa onnistutaan, tämä vaatii lapsen kaikilta lapsen läheisiltä ja lapsen asiaan osallisilta kovaa pyrkimystä ja halua. Tämän lisäksi lapsen suojeleu saavuttaminen edellyttää yhteistyötä lasten kanssa työskentelevien tahoilta ja viranomaisilta mutkattoman toimivan yhteistyön. Välttämättömän huolenpidon, hyvinvoinnin ja yksilöllisten kasvun turvaaminen on säädelty perustuslain 19§ koskien lapsen asemaa ajatellen viranomaisten välistä yhteistyötä.

Perustuslain lisäksi sosiaalihuoltolain 41§ ja hallintolain (434/2003) 10 § mahdollistavat viranomaisten välisen yhteistyön lapsen suojeleussa samoin kuin myös laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812) 27 § ja laki viranomaisten julkisuudesta (21.5.1999/621).

Lastensuojelulain 1 § mukaan, lain tarkoitus on ”*turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.*” Lain 2 § mukaan, lapsen vanhemmat ovat ensisijaisesti vastuussa lapsesta ja hänen hyvinvoinnistaan. Lastensuojeluviranomainen on suojeltava lasta työssään ja tilanteissa lastensuojelun tukitoimilla, kun lapsi on lastensuojelulain 40 § mukaan välittömässä vaarassa tai muutoin sijaishuollon tarpeessa.

Lapsen suojeleminen kaikenlaiselta väkivallalta on aina lapsen edun mukaista ja viranomaisten tulee siten toimia sen mukaan ja tulkinta säännöksiä myös tästä näkökulmasta. (Ellonen 2013, 22).

On todettava, että lapsen suojeleminen on tarkemmin määritelty laissa, ja tämän perusteella se voi olla yksiselitteisempi, kun lapsen etu. Peruslähtökohta sosiaalihuollossa ja lastensuojelussa on lapsen suojeleminen (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 296).

3 Tutkimuksen konteksti ja teoriatausta

Kaltoinkohtelutilanteissa viranomaisten toimintaa ohjaa lainsäädäntö, jossa määritellään sekä lapsen asema ja oikeudet että eri viranomaisten vastuut ja tehtävät. Lasten kaltoinkohteluepäilyjen selvittäminen edellyttää usean toimijan yhteistyötä. Tämän tutkielman näkökulmasta keskeisimmät viranomaistoimijat ovat sosiaalityön lastensuojelu ja poliisi. Seuraavassa esittelen kunkin tahon roolit ja tehtävät osana kaltoinkohteluepäilyjen viranomaisprosessia. Lisäksi käsittelen moniviranomaisyhteistyötä lapsen kaltoinkohteluepäilyjen yhteydessä. Suomessa lapsen kaltoinkohtelutilanteita ja niiden selvittämistä ohjaavat sekä kansallinen lainsäädäntö että Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset.

3.1 Lainsäädäntö, ohjeet ja sopimukset

Kuritusväkivalta kiellettiin Suomessa lapsenhuoltolain (361/1983) voimaantulon myötä vuonna 1983. Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983 1 § 3 mom.) säädetään, että lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Tämä säännös korostaa lapsen oikeutta turvalliseen ja kunnioittavaan kasvatukseen sekä asettaa rajat vanhempien kasvatuskäytännöille.

Ammattilaisten rooli lapsiin liittyvissä pahoinpitelyepäilyissä on vahvasti säädelty lastensuojelulaissa. Alaikäisten ja perheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat työssään kohdata tilanteita, joissa lapsi on joutunut kaltoinkohtelun tai väkivallan uhriksi. Lastensuojelulaki (417/2007 25 §) edellyttää, että kaikista lapseen kohdistuneista rikosepäilyistä tehdään sekä lastensuojeluilmoitus että ilmoitus poliisille. Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n mukaan tietyissä sosiaali-, terveys-, opetus- ja poliisitoimen sekä uskonnollisten yhdyskuntien palveluksessa olevat henkilöt ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan lapsesta, jonka hoidon, huolenpidon tai kehityksen turvaaminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä, salassapitosäännösten estämättä.

Saatuana tietää lapseen kohdistuvasta pahoinpitelyepäilystä, lastensuojeluviranomaisella on salassapitosäännöksistä huolimatta ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu rikoslain (39/1889) 20. tai 21. luvussa rangaistavaksi säädetty teko. Rikoslaisissa luvussa 20 säädetään seksuaalirikoksista ja luvussa 21 säädetään henkeen ja

terveyteen kohdistuvia rikoksia, jonka enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta (sosiaalihuoltolaki 812/2000, 18 § 3 mom.).

Rikoslain (39/1889) 10 §:n mukaan törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen on rikos. Tämä tarkoittaa, että henkilö, joka saa tietoonsa lapseen kohdistuneen väkivallan mutta ei tee siitä ilmoitusta poliisille, voi syyllistyä rikokseen

Lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisestä annetun lain (19.12.2008/1009) 3 § edellyttää, että rikoksen tutkimus käynnistetään ja suoritetaan viipymättä. Tutkimusten perustella tiedetään, etteivät lainsäädännössä esitetyt velvoitteet rikosepäilyjen käsittelyajoissa aina toteudu. THL:n (2024) mukaan lasten seksuaalirikosten tutkintaprosessit kestävät kuitenkin keskimäärin kaksi vuotta, mikä on merkittävästi pidempi kuin aikuisten rikosten käsittely. Tällöin lain vaatimus tutkimuksen viipymättömyydestä on ristiriidassa käytännön toteutumana kanssa.

Lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008) annetun lain 1 §:n mukaan järjestetään tutkimus poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa epäillyn lapsen seksuaali- tai pahoinpitelyrikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi. Tämä tarkoittaa, että osa näistä rikoksista selvitetään poliisin pyytämänä virka-avulla lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksiköissä. Varsinais-Suomen alueella tämä järjestetään TYKS:n lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä (TYKS, 2025). Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) 8 § säättää, että hyvinvointialueilla on järjestämisvastuu sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Hyvinvointialueiden tulee varmistaa, että palveluiden toteuttamiseen on riittävästi ammattihenkilöstöä.

Esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 7 § säätelee alaikäisten kohtelua esitutkinnan aikana. Alaikäisiin kohdistuvat tutkintatoimet tulee mahdollisuuksien mukaan suorittaa erityisesti kokeneen tutkijan toimesta, ja tarvittaessa esitutkintaviranomaisen on neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa ennen rikostoimenpiteiden kohdentamista lapseen. Lain 4 luvun 8 § mukaan tuomioistuin voi poliisin hakemuksesta määrätä lapselle edunvalvojan huoltajan sijaan, mikäli on syytä epäillä, ettei huoltaja kykene valvomaan lapsen etua rikostutkintaprosessin aikana. THL:n raportin (2017, 39) mukaan poliisihallituksen ohjeiden mukaisesti lasten väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyt tulee tutkia kiireellisesti.

Lapsen oikeuksien sopimus

Ohjaavan lainsäädännön lisäksi Lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59/1991) on oleellinen ja ohjaava sopimus lasten kanssa työskennellessä. Unicefin mukaan, lapsen oikeuksien sopimus määrittelee jokaisen alle 18-vuotiaan lapsen oikeudet. Sopimus hyväksyttiin vuonna 1989, ja se on maailman laajin ja laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Suomi on sitoutunut noudattamaan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta vuodesta 1991 alkaen (SopS 59/1991).

Sopimuksen ytimessä ovat neljä peruseriaatetta, jota tulee ottaa huomioon sopimuksen kaikissa kohdissa; lasta ei saa syrjiä, lapsen etu on asetettava etusijalle kaikissa häntä koskevissa päätöksissä, lapsella on oikeus elämään ja kehitykseen ja lapsen näkemyksiä on kunnioitettava ja ne on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Näiden peruseriaatteiden ohella sopimus sisältää yksityiskohtaisia määräyksiä. Tämän tutkimuksen kannalta kaltoinkohdellun lapsen etu ja suojeleminen on keskiössä ja siksi seuraavaksi avataan lapsen oikeuksien sopimusta näiden näkökulmasta. Seuraavat artikkelit ohjaavat ja takaavat lapsen kokonaisvaltaisen suojeleminen.

Artikla 4 painottaa, että kaikissa lasta koskevissa päätöksissä on ensisijaisesti harkittava lapsen etua. Sopimusvaltiot sitoutuvat ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien turvaamiseksi. Taloudellisten, sosiaalisten ja koulutuksellisten oikeuksien toteuttamisessa valtioiden tulee käyttää käytettävissään olevia voimavaroja mahdollisimman täysimääräisesti ja tarvittaessa hyödyntää kansainvälistä yhteistyötä

Artikla 19 käsittelee, että lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, laiminlyönniltä ja hyväksikäytöltä. Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojelemaan lapsia kaikilta väkivallan, hyväksikäytön, laiminlyönnin ja huonon kohtelun muodoilta, myös seksuaaliselta hyväksikäytöltä, erityisesti silloin, kun lapsi on huoltajiensa tai muiden vastuullisten aikuisten hoidossa. Suojelutoimien tulisi sisältää keinoja tukea lapsia ja heidän huoltajiaan sosiaalisten ohjelmien avulla sekä mekanismeja lasten pahoinpitely- ja hyväksikäyttötapausten ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi, raportoinniksi, käsittelemiseksi, tutkimiseksi, hoitamiseksi ja seurannaksi, mukaan lukien tarvittaessa oikeudelliset toimenpiteet

Artikla 34 käsittelee lapsen suojeleminen seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Sopimusvaltioiden on huolehdittava siitä, että lapset suojataan kaikilta väkivallan, laiminlyönnin ja hyväksikäytön muodoilta tarjoamalla tehokkaita tukiohjelmiä sekä luomalla järjestelmät, joilla tapaukset voidaan ehkäistä, tunnistaa, raportoida ja saattaa asianmukaiseen käsittelyyn. Erityistä

huomiota tulee kiinnittää seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön ehkäisyyn, minkä vuoksi sopimusvaltiot ovat velvoitettuja ryhtymään tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten houkuttelemisen tai pakottamisen seksuaalisiin tekoihin, heidän hyväksikäyttönsä prostituutiossa tai muussa lainvastaisessa seksuaalisessa toiminnassa sekä lasten käyttämisen pornografisissa materiaaleissa ja esityksissä

Artikla 36 korostaa, lapsen suojelua kaikilta hyväksikäytön muodoilta. Sopimusvaltiot ovat velvollisia turvaamaan lapsen suojan kaikenlaiselta hyväksikäytöltä, joka voi vaarantaa hänen hyvinvointinsa.

Artikla 37 painottaa, että lasta ei saa kiduttaa eikä kohdella julmasti tai halventavasti. Vapaudenriistoa voidaan käyttää vain viimeisenä keinona, ja silloinkin lasta on kohdeltava inhimillisesti ja hänen ikänsä huomioon ottaen. Sopimusvaltiot ovat velvollisia turvaamaan, että lapsia kohdellaan kaikissa olosuhteissa ihmisarvoa kunnioittaen. Lapsen ei saa kohdistaa kidutusta eikä julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta, eikä alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista voida määrätä kuolemanrangaistusta tai elinkautista ilman mahdollisuutta vapautumiseen. Lapsen vapautta ei saa riistää laittomasti tai mielivaltaisesti, ja vapaudenriistoon tulee turvautua vasta viimekätisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena ratkaisuna. Vapauden menettäneitä lapsia on kohdeltava heidän ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavasti, inhimillisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen. Heidät on pääsääntöisesti pidettävä erillään aikuisista, ellei lapsen etu poikkeuksellisesti edellytä muuta, ja heillä on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä. Lisäksi jokaisella vapaudenriiston kohteeksi joutuneella lapsella on oikeus viipymättömään oikeudelliseen ja muuhun asianmukaiseen apuun sekä oikeus saattaa vapaudenriiston laillisuus riippumattoman tuomioistuimen arvioitavaksi ja saada päätös asiassa ilman aiheetonta viivytystä

Artikla 39 mukaan, väärinkäytösten uhriksi joutunutta lasta on tuettava toipumisessa ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on edistettävä. Sopimusvaltiot ovat velvollisia toteuttamaan tarkoituksenmukaiset toimet sen varmistamiseksi, että laiminlyönnin, hyväksikäytön, väkivallan, kidutuksen, muun epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka aseellisen selkkauksen kohteeksi joutuneet lapset saavat tarvitsemansa fyysisen ja psyykkisen kuntoutuksen sekä tuen yhteiskuntaan palaamiseen. Kuntoutumisen ja sopeutumisen tulee tapahtua ympäristössä, joka vahvistaa lapsen terveyttä, itsetuntoa ja ihmisarvoa.

Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtioita varmistamaan lapsen hyvinvoinnin, edun ja suojelun kaikilla elämän osa-alueilla. Sopimus toimii keskeisenä oikeudellisena ja periaatteellisena välineenä lapsen ihmisarvon ja perusoikeuksien turvaamisessa.

(Unicef 2025, SopS 59/1991.)

3.2 Poliisi ja kaltoinkohtelu epäilyjen selvittäminen

Tämä kappale käsittelee rikostutkintaprosessin kulkua lasten kaltoinkohtelu epäilyjen selvittämisessä ja lapsen haastattelun merkitystä tutkintaprosessin aikana. Sinkkosen ja Mäkelän (2017, 33) mukaan jokainen lapsen rikosasia tulee käsitellä yksilöllisesti, jotta lapsen etu ja oikeudet turvataan. Lisäksi lapsiin kohdistuvat väkivalta- ja seksuaalirikokset luokitellaan poliisin näkökulmasta aina vaativiksi rikostutkinnaksi (Ellonen & Rantaeskola, 2016, 13), mikä korostaa erityisosaamisen tarvetta sekä huolellista ja lapsen oikeudet huomioivaa menettelyä koko tutkintaketjun ajan.

3.2.1. Rikostutkintaprosessin kulku

Rikosprosessi on lain mukainen menettely, jossa selvitetään, onko rikos tapahtunut ja kuka on siitä vastuussa. Sen tavoitteena on tutkia tapahtumien kulku ja arvioida, täytyvätkö rikoksen tunnusmerkistön edellytykset. Prosessi etenee neljässä vaiheessa: esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti ja rangaistuksen täytäntöönpano. Esitutkinnassa kerätään puolueettomasti tietoa tapahtuneesta, syyteharkinnassa syyttäjä päättää syytteen nostamisesta, ja oikeudenkäynnissä tuomioistuin ratkaisee syyllisyyden ja määrää mahdollisen rangaistuksen. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 299.)

Tutkinnanjohtajan rooli korostuu erityisesti lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa heti tutkinnan alussa. Tutkinnanjohtajan vastuulla on käynnistää esitutkintayhteistyö syyttäjän kanssa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, tekemällä ennakoilmoitus syyttäjälle tutkinnassa olevasta asiasta. (Ellonen 2013, 14.) Syyttäjä tulisi ottaa mukaan tutkintaan heti sen alkuvaiheessa, jotta esitutkinta voidaan toteuttaa tavalla, joka tukee syyteharkintaa ja mahdollista oikeudenkäyntiä parhaalla mahdollisella tavalla. (Ellonen 2013, 17.)

Lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa suositellaan aina laadittavaksi myös tutkintasuunnitelma. Suunnitelmassa määritellään ne tutkintatoimenpiteet, joilla tapausta pyritään selvittämään. Tutkinnanjohtavan tehtävä on myös päättää, syyttäjän kuultua sitä, milloin lapsen kuuluminen suorittaa poliisi tai lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikkö. Poliisien tulisi tehdä tutkintaa pareittain. Tutkinnanjohtajan vastuulla on myös päätöksenteko lapsen mahdollisesta lapsen edunvalvojan sijaisen tarpeesta. (Ellonen 2013, 14-15.)

Poliisi voi pyytää virka-apua lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksiköstä, esimerkiksi silloin, kun lapsella havaitaan selkeitä kehityksellisiä viiveitä, lapsi on mahdollisesti traumatisoitunut tai voi muuten huonosti. Virka-avun käyttöä tulisi harkita myös tilanteissa, joissa epäilystä tapahtumasta on kulunut pitkä aika tai on syytä epäillä, että lapsen kertomukseen on voitu vaikuttaa. Poliisin on tärkeää arvioida oma pätevyytensä lapsen kuulemiseen, sillä lapsen haastattelu on usein keskeinen todiste tapahtumista. Tämän vuoksi haastattelu tulisi toteuttaa mahdollisimman luotettavalla tavalla. (Ellonen 2013, 94.)

Eri viranomaisten välinen yhteistyö on keskeistä kaikissa lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkinnan vaiheissa. Yhteistyötä tarvitaan niin tapausten tunnistamisessa ja niihin puuttumisessa kuin rikosten tutkimisessa ja mahdollisen jatkohoidon järjestämisessä. Tämän vuoksi yhteistyön tulisi olla luonteva osa viranomaisten työtä, ei erillinen toimenpide vain tietyissä prosessin vaiheissa. Rikosten selvittäminen edellyttää tiivistä yhteistyötä erityisesti poliisin, sosiaaliviranomaisten, lääkärien ja muun terveydenhuollon henkilöstön kanssa. Tarvittaessa yhteistyöhön voivat osallistua myös koulun ja päiväkodin työntekijät. (Ellonen 2013, 20.)

Lapsen mahdollinen somaattinen tutkimus sekä vammojen huolellinen dokumentointi ovat keskeinen osa lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen selvittämisestä. Lapsen somaattiset tutkimukset voidaan toteuttaa joko perusterveydenhuollossa tai vakavimmissa tapauksissa erikoissairaanhoidossa. Tutkimukset mahdollistavat vammojen luonteen, sijainnin ja laajuuden tarkan arvioinnin sekä tukevat poliisin ja muiden viranomaisten esitutkintaa ja päätöksentekoa. Tutkimuksen yhteydessä tehdyt kirjaukset, valokuvat ja kaaviot muodostavat keskeisen osan dokumentaatiota ja varmistavat tiedon jäljitettävyyden sekä lapsen edun toteutumisen (HUS, 2024; Barnahus 2023).

Tutkinnan kiireellisyyttä tulee myös arvioida. Yksiselitteistä ohjetta ei ole, mutta olennaista on, kauanko epäilystä tapahtumasta on kulunut aikaa. Akuutteihin rikosepäilyihin tulee reagoida

välittömästi, jotta mahdollista teknistä tai somaattista näyttöä ei menetetä. Lapsen voi kohdistua samaan aikaan useampi rikos, jotka poliisiin tulee huomioida rikosnimikkeiden valinnassa. (Ellonen 2013, 46-47.)

3.2.2 Lapsen haastattelu

Kuulustelut ja haastattelut ovat haastavia vuorovaikutustilanteita, joissa poliisin tavoitteena on vaikuttaa kuultavan haluun ja kykyyn paljastaa esitutinnan kannalta merkityksellistä tietoa. Haasteita voivat tuoda muun muassa vaikeat tunteet, vastakkainasettelu tai kuultavan haluttomuus puhua. Vaikka kuulustelu voi olla jännittävä tilanne, on tärkeää, että kuultava pystyy lyhyen tutustumisajan jälkeen käymään läpi merkittäviä ja usein henkilökohtaisia elämäntapahtumia poliisin kanssa. Ensivaikutelmalla on tässä tilanteessa suuri merkitys. Kuulustelutaidot perustuvat pitkälti kokemukseen, joka karttuu paitsi omista kuulusteluista myös seuraamalla kokeneempien poliisien työskentelyä. Kokemus ei rajoitu vain kuulustelutilanteisiin, vaan siihen vaikuttavat myös muut sosiaaliset tilanteet ja elämäkokemus. Kokemuksen kehittyminen edellyttää kuulustelijan säännöllistä ohjausta ja palautetta. Täydennyskoulutus, palaute ja työnohjaus ovat keskeisiä tekijöitä kuulustelijan taitotason ja ammattitaidon ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Suomessa palautteen saamiseen perustuvaa kuulustelukoulutusta on tarjolla erityisesti lapsirikostutkijoille. (Kaunisto ym. 2021, 15-18.)

Lapsen kuulemisessa on tärkeää, että keskustelu käydään rauhallisessa ympäristössä, jossa ei ole häiriöitä. Jotta lapsi ymmärtäisi kysymykset oikein, on tärkeää muotoilla kysymykset lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti. Luotettavinta on kuulla lasta esittämällä hänelle avoimia, "kerro" -alkuisia kysymyksiä ja pyytämällä häntä kuvaamaan tapahtumia omilla sanoillaan. Puhetilanne tulisi taltioida mahdollisimman tarkasti, jotta jälkikäteen voidaan tarkastella paitsi lapsen vastauksia myös poliisin esittämiä kysymyksiä lapselle. Esitettyjen kysymysten tai vuorovaikutuksen kannalta huonosti hoidettu alkupuhuttelu voi vaikuttaa haitallisesti rikosprosessin myöhempisiin vaiheisiin. Lapsirikostutkijan tehtävänä on soveltaa tutkimustietoa, valtakunnallisia ohjeistuksia ja haastatteluprotokollia kunkin lapsen tilanteeseen sopivaksi. Lapsirikostutkinta on aina tiivistä yhteistyötä tutkijatyöparin sekä muiden ammattilaisten, kuten psykologien, sosiaalityöntekijöiden ja juristien kanssa. (Kaunisto ym. 2021, 111-112.)

Lapsen kuulemisen yhteydessä on arvioitava lapsen edun näkökulmasta, miten ja missä järjestyksessä lapsen ympärillä olevat aikuiset saavat tietoa käynnissä olevasta esitutkinnasta. Poliisi, esitutkintaviranomaisena, vastaa tiedottamisesta ja hallitsee näin mahdollisia riskejä, kuten jatkamis- tai sotkemisvaaraa, varmistaen lapsen turvallisuuden ja todisteiden säilymisen. Tällaisissa tilanteissa tarvitaan monialaista arviointia, joka kattaa lapsen suojelun tarpeen, esitutinnan turvaamisen sekä perheen tarvitsemat tukitoimet. (THL 2023, 53-54.)

Luotettavuuden arviointi tehdään lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä osana lapsen haastatteluprosessia, ja sen tulokset sisällytetään annettavaan lausuntoon. Poliisin tekemissä haastatteluissa luotettavuusarviointia ei kuitenkaan automaattisesti toteuteta. Arviointi on erityisen tärkeä tilanteissa, joissa herää epäily mahdollisesta johdattelusta tai siitä, että lapsi on saattanut keksiä epäilyyn liittyviä asioita. (Ellonen 2013, 83.)

Lapsen, eli asianomistajan, kuulemisen lisäksi kuullaan myös hänen huoltajaansa tai muuta laillista edustajaa esimerkiksi esitietojen saamiseksi tai rikosepäilyyn liittyen. Näiden kuulemisten jälkeen tulee kuulla rikoksesta epäiltyä sekä mahdollisia todistajia. (Ellonen 2013, 99-102.) Lisäksi tutkintaan voi kuulua keskeisenä osana somaattiset tutkimukset ja lääkärinlausunnot (Ellonen 2013, 122).

Kun esitutkinta on saatu päätökseen, asia siirretään syyttäjälle syyteharkintaa varten tai rangaistus- tai rikemääräyksen antamista varten. Poikkeuksena ovat tapaukset, joissa esitutkinta on lopetettu ennen sen valmistumista. Esitutkinta voidaan päättää ilman, että asia etenee syyttäjälle, mikäli tutkinnassa käy ilmi, ettei rikosta ole tapahtunut tai ettei ketään voida asettaa syytteeseen kyseisessä asiassa. (Ellonen 2013, 143).

Karstisen väitöskirja (1998) Keskustelusta pöytäkirjaksi: kuulustelijoiden ja rikoksesta epäiltyjen viestintä poliisikuulusteluissa ja Korkmanin väitöskirja (2006) How (not) to interview children: interviews with young children in sexual abuse investigations in Finland osoittavat, että poliisien kuulustelut ovat usein olleet johdattelevia, mikä voi vaikuttaa epäiltyjen tai todistajien antamiin tietoihin ja siten myös oikeudelliseen prosessiin. Nämä tutkimukset korostavat kuulustelukäytäntöjen kehittämisen ja parantamisen tarvetta. Armilan (2021) opinnäytetyö Poliisien käyttämät kuulustelumenetelmät Suomessa: kyselytutkimus kuulustelumenetelmien käytöstä Suomen poliisilaitoksille puolestaan tuo esiin huolestuttavan tiedon siitä, että suurin osa suomalaisista poliiseista ei tuntenut tai käyttänyt yleisimpiä kuulustelumenetelmiä. Tämä puute kuulustelutekniikoissa voi johtaa virheellisiin tai epäluotettaviin tietoihin kuulusteluissa, jolloin oikeudenmukainen oikeudenkäynti vaarantuu.

Kuulustelumenetelmän ja -tekniikan epäselvyys ilmenee myös tutkimuksesta, jossa 80 % vastaajista koki tarvitsevansa enemmän koulutusta kuulusteluihin. (Kaunisto ym. 2021, 29.)

3.3 Lastensuojelu ja perheen sisäiset kaltoinkohteluepäilyt

Tämä kappale käsittelee lastensuojelun tehtävää palvelujärjestelmässä sekä sen keskeistä roolia lapsen kaltoinkohteluepäilyjen tunnistamisessa ja selvittämisessä. Lastensuojelun toiminta perustuu lainsäädäntöön (Lastensuojelulaki 417/2007; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014) ja lapsen edun ensisijaisuuden periaatteeseen, korostaen lapsen oikeutta suojeluun sekä osallistumiseen itseään koskevassa päätöksenteossa. Viranomaistoiminnan merkitys korostuu erityisesti perheen sisäisiin kaltoinkohteluepäilyihin puuttumisessa, niiden selvittämisessä sekä lapsen suojelemisessa ja tukemisessa.

3.3.1 Lastensuojelun tehtävä palvelujärjestelmässä

Lastensuojelulain (417/2007) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on turvata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Vanhemmat ja huoltajat ovat ensisijaisesti vastuussa lapsen tasapainoisesta kehityksestä ja hyvinvoinnista, lastensuojelulain (417/2007) 2 §:n mukaan. Viranomaisten tehtävänä on tukea vanhempia ja huoltajia kasvatustehtävässä tarjoamalla perheelle tarvittavaa apua ajoissa sekä ohjaamalla lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lain mukaan lastensuojelun tulee järjestää palveluja ja tukitoimia, jotka tukevat vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastuussa olevia henkilöitä, ja edellytyksin, jotka laissa on säädetty, lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle tai ryhtyä muihin toimenpiteisiin hänen hoidon ja huoltonsa turvaamiseksi (Lastensuojelulaki 417/2007).

Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n mukaan, lastensuojeluasiassa menettely voidaan käynnistää hakemuksesta tai, kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun ammattilainen saa pyynnön lapsen lastensuojelutarpeen arvioimiseksi, vastaanottaa lastensuojeluilmoituksen tai muutoin saa tiedon lapsesta, joka saattaa tarvita lastensuojelua. Menettelyn alkaessa sosiaalityöntekijän on välittömästi arvioitava lapsen mahdolliset kiireelliset tarpeet, ja viimeistään seitsemän päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta on päätettävä, käynnistetäänkö lastensuojelutoimet vai katsotaanko asia sellaiseksi, ettei se vaadi

toimenpiteitä. Lisäksi pykälässä todetaan, että on aloitettava sosiaalihuoltolain 36 § mukaan palvelutarpeen arvioinnin tekemistä, ellei sen tarve ole ilmeisen tarpeeton. Arvioinnin yhteydessä on samalla selvitettävä, onko lapsella tarvetta lastensuojelun asiakkuudelle ja tukitoimiin, paitsi jos asia on selvästi sellainen, ettei lastensuojeluun puuttumista tarvita. (Lastensuojelulaki 417/2007). Palvelutarpeen arviointi voi johtaa joko lastensuojeluasiakkuuden käynnistämiseen lastensuojelulain (417/2007, 27 §) mukaisesti tai sosiaalihuollon asiakkuuden muodostumiseen sosiaalihuoltolain (1301/2014, 34 §) mukaisesti.

Lastensuojelun arviointiprosesseissa voidaan hyödyntää monenlaisia lähestymistapoja. Harkintaan ja reflektioon painottuva arviointi korostaa sosiaalityöntekijän kykyä analysoida tietoa ja soveltaa ammatillista harkintaa, mikä mahdollistaa yksilöllisen ja tapauskohtaisen ymmärryksen tilanteesta. (Jaakola & Pösö, 2022, 361–362). Lastensuojelussa arvioidaan lapsen elämän kokonaisuutta hyödyntäen eri tieteenalojen, kuten sosiaali- ja käyttäytymistieteiden sekä lääketieteen, tietoja ja teorioita. Sosiaalityöntekijä tekee perheen kanssa työskennellessään havaintoja lapsen ja vanhempien käyttäytymisestä, vuorovaikutuksesta sekä lapsen huolenpidosta ja hoidosta. Tehtävänä on tunnistaa lapsen ja perheen vaikeudet, käyttää näitä tietoja arvioinnissaan sekä tukea ja ohjata perhettä tarpeenmukaisiin palveluihin. Lastensuojelutyössä arvioidaan lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, terveen kehityksen edellytyksiä ja sitä, mikä vaihtoehto olisi lapselle riittävä. Lapsen tapaamiset ja kuuleminen ovat keskeinen, olennainen ja välttämätön osa työtä, vaikka vanhempien kanssa työskentely on pääpaino. Työhön kuuluvat myös lapsen ja perheen tuen suunnittelu sekä tilanteen seuranta. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on arvioida, onko vanhemmilla riittävästi muutoshalua ja sitoutumista yhteiseen suunnitelmaan sekä milloin heidän vanhemmuutensa on riittävää. Työssä tarkastellaan eri vaihtoehtoja: voiko lapsi jäädä vanhempiensa hoitoon tukitoimien avulla, tarvitaanko muita aikuisia lapsen ja vanhemmuuden tueksi, vai onko lapsen sijoittaminen pois kotoa välttämätöntä. (Söderholm & Kivitie-Kallio 282.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työ on luonteeltaan vaativaa, sillä siihen sisältyy puuttumista perheen sisäisiin ja usein yksityisiksi miellettyihin tilanteisiin. Työssä korostuu jatkuva tasapainottelu lapsen edun turvaamisen, lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen edellytysten sekä lasten oikeuksien toteutumisen välillä. Sosiaalityöntekijä toimii samanaikaisesti julkisen vallan edustajana ja luottamukselliseen vuorovaikutukseen perustuvan asiakastyön toteuttajana, mikä tekee työstä moniulotteista ja edellyttää erityistä ammatillista harkintaa (Heino & Kara 2024, 542–546).

Lastensuojelulain (417/2007) 3 §:n mukaan lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu toteutetaan laatimalla asiakassuunnitelma ja tarjoamalla avohuollon tukitoimia. Tähän sisältyvät myös lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki (417/2007). Söderholmin & Kivitie-Kallion (2012, 297) mukaan, lastensuojelulaki edellyttää, että avohuollon tukitoimia käytetään ensisijaisesti aina, kun se on mahdollista. Tavoitteena on vähentää sijoitustarvetta monista syistä, kuten lapsen mahdollisuudesta asua vanhempiensa luona ja taloudellisista seikoista. On kuitenkin tärkeää arvioida avohuollon tukitoimien todellinen hyöty lapselle ja perheelle: milloin ne tukevat perhettä ja milloin ne voivat pikemminkin viivästyttää tarvittavaa sijoitusta tai avun saamista. Joissakin tilanteissa vanhempien ongelmat ovat niin vakavia, etteivät ne ratkea avohuollon tukitoimin, olipa tarjolla olevia keinoja kuinka monenlaisia tai pitkäkestoisia tahansa. Lastensuojelun sijaishuollon työntekijät ovat toisinaan huomauttaneet, että lapsi on sijoitettu liian myöhään, jolloin hän on kasvanut pitkään vaurioittavissa olosuhteissa. Tämän seurauksena lapselle voi kehittyä psyykkisiä, sosiaalisia ja kehityksellisiä ongelmia. Samansuuntaisia havaintoja on saatu myös tutkimuksista, joissa sijaishuollon nuoret ovat itse kertoneet kokemuksistaan. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 297.)

Lastensuojelun keskeisiin periaatteet ovat lastensuojelulain 4 §:ssä mukaan edistää lapsen tervettä kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhempia, huoltajia ja muita lapsen kasvatuksesta vastuussa olevia henkilöitä. Lisäksi lastensuojelun tulee ehkäistä lapsen ja perheen ongelmia ja puuttua niihin varhaisessa vaiheessa. Kaikessa lastensuojelutoiminnassa tulee ensisijaisesti huomioida lapsen etu. (Lastensuojelulaki (417/2007).

Vaikka lastensuojelun keskeisenä tavoitteena on perheiden tukeminen, siihen sisältyy myös mahdollisuus puuttua perhesuhteisiin vastoin perheen tahtoa silloin, kun se on lapsen edun turvaamiseksi välttämätöntä. Lastensuojelun tarpeen arviointi kuuluu sosiaalityöntekijälle, eikä avohuollon asiakkuus edellytä perheen vapaaehtoisuutta. Avohuollon tukitoimet perustuvat lähtökohtaisesti vapaaehtoisuuteen, ja niiden tavoitteena on ehkäistä lapsen ja perheen tilanteen kärjistymistä. Mikäli perheen tilanne kuitenkin vakavasti vaarantaa lapsen hyvinvoinnin, lapsen edun turvaaminen voi edellyttää tahdonvastaisia toimenpiteitä, kuten kiireellistä sijoitusta tai huostaanottoa. (Pösö 2010, 326.)

3.3.2. Lastensuojelun rooli lapsen kaltoinkohteluepäilyssä

Salassapitosäännöksistä huolimatta lastensuojelutyöntekijöillä on lain nojalla velvollisuus ilmoittaa poliisille tietyistä lapsiin kohdistuvan väkivallan epäillyistä tapauksista. Kuriin ja kasvatukseen liittyvä lievä kuritusväkivalta jää kuitenkin usein ilmoitusvelvollisuuden ulkopuolelle, koska sitä pidetään yleensä vähäisenä. Sosiaalipalvelujen asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) mukaan sosiaalityöntekijöillä on kuitenkin oikeus ilmoittaa poliisille myös lievistä väkivallanteoista, mikäli se katsotaan lapsen edun mukaiseksi. (Heinonen 2015, 42-43).

Sosiaalityöntekijät käyttävät usein lain sallimaa harkintavaltaa arvioidessaan, tehdäänkö kuritusväkivaltaepäilystä ilmoitus vai ei. Sosiaalityöntekijät arvioidessaan, mikä vanhemmuudessa on hyväksyttävää ja mikä kurinpitoväkivaltaa, ottavat huomioon monia tilannekohtaisia tekijöitä, kuten vanhempien uupumuksen tai stressin sekä vahingon laadun ja laajuuden. Myös sosiaalityöntekijöiden asenteet kurinpitoväkivaltaa kohtaan vaikuttavat merkittävästi näihin tulkintaprosesseihin. (Heinonen 2015, 21).

Suomalaisen ohjeistuksen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelun käsikirjan mukaan (THL, 2021, Ellonen 2021, 40.) sosiaaliviranomaisten tehtävänä väkivaltaepäilytilanteessa on arvioida lapsen lastensuojelun tarve, järjestää tarvittavat tukitoimet ja varmistaa lapsen turvallisuus. Rikosepäilyn yhteydessä sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu myös lapsen tilanteen arviointi, lapsen ja perheenjäsenten tukitarpeen sekä hoidon tarpeen kartoittaminen ja arviointi siitä, tarvitaanko lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle.

Lastensuojeluasiakkuuden hoitaminen rikostutkintaprosessin aikana voi kuitenkin olla haastavaa. Sosiaalityöntekijän tehtäviin saattaa kuulua samanaikaisesti huostaanoton edellytysten arviointi, työskentely vanhempien kanssa huostaanotto-prosessissa, rikosilmoituksen tekeminen sekä mahdollinen osallistuminen lapsen tutkintaprosessiin. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 296)

3.4 Viranomais- ja moniammatillinen yhteistyö lasten kaltoinkohteluepäilyissä

Huittisen (2019) mukaan lapsiin kohdistuvissa pahoinpitely- ja seksuaalirikostutkinnoissa korostetaan erityisesti tiivistä viranomaisyhteistyötä. Lasten rikostutkintaprosessien tueksi on

kehitetty lapsiystävällisiä toimintamalleja esim ”Barnahus-malli”, joiden tavoitteena on vahvistaa sekä lapsen etua ja suojelua että viranomaisten ja ammattilaisten välistä yhteistyötä. Näitä malleja sovelletaan tietyillä toimialoilla.

Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ei voida käsitellä pelkästään rikosoikeudellisesta näkökulmasta. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisen kokonaisvaltaisen edun toteutuminen edellyttää tiivistä yhteistyötä erityisesti sosiaalitoimen kanssa. Sosiaalitoimen vastuut ja toimenpiteet määräytyvät oman lainsäädäntönsä ja toimintakulttuurinsa mukaisesti sen jälkeen, kun lastensuojeluilmoitus lapsen kohtaamasta väkivallasta on tehty. (Ellonen 2021, 39.)

Samaan aikaan väkivaltaepäilyn selvitysprosessin kanssa perheen elämässä voi olla käynnissä myös muita vaativia prosesseja, kuten huoltoriitoja, erotilanteita tai lastensuojeluprosesseja. Nämä prosessit eivät kuitenkaan etene aina samassa tahdissa rikosprosessin kanssa, mikä voi aiheuttaa haasteita kokonaisuuden hallinnalle (THL 2023, 52.). Muista mahdollisista selvitysprosesseista huolimatta, poliisin ja sosiaalityöntekijän tulisi ylläpitää aktiivista yhteydenpitoa koko tutkintaprosessin ajan. Poliisin on tärkeää saada tieto sosiaalityössä esiin tulevista uusista seikoista, jotka voivat vaikuttaa tutkittavaan asiaan. Vastaavasti sosiaalityöntekijän tulee olla perillä esitutinnan vaiheista, jotta hän voi järjestää lapselle oikea-aikaisen tuen ja avun (Ellonen 2013, 32.). Poliisin ja sosiaalityön yhteistyön lisäksi myös muut ammattilaisryhmät, kuten varhaiskasvatuksen ja koulutoimen henkilöstö, terveydenhuollon ammattilaiset sekä oikeuspsykiatrian asiantuntijat, voivat olla keskeisessä roolissa lapsen kohdistuvien rikosepäilyjen tunnistamisessa ja rikostutkintaan liittyvässä selvittämistyössä.

Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkiminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä viranomaisten kesken. Tutkimukset osoittavat kuitenkin, että viranomaiset saattavat toisinaan epäröidä avoimen vuoropuhelun käymistä keskenään. Tämä liittyy osittain siihen, että suomalainen palvelujärjestelmä on yhä vahvasti sektoroitunut: jokaisella sektorilla on omat lakisääteiset tehtävänsä ja vastualueensa, eikä avoimen yhteistyön katsota aina asettuvan näihin raameihin. Lisäksi eri viranomaisten ammattikulttuurit voivat vaikuttaa työntekijöiden ajatteluun ja toimintaan. Näistä syistä viranomaisten jatkuva kouluttaminen ja ohjaaminen avoimeen yhteistyöhön on tärkeää (Ellonen 2013, 21).

Ellonen (2013, 33) on myös todennut, että Suomessa esiintyy merkittäviä alueellisia eroja viranomaisten yhteistyön toimivuudessa lapsiin kohdistuneiden väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen selvittämisessä. Tämä on ongelmallista, sillä lähtökohtaisesti lapsella tulisi olla oikeus yhdenvertaiseen kohteluun ja palveluun asuinpaikasta riippumatta.

Julin (2021, 39) on tarkastellut Poliisihallituksen tilastoja tutkinta-aikojen keskiarvoista, ja niiden perusteella lapsiin kohdistuneisiin seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksiin käytetty aika on ollut pitkällä aikavälillä nousussa. Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosepäilyjen tutkintaprosessit kestävät keskimäärin hieman pidempään kuin seksuaalirikokset yleisesti, myös aikuisten väliset tapaukset huomioiden. Lievemmiä arvioidut kuritusväkivallan tapaukset puolestaan etenevät poliisin käsittelyssä hitaammin kuin seksuaalirikosepäilyt (Laajasalo ym. 2020, 2). Tarkasteltaessa rikostutkintaprosessia yhtenä selityksenä pidentyneille esitutkinta-ajoille voidaan pitää sekä tapausten haasteellisuutta että tutkinnan riittämättömiä resursseja (Ellonen ym. 2019). Aikaisempi tutkimus on lisäksi viitannut siihen, etteivät lapsiin kohdistuvat rikokset ole perinteisesti olleet poliisin työssä ensisijainen resursoinnin kohde (Humppi & Ellonen 2010).

Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat sosiaalityöntekijöiden. Sosiaalityöntekijöillä on erityinen asema moniviranomaisyhteistyössä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät tekevät erityisesti lapsen kaltoinkohtelua epäiltäessä tiivistä yhteistyötä terveydenhuollon ja poliisin kanssa. Viranomaistoiminnassa on tärkeää hyödyntää eri asiantuntijoiden tietoa ja osaamista, jotta lapsi ja perhe saavat mahdollisimman kattavaa ja tarpeenmukaista tukea nopeasti. Yhteistyö vähentää päällekkäistä työtä ja mahdollistaa asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaisen huomioimisen. Lapsen fyysinen ja psyykinen terveydentila vaikuttaa merkittävästi sekä lastensuojelutoimenpiteiden vaikuttavuuteen että asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 295).

4 Tutkimuksen toteutus

Aloitin progradu-tutkielman teon syksyllä 2024. Olin pitkään pyöritellyt mielessä tutkielman aihetta, ja tiesin että haluan paneutua ja tutkia tarkemmin haavoittuvassa asemassa olevia lasten asemaa ja sosiaalista ongelmaa yhteiskunnassamme. Tutkimusaihe kirkastui ja ymmärsin, että voisin yhdistää lapsiperhesosiaalityö ja lastensuojelun työkokemukseni opiskeluajalta oppimaani kokemukseen lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian sosiaalityöstä.

Aluksi olin suunnitellut tutkivani kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun määrittelyä viranomaisten näkökulmasta rikosprosessin aikana. Ohjaajani kannustamana päätin kuitenkin rajata aihetta, sillä huomasin sen olevan liian laaja pro gradu -tutkielman laajuudeksi. Hetken pohdittuani tutkimusaihe ja -tehtävä kirkastuivat, päädyin keskittymään kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumiseen rikostutkintaprosessin aikana, sosiaalityöntekijöiden kokemusten pohjalta.

Tässä osiossa kuvaan tutkimuksen toteutuksen ja sen keskeiset osa-alueet: tutkimustehtävän ja metodologiset lähtökohdat, aineiston ja analyysin sekä tutkimusetiikan. Esittelen, miten suunnittelin ja toteutin tutkimuksen, miten keräsin ja analysoin aineiston sekä millä tavoin huomioin eettiset periaatteet koko prosessin ajan. Lisäksi perustelen valittujen menetelmien soveltuvuutta tutkimuskysymysten tarkasteluun ja tuon esiin analyysin keskeiset periaatteet.

4.1 Tutkimustehtävä ja metodologiset lähtökohdat

Tutkimukseni tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten sosiaalityöntekijät määrittelevät ja kokevat kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutuvan rikostutkintaprosessin aikana silloin, kun epäiltynä kaltoinkohtelijana on lapsen oma vanhempi. Tavoitteena on lisäksi ymmärtää, millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat kaltoinkohtelun käsitteelle sekä miten nämä määrittelyt ohjaavat lapsen edun ja suojelun käytännön toteutumista rikostutkinnan aikana. Sosiaalityön tieteenalaan kuuluvana tutkimuksena työ pyrki tuottamaan uutta tietoa vähän tutkitusta ilmiöstä ja nostamaan esiin sosiaalityön ammatillisen näkökulman rikostutkintaprosessin lapsivaikutuksista.

Tutkimuskysymykseni ovat:

Millaisia edun ja suojelun määrittelyjä sosiaalityöntekijät tunnistavat kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkinta prosessien aikana?

Miten kaltoinkohdeltujen lasten etu ja suojele toteutuu rikostutkinnan aikana?

Tämä tutkimus nojautuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Kuuselan (1999, 17) mukaan sosiaalinen konstruktionismi on laaja ja monitieteinen ajatteluperinne, joka haastaa perinteisiä tieteenalojen rajoja. Sen voidaan katsoa kattavan lähes kaiken sellaisen uuden tutkimuksen, jossa kieltä tarkastellaan keskeisenä osana sosiaalisen todellisuuden rakentumista. Toisin sanoen, sosiaaliselle konstruktionismille on tyypillistä, että se tarkastelee kriittisesti sellaisia tiedonmuotoja, joita on yleisesti pidetty itsestään selvinä (Burr 2003, 2–5).

Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ei ole rikostutkinnan faktuaalinen kulku, vaan se, miten sosiaalityöntekijät kokevat ja ymmärtävät kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisen ja määrittelyn rikostutkintaprosessin aikana. Näin ollen analyysi suuntautuu kokemusnäkökulmaan. Kokemusnäkökulmaa tarkastellaan sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä, jolloin huomio kohdistuu työntekijöiden omiin havaintoihin, ammatillisiin tulkintoihin sekä siihen, millaisia merkitysrakenteita näille kokemuksille kielellisesti rakentuu. (Jokinen 2012.)

4.2 Aineisto

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Juhilan (2021) mukaan, laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet ovat tutkittavien omien merkitysten ja tulkintojen korostaminen. Tämä tarkoittaa tutkimuksessani sitä, että keskiössä on sosiaalityöntekijöiden kokemukset. Juhila (2021) korostaa laadullisen tutkimuksen näkökulmien merkitystä sekä tarvetta rajata tutkittavaa ilmiötä tietystä näkökulmasta. Tämä tarkoittaa, että tutkijan on onnistuttava rajaamaan aiheensa niin, että tutkimuksen mielekkyys ja kokonaisuus säilyvät. Myös teoreettisen viitekehyksen on oltava rajattu siten, että se vastaa tutkimusaiheeseen. Samoin tutkimuskysymysten huolellinen rajaus on tärkeää, jotta tutkimuksen kohde pysyy hallittavana ja kysymyksiin on mahdollista löytää mielekkäitä vastauksia.

Vuoden 2024 lopussa olin yhteydessä Varsinais-Suomen hyvinvointialueen lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian sekä lastensuojelun avohuollon esihenkilöihin esitelläkseni tutkimusaiheeni ja tiedustellakseni mahdollisuutta toteuttaa tutkimus hyvinvointialueella. Helmikuussa 2025

lähetin tutkimuslupahakemuksen kyseisen hyvinvointialueen tutkimusyksikköön. Hakemuksen liitteinä toimitin tutkimussuunnitelman, tutkimustiedotteen, haastattelurungon sekä tietosuojaselosteen (Liitteet 1–4).

Saatuani tutkimusluvan maaliskuussa 2025 lähetin haastattelukutsun lastensuojelun avohuollon ja oikeuspsykiatrian yksiköiden esihenkilöille. Kutsun liitteenä toimitin yhteystietoni, tutkimussuunnitelman, tutkimustiedotteen, haastattelurungon sekä tietosuojaselosteen (Liitteet 1–4). Lähetin haastattelukutsun liitteineen uudelleen huhtikuussa ja lisäksi toimitin kutsun henkilökohtaisesti sosiaalityöntekijöille touko- ja kesäkuussa. Toistin haastattelukutsun lähettämisen kolme kertaa saadakseni mukaan riittävän määrän osallistujia tutkimukseen.

Haastatteluihin osallistui sosiaalityöntekijöitä sekä oikeuspsykiatrian tutkimusyksiköstä että lastensuojelun avohuollosta. Neljä haastattelua toteutettiin touko–kesäkuussa. Yksi haastatteluun ilmoittautuneista ei pystynyt osallistumaan, ja viimeinen haastattelu toteutui syyskuussa. Haastattelut järjestettiin pääosin etäyhteydellä Zoomin välityksellä, yhtä lukuun ottamatta, joka toteutettiin haastateltavan toiveesta alueen yhdellä sosiaalitoimistolla. Kaikki haastattelut nauhoitettiin.

Laadullista aineistoa voidaan kerätä esimerkiksi haastattelujen avulla, mikä mahdollistaa tutkittavien kokemusten ja merkitysten syvällisen tarkastelun (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 27). Haastattelumenetelmäksi olen valinnut puolistrukturoidut haastattelut. Puolistrukturoidussa haastattelussa on ennakoon laaditut kysymykset, jotka esitetään haastattelussa suurin piiretein samassa muodossa ja jossa haastattelijalla on vapaa tapa vastata (Hyvärinen ym. 2021). Haastattelu kohdennettiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöille sekä lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä työskenteleville sosiaalityöntekijöille. Rajaus tehtiin, koska tutkimusaiheen kannalta kaltoinkohdellut lapset ovat todennäköisimmin lastensuojelun ja lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian sosiaalityöntekijöiden asiakkaita. Halusin antaa sosiaalityöntekijöille kahdesta eri alalta mahdollisuuden osallistua ja mahdollisen eri näkemysten ja kokemusten esille tuomisesta, kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana. Osallistuminen edellytti, että sosiaalityöntekijällä oli kokemusta kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkintaprosessista.

Ennen nauhoituksen aloittamista kerroin haastateltaville tutkimukseni taustasta ja tarkoituksesta sekä haastattelun kulusta. Lisäksi painotin olevani vastuussa, aikataulussa pysymisestä ja muistutin osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Kävin läpi tietoturvaan ja aineiston käsittelyyn liittyvät käytännöt, kuten vastauksien pseudonymisoinnin. Korostin myös,

että haastateltavien esille tuomia asioita käsitellään sensitiivisesti siten, ettei yksittäisiä asiakastapauksia tai osallistujia voida tunnistaa. Minulle oli tärkeää, että haastateltavat saivat keskittyä rauhassa haastatteluun ja kysymyksiin vastaamiseen sekä kokivat olonsa turvalliseksi. Toin myös tämän esiin keskustelussa ennen haastattelun alkua.

Kirjasin haastattelujen aikana itselleni muistiin haastateltavien esille tuomia keskeisiä asioita ja ilmaisuja oman muistini tueksi. Huomasin tämän menetelmän tukevan haastattelun sujuvuutta, sillä se helpotti muistamista ja mahdollisti haastateltavan vastausten tarkentamisen tarvittaessa. Haastattelujen yhteydessä toistin haastateltavien vastauksia ja tiivistin erityisesti pidempiä vastauksia varmistaakseni, että olin ymmärtänyt ne oikein. Haastattelujen aikana mutta erityisesti aineiston litteroinnin ja analyysin alkuvaiheessa totesin tämän menettelyn olleen erityisen hyödyllistä muutamien haastattelujen kohdalla. Pohdin, että ilman tätä tarkennusta olisi ollut riski väärinymmärryksille, mikä olisi voinut vaikuttaa aineiston laatuun ja tutkimuksen luotettavuuteen. Huomasin myös haastatteluvaiheessa, että joissakin tilanteissa oli tarpeen toistaa kysymys, sillä keskustelu saattoi helposti siirtyä varsinaisen aiheen ulkopuolelle. Tämä auttoi palauttamaan keskustelun takaisin tutkimustehtävän kannalta olennaisiin teemoihin.

Nauhoitettujen haastattelujen kesto vaihteli noin puolesta tunnista hieman yli tuntiin, yhteiskeston ollessa 216 minuuttia. Litteroituna aineistoa kertyi yhteensä 37 sivua. Päätin litteroida haastattelut sanatarkasti, sisältäen paitsi puheen sisällön myös tauot, äänensävyn muutokset ja muut reaktiot, jotka tutkimuskysymysten näkökulmasta olivat merkityksellisiä (Elo ym. 2022, s. 219). Haastatteluissa ilmeni esimerkiksi hiljaisuuksia vastausten aikana sekä reflektiivisiä kommentteja, kuten *“Hyvä kysymys, mitähän tuohon vastaisi?”*. Etäyhteyden välityksellä toteutetuissa haastatteluissa oli mahdollista tarkkailla ainoastaan kasvoniilmeitä, eikä muuta kehonkieltä voitu analysoida. Litterointiprosessi oli kiinnostava, sillä se antoi mahdollisuuden tarkastella ja ymmärtää aineistoa syvällisemmin haastattelujen jälkeen. Litteroinnin yhteydessä mieleeni palautui myös teknologian vaikutus haastattelujen sujuvuuteen, kahdessa haastattelussa yhteys katkesi ja osallistujat jouduttiin liittämään takaisin etäyhteyteen.

Osa haastateltavista oli minulle entuudestaan tuttuja työ- tai opiskelua ajoilta, mikä saattoi osaltaan vaikuttaa haastattelutilanteeseen. Koen kuitenkin, että aiempi tuttavuus mahdollisti syvällisemmän keskustelun, sillä aiheesta oli ollut keskustelua myös muissa yhteyksissä.

Lisäksi tämä vähensi tarvetta alkuvaiheen tutustumiselle ja loi luontevamman lähtökohdan haastattelulle.

4.3 Analyysi

Analyysi tarkoittaa huolellista kuuntelemista, lukemista ja havainnointia sekä aineiston pohtimista, jäsentämistä ja erittelyä. Keskeistä on, että tutkija säilyttää uteliaisuutensa koko analyysiprosessin ajan, jotta aineiston sisältö ja siitä syntyvät tulkinnat voidaan ymmärtää mahdollisimman syvällisesti. Tutkijan tärkein tehtävä on tunnistaa ja jäsentää ajankohtaiset ilmiöt suhteessa tutkimusongelmaan, mikä tekee tutkijan roolista merkittävän analyysivaiheessa. (Günther ym. 2021). Omassa tutkimuksessani tämä ilmeni siten, että tarkastelin sosiaalityöntekijöiden haastatteluaineistoa useaan kertaan, kirjasin keskeiset havainnot ja pohdin aineiston sisältöjä suhteessa tutkimuskysymyksiin. Koska aihe itsessään oli kiinnostava, analyysiprosessin aikana kiinnostus ja uteliaisuus säilyivät luonnollisesti mukana.

Analyysia aloittaessani totesin, että valittu analyysimenetelmä tuntui aikatauluni ja osaamiseni kannalta liian haastavalta. Vaikka analyysiosa kiinnosti minua, koin epävarmuutta oman osaamiseni suhteen. Ohjaajani vaihtui syksyllä 2025, mikä johti tutkimusasetelman uudelleenarviointiin. Uuden ohjaajan suosituksesta tarkastelin menetelmällisiä vaihtoehtoja ja päädyin käyttämään sisällönanalyysiä, joka soveltuu hyvin tutkimukseni tavoitteisiin ja aineiston luonteeseen. Sisällönanalyysi menetelmänä oli minulle tutumpi, ja sen tiedetään soveltuvan monenlaiseen laadulliseen tutkimukseen. Sisällönanalyysissa keskitytään siihen, mistä asioista, aiheista ja teemoista aineisto kertoo; mitä haastateltavat puhuvat (Vuori 2021). Tämä prosessi vahvisti ymmärrystäni siitä, kuinka keskeistä on tasapainottaa tutkimuksen tavoitteet, oma osaaminen ja käytettävissä olevat menetelmät, jotta tutkimus voidaan toteuttaa luotettavasti ja eettisesti. Sisällönanalyysiä on mahdollista soveltaa monenlaisiin aineistoihin, kuten esimerkiksi haastatteluihin (Vuori 2021.)

Litteroinnin jälkeen luin haastatteluaineiston useaan kertaan läpi ja tein muistiinpanoja tiedostoon esiin nousevista ajatuksista ja teemoista. Tarkastelin aineistoa etsien toistuvia ilmaisuja, samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, jotka auttoivat hahmottamaan alustavia teemoja jatkoanalyysiä varten. Päätin myös, mitkä osat olivat keskeisimpiä, jota otin mukaan analyysin ja mitkä osat jäisivät analyysin ulkopuolelle. Vuoren (2012) mukaan, toistuva

tarkastelu on ollut tärkeää, sillä toimiva koodausrunko rakentuu usein vasta siinä vaiheessa, kun aineistoa on analysoitu useamman kerran huolella. Koodausrunгон tärkeydestä havahduin analyysiä tehdessäni, sillä se oli merkittävässä roolissa aineiston jatkotyöskentelyä varten. Huomasin myös, että aineistoa lukiessa siitä nousivat esille vahvemmin sosiaalityöntekijöiden kokemukset, kun sosiaalityöntekijöiden kyky määrittelyyn. Huomasin myös, että sosiaalityöntekijöiden vastauksista nousivat esiin lapsen yksilöllinen tilanne ja turvallisuus, lapsikeskeisyys, ammatillisuus ja osaaminen sekä palvelu- ja viranomaistoiminnan kehittämistarpeet. Lisäksi vastaajien kuvausten perusteella lapsen edun ja lapsen suojelun käsitteet näyttäytyivät toisiinsa sidoksisina ja paikoin päällekkäisinä, mikä korostaa niiden erottelun haastavuutta käytännön työssä. Tässä kohtaan palasin aineistoon, ja kävin sitä tarkasti vielä läpi uudestaan. Siitä huolimatta huomasin, että nämä havainnot olivat yksi keskeinen asia tutkimuksessa.

Vuoren (2021) mukaan tulee merkitä valitut kohdat aineistoon, erotellaan ja yhdistellään analyysin tueksi jota myös tein. Tämän jälkeen aineisto luokitellaan ja teemoitellaan, jonka jälkeen laaditaan yhteenveto (Vuori 2021.) Yhteenveto muotoutui johdonmukaiseksi ja yhteneväiseksi, sen jälkeen kun olin siihen kirjannut havaintoja aineistosta. Tämän jälkeen minulle oli muodostunut kokonaiskuva aineistosta. Omassa analyysissäni kirjasin aineistosta pelkistettyjä ilmaisuja ja suoria sitaatteja, joista muodostui taulukko, joka sisälsi ala-, ylä-, pää- ja yhdistäviä luokkia.

Tutkimuskysymykseni koskivat lapsen etua ja lapsen suojelua, minkä seurauksena tulokset jäsenyivät kahdeksi kokonaisuudeksi teemoineen. Ensimmäistä kokonaisuutta tarkasteltaessa koskien lapsen edun määrittelyä ja toteutumista, nousivat aineistosta esille seuraavat teemat: moniammatillisuus, lastensuojelun rooli kaltoinkohteluepäilyissä, lapsen haastattelu sekä rikosepäilyn luonne ja rikostutinnan kesto. Toisessa kokonaisuutta tarkasteltaessa koskien lapsen suojelun määrittelyä ja toteutumista, nousivat aineistosta esille seuraavat teemat: kenelle lapsen suojelu ensisijaisesti kuuluu, lapsen suojeluun liittyvät onnistumiset sekä erityiset haasteet.

Analyysin aikana havaitsin, että huolellinen aineiston kanssa työskentely ja aineistoon “eläytyminen” oli välttämätöntä, jotta sosiaalityöntekijöiden kokemukset ja näkökulmat tulivat oikein ymmärretyiksi. Sisällönanalyysi vaati jatkuvaa keskittymistä, aineiston monipuolista tarkastelua sekä merkitysten ja tulkintojen kriittistä pohdintaa. Tulokset rakentuvat tutkimuksessa teemoittain, ja jokaisen teeman esittelyä edelsi aineiston huolellinen analyysi ja

yhteisten merkitysrakenteiden tunnistaminen. Tämä prosessi mahdollisti sen, että esitetyt tulokset kuvaavat mahdollisimman tarkasti sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja määrittelyjä lapsen edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana. Analysoinnin eri vaiheet etenivät rinnakkain tutkimusprosessin aikana.

4.4 Tutkimusetiikka

Tutkimuksessa noudatan tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK:in) ohjeita liittyen hyvään tieteelliseen käytäntöön ja eettisiin periaatteisiin. Hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä periaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostaminen sekä vastuullisuus tutkimuksen kaikissa vaiheissa (TENK 2013, 11).

Tutkimukseen osallistuville jaoin etukäteen tutkimustiedotteen, tietosuojaselosteen, haastattelurungon, haastattelukutsun sekä suostumuslomakkeen (Liite 1-5). Kaikki haastateltavat päättivät kuitenkin antaa suostumuksensa suullisesti haastattelun alussa, mikä oli vaihtoehtoinen tapa kirjallisen suostumuksen rinnalla. Halusin tarjota osallistujille mahdollisuuden valita heille sopivimman suostumuksen antamisen tavan, jotta osallistuminen olisi mahdollisimman vaivatonta. Tämä oli mielestäni tärkeää erityisesti siksi, että haastateltavien saaminen osoittautui haastavaksi useista lähetetyistä haastattelukutsuista huolimatta.

Kävin haastattelun alussa läpi eettisesti merkittävät asiat haastateltavien näkökulmasta, sekä haastattelutilanteeseen että koko tutkimusprosessiin liittyen. Painotin erityisesti osallistumisen vapaaehtoisuutta, haastatteluun osallistuminen ja kysymyksiin vastaaminen olivat vapaaehtoisia, ja osallistumisen sai keskeyttää missä vaiheessa tahansa ilman kielteisiä seurauksia.

Pyrin pitämään haastattelutilanteen mahdollisimman luontevana ja keskustelunomaisena hyödyntäen haastattelurunkoa keskustelun pohjana. Tavoitteenani oli luoda avoin ilmapiiri, jossa haastateltavat voivat vastata vapaasti sekä tuoda esiin omia näkökulmiaan ja kokemuksiaan myös vaikeista aiheista. Juhilan (2021) mukaan yksi laadullisen tutkimuksen keskeisistä piirteistä on tutkijan sitoutuminen lähelle menevään tarkasteluun. Pyrkimykseni oli tavoittaa aidosti sosiaalityöntekijöiden kokemukset sekä aineiston yksityiskohdat, jotta tutkimus kuvaisi heidän näkökulmiaan mahdollisimman tarkasti.

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista “miksi”, “mitä” ja “miten” -kysymysten esittäminen, jotka kytkeytyvät tutkimuksen tavoitteisiin ja tulkintoihin. Tutkimusprosessin aikana minun oli eettisesti perusteltua hahmottaa haastateltavien käsityksiä suhteessa tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen, jotta haastattelukysymykset voitiin muotoilla tarkoituksenmukaisesti ja tutkimuskohdetta kunnioittavalla tavalla. Tutkimusprosessissa korostui tutkijan refleksiivinen ote, jossa minä tarkasteli jatkuvasti omaa rooliani, havaintojani sekä ennako-oletuksiani osana tiedonmuodostusta. Tällainen refleksiivisyys on keskeinen osa laadullisen tutkimuksen tutkimusetiikkaa, sillä se tekee näkyväksi tutkijan vaikutuksen tutkimusprosessiin ja aineiston tulkintaan. Reflektion avulla minun on ollut mahdollista syventämään aineiston ymmärtämistä sekä vahvistamaan tutkimuksen luotettavuutta ja eettistä kestävyttä. (Juhila 2021.)

Pidin huolen siitä, että haastattelut toteutettiin eettisesti kestäväällä tavalla ja että haastateltavien anonymiteetti säilyi koko tutkimusprosessin ajan. Muistutin osallistujia myös siitä, että haastattelussa ja tutkimuksessa saadut tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Muistutin haastateltavia myös siitä, että tekstimuotoista, pseudonymisoitua haastatteluaineistoa säilytetään tietoturvallisesti korkeintaan viisi vuotta tutkimuksen päättymisen jälkeen tietoarkistossa mahdollista jatkotutkimuskäyttöä varten.

Litterointivaiheessa poistin haastatteluaineistosta kaikki tunnistetiedot mahdollisimman huolellisesti. Koska tutkimuksen kannalta oli tärkeää tarkastella myös haastatteluissa esiintynyttä piilossa olevaa sisältöä, kiinnitin erityistä huomiota siihen, että suorat lainaukset eivät sisältäneet tunnistetietoja ja että haastateltavien anonymiteetti säilyi (Elo ym. 2022, 219). Koin, että lainaukset välittivät rehellisesti haastateltavien esille tuomia näkökulmia ja toivat esiin tutkimuksen kannalta olennaista tietoa, mikä osaltaan vahvistaa tutkimuksen luotettavuutta. Haastattelutallenteet poistettiin heti, kun aineisto oli litteroitu. Pseudonymisoitua haastatteluaineistoa säilytetään tietoturvallisesti tietoarkistossa mahdollista jatkotutkimuskäyttöä varten.

Kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojelun määrittäminen ei ole yksinkertaista eikä yksiselitteistä, mikä tekee siitä haastavan myös alan ammattilaisille. Haastatteluaineistossa huomasi, että vastausten syvyys ja sisällöt vaihtelivat. Pohdin, että tämä saattaa heijastaa haastateltavien erilaisia kokemuksia ja näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. Kokemus on samaan aikaan sekä ainutkertainen ja subjektiivinen että yhdistävä ja tunnistettavissa oleva ilmiö. Kokemuksen ainutkertaisuus tekee siitä yksilölle erityisen arvokkaan, samalla kun sen jakaminen osallistuu yleisesti hyväksytyyn tietoon. Tällä kaksijakoisuudella on tutkimuksen

kannalta merkittäviä seurauksia. Toisaalta se antaa sosiaalityöntekijälle luvan ilmaista kokemuksensa ja tuo esiin näkökulmia, joita ei muuten tulisi huomioiduksi. Mutta toisaalta yksittäisen mielipiteen nostaminen tiedon kaltaiseen asemaan voi vaikuttaa aineiston tulkintaan ja haastaa tutkijan harkintaa. Tutkijana olen pyrkinyt tiedostamaan tämän analysoidessani haastatteluaineistoa, jotta sekä sosiaalityöntekijöiden yksilölliset kokemukset että niiden yhteiset merkitykset tulisivat esiin. (Toikkanen & Virtanen 2018, 9.)

Tutkimusaiheeni, kaltoinkohdellun lapsen etu ja suojeleminen, on sensitiivinen ja tunteita herättävä aihe. Aiheen käsittely vaatii eettistä herkkyyttä, sillä se liittyy lapsiin kohdistuvaan kaltoinkohteluun ja heidän oikeuksiensa turvaamiseen. Mediassa esiintyneet tapaukset ovat osoittaneet, kuinka vakavia seurauksia kaltoinkohtelulla voi olla lapsen hyvinvoinnille. Tutkimuksen avulla on tarkoitus lisätä ymmärrystä siitä, miten sosiaalityöntekijät kokevat ja määrittelevät lapsen edun toteutumista ja suojeleminen rikostutkintaprosessissa. Aiheen valinta on tutkimusetiikan kannalta perusteltu, sillä sen avulla voidaan tuottaa tietoa, joka voi tukea lapsen oikeuksien ja turvallisuuden edistämistä sekä sosiaalityön käytäntöjen kehittämistä.

Haavoittuvassa asemassa oleva lapsi ja hänen etunsa ja suojeleminen ovat minulle erityisen tärkeitä. Uskonkin, että tämä on yksi keskeinen syy siihen, miksi olen valinnut ammatikseni sosiaalityön ja sen suuntaukseksi lapset ja perheet sekä päättänyt tutkimaan juuri tätä aihetta. Tulevana sosiaalityöntekijänä haluan hyödyntää tutkimukseni aihetta ja tuloksia työssäni. Lisäksi toivon, että tutkimukseni tarjoaa uutta tietoa ja ymmärrystä tästä vaikeasta aiheesta sosiaalialan ammattilaisille sekä toimii pohjana mahdolliselle jatkotutkimukselle.

Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt parhaani mukaan avaamaan ilmiön taustoja ja tarkastelemaan aiempaa tutkimusta. Olen pyrkinyt harjoittamaan itsereflektiota jatkuvasti tutkimuksen eri vaiheissa, pohtien omaa tapaani ymmärtää ja tulkita toisten kokemuksia. Pohdintani perusteella kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojeleminen määrittely rikostutkintaprosessin aikana osoittautui haastavaksi, sillä teoriahaun aikana kävi selväksi, ettei aiheesta ole yksiselitteistä määritelmää. Tämä korostaa ilmiön monimuotoisuutta ja muistuttaa siitä, että aiheeseen liittyvät ratkaisut vaativat aina harkintaa ja tilannekohtaisen arvioinnin. Siksi ajattelen, että kyseinen aihe ei saa jäädä varjoon, koska sen tutkiminen on merkityksellistä sosiaalialan tutkimuksessa.

Eettisestä näkökulmasta tutkimaani aihetta ei ole aiemmin käsitelty tutkimuksessa, mikä korostaa tutkimuksen merkitystä. Tutkimus tarjoaa mahdollisuuden tuoda esiin uusia

näkökulmia ja lisää ymmärrystä aiheesta, joka muuten jää helposti huomiotta sosiaalialan käytännöissä ja päätöksenteossa.

5 Kaltoinkohdellun lapsen etu ja suojele rikostutkintaprosessin aikana

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni keskeisimmät tulokset. Tarkastelen sitä, millaisia lapsen edun ja suojele määrittelyjä sosiaalityöntekijät tuovat esiin kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkintaprosessien aikana sekä miten lapsen edun ja suojele nähdään käytännössä toteutuvan rikostutkinnan kulussa.

Huomasin, että sosiaalityöntekijöiden vastauksissa ilmiöiden määrittely ja sen toteutumisen kuvaus esiintyivät usein rinnakkain. Olen päättänyt käsitellä nämä näkökulmat yhdessä, jotta aiheiden jäsentäminen ja ymmärrettävyys säilyisivät mahdollisimman selkeinä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat monipuolisesti omia kokemuksiaan ja näkemyksiään lapsen edusta ja suojelesta rikostutkintaprosessin aikana. Lähes kaikissa vastauksissa ilmeni jonkinasteista epävarmuutta, mikä näytti liittyvän aiheen laajuuteen ja sen monimutkaiseen luonteeseen. Sosiaalityöntekijät kokivat erityisesti edun ja suojele määrittelyyn liittyvät kysymykset monisyisinä ja vaikeasti rajattavina. Aiheen koettiin olevan moniulotteinen, minkä vuoksi yksiselitteisiä vastauksia ei aina ollut mahdollista antaa. Sosiaalityöntekijöiden vastauksista nousivat esiin lapsen yksilöllinen tilanne ja turvallisuus, lapsikeskeisyys, ammatillisuus ja osaaminen sekä palvelu- ja viranomaistoiminnan kehittämistarpeet. Lisäksi vastaajien kuvausten perusteella lapsen edun ja lapsen suojele käsitteet näyttäytyivät toisiinsa sidoksisina ja paikoin päällekkäisinä, mikä korostaa niiden erottelun haastavuutta käytännön työssä.

Lähestyn tässä luvussa tutkimustuloksia siten, että jäsenän ne sisällönanalyysin tuottamien teemojen mukaisesti kahdeksi kokonaisuudeksi. Ensimmäisessä kokonaisuudessa tarkastelen lapsen edun määrittelyä ja sen toteutumista. Tämän yhteydessä esittelen teemat, jotka liittyvät moniammatillisuuteen, lastensuojele rooliin kaltoinkohtelu epäilyissä, lapsen haastatteluun sekä rikosepäily luonteeseen ja rikostutkinnan keston. Toisessa kokonaisuudessa analysoin lapsen suojele määrittelyä ja sen toteutumista. Tässä yhteydessä tarkastelen, kenelle lapsen suojele ensisijaisesti kuuluu, sekä lapsen suojeleun liittyviä onnistumisia ja erityisiä haasteita, jotka nousivat esiin sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa.

5.1 Kaltoinkohdellun lapsen edun määrittely ja toteutuminen rikostutkintaprosessin aikana

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tulokset teemoittain jäsennehtynä sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä kaltoinkohdeltujen lasten edun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana. Tulokset on koottu neljän pääteeman alle, mikä mahdollistaa havaintojen systemaattisen tarkastelun sekä syvällisemmän ymmärryksen siitä, miten lapsen etu käytännössä muotoutuu ja toteutuu rikostutkintaprosessin aikana.

Aloitan käsittelemällä **lapsen edun määrittelyä**, joka kuvaa, miten sosiaalityöntekijät hahmottavat lapsen edun merkityksen ja arvioivat sen keskeisiä elementtejä rikostutkinnan kontekstissa. Toisena teemana tarkastelen, **moniammatillisuutta** sillä sosiaalityöntekijät liittivät moniammatillisen yhteistyön vahvasti lapsen edun toteutumiseen ja sen varmistamiseen. Kolmantena teemana käsittelen **lastensuojelun roolia kaltoinkohteluepäilyissä**, jossa lastensuojelu näyttäytyi keskeisenä toimijana koko prosessin ajan. **Lapsen haastattelua** tarkastelen neljäntenä teemana, sosiaalityöntekijöiden kuvausten mukaan se näyttäytyi pääsääntöisesti lapsen edun mukaisena toimintamuotona. Viimeisenä teemana tarkastelen **rikosepäilyn luonnetta ja rikostutkinnan kestoa**, joiden nähtiin olevan merkittäviä tekijöitä ja vaikuttavan olennaisesti lapsen edun toteutumiseen prosessin aikana.

5.1.1 Edun määrittely

Monet sosiaalityöntekijät kokivat lapsen edun määrittämisen haastavaksi kysymykseksi. He pohtivat vastauksissaan, että edun käsite on laaja ja siihen on vaikea antaa yksiselitteistä vastausta. Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostui, että lapsen edun määrittelyssä tulee ensisijaisesti huomioida lapsen yksilöllinen tilanne ja tarpeet.

H2: ”Joo, aika laaja, laaja kysymys. Et niiku tiedetään, niin ei oo niiku siihen lapsen edun määrittelyyn ei ole mitään semmost tiettyä yksiselitteistä määrittelyä, että siihen vaikuttaa niin moni asia, ihan niinku lapsen hyvinvointi ja turvallisuus ja perustarpeet ja ihmissuhteet, ja sit se tilanne, että missä sitä lapsen etua arvioidaan, niin tota, ei löydy semmoista, et miten yhdellä tavalla sen vois määrittää.”

Vastauksista voidaan ymmärtää, että lapsen edun määrittelyssä on tärkeää tarkastella lasta ja hänen tarpeitaan yksilöllisesti. Yksi sosiaalityöntekijä korosti, että lapsen etuun kuuluu

olennaisena osana lapsen mahdollisuus osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn. Lapsen tulisi itse saada osallistua päätöksentekoon ja häntä koskeviin asioihin yleisesti. Tärkeää on, että osallistuminen tapahtuu lapsen ikätason mukaisesti. Yksilöllisen tarkastelun ohella lapsi tulisi nähdä myös kokonaisvaltaisesti. Olennaista on huomioida, millaisessa ympäristössä lapsi elää ja miten hänen turvallisuutensa ja suojelunsa varmistetaan. Sosiaalityöntekijät korostivat, että lapsen edun määrittelyssä turvallisuus ja suojelu ovat keskeisiä tekijöitä.

H5: *”tulee niinku tarkastella erityisesti sitä lasta ja hänen suojeluaan”*

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa korostui, että he lähestyivät lapsen etua tarkastellen uhkaavia tekijöitä, jotka liittyivät sekä vanhempiin että viranomaiskäytäntöihin. Sosiaalityöntekijät määrittivät, että lapsen edun toteutuminen voi vaarantua, jos vanhempi saa tietoonsa lapsen kertoneen kaltoinkohtelusta. Useat sosiaalityöntekijät kertoivat tämän herättävän heissä huolta. Lapsen vaikeutta kertoa vanhempaan liittyvistä haitallisista kokemuksista voidaan ymmärtää myös kiintymyssuhdeteorian kautta. Teorian mukaan lapsella on vahva tarve ylläpitää suhde ensisijaisiin hoivaajiinsa, mikä voi rajoittaa hänen kykyään kertoa tapahtumista, jotka voisivat uhata tätä suhdetta (Bowlby, 1958; Ainsworth, 1978). Tutkimukset osoittavat, että lapset kiintyvät myös vanhempiin, jotka eivät vastaa heidän perustarpeisiinsa tai jotka laiminlyövät tai kaltoinkohtelevat heitä, mikä voi selittää lapsen haluttomuutta paljastaa kokemuksiaan. Söderholmin ja Kivitie-Kallion (2012, 129) mukaan joissakin tilanteissa vanhemmat voivat yrittää vaikuttaa lapseen lahjomalla tai uhkailemalla, jotta lapsi vaieten kieltäisi aiemmat kertomuksensa. Tällöin lapsi voi joutua lojaliteettiristiriitaan, ja vanhemman reaktiot saattavat vaikuttaa lapsen kykyyn pitää kiinni omasta kertomuksestaan. Lapsi on yleensä lojaali vanhemmilleen, ja tilanteessa mukana olevilta viranomaisilta ja ammattilaisilta edellytetään huomattavaa ammattitaitoa ja herkkyyttä, jotta lapsi ei joudu kokemaan ristiriitaista roolia (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 57). Lapselle kehittyy kyky hahmottaa erilaisia näkökulmia, vertailla niitä ja muodostaa oma mielipide noin kuuden–seitsemän vuoden iässä, lojaliteettiristiriita voi ilmetä alle kouluikäisillä psyykkisenä pahoinvointina, kun taas vanhemmilla lapsilla se voi näyttäytyä kognitiivisena haasteena (Karttunen 2010, 98). Seurauksena tilanteessa voi olla, että lapsen suoja heikkenee ja asian objektiivinen selvittäminen vaikeutuu. Tämä korostaa viranomaisten vastuuta suojata lasta ja varmistaa, että lapsen ääni tulee aidosti kuulluksi.

H1: *”Niin joskus sitten joku työntekijä menee kuitenkin kertomaan vanhemmille ja silloin vanhemmat sitten helposti joko tarkoituksella tai ihan tahtomattaan vaikuttaa siihen lapsen*

kertomukseen, mikä sitten näkyy kuitenkin siinä, että yleensä kun pienet lapset puhuu, niin kyllä sen sitten kuulee, jos he puhuukin niin kuin aikuisten suulla. Että sillain se ei ole kenenkään etu, että että sitten ei saada kunnolla selvitettyä niitä”

Lisäksi sosiaalityöntekijöiden haastatteluista nousi esiin huolestuttavia tilanteita, joissa vanhempien toiminta vaikutti suoraan lapsen edun toteutumiseen. Rikosepäilyn selvittämisessä on tärkeää, että rikoksesta puhutaan vain välttämättömässä määrin, jotta lapsen kertomus säilyy mahdollisimman aitona eikä rikostutkinta vaarannu. Ellosen (2013, 38) mukaan esitutkintaan kuuluvien tietojen salassapito on lapsirikostutkinnan edetessä keskeistä, ja se vaikuttaa merkittävästi esitutkinnan onnistumiseen. Tämä viranomaisnäkökulma voi kuitenkin olla vanhemmille vaikea ymmärtää ja hyväksyä.

H1: *”Et meillä kuitenkin jonkun verran on semmosiakin, että esimerkiksi jos lapsi on puhunut päiväkodissa ja päiväkotitekee lastensuojeluilmoituksen ja tutkintapyyntöä poliisille, niin vanhemmat ei enää vie lasta päiväkotiin sen jälkeen, että vaikka mekin aina niinku ohjeistetaan päiväkotia sanomaan tää nyt on poliisijohtoista ja päiväkotite ei niinku voi mitään. Tälleen täytyy selvittää nämä asiat. Niin tota joskus on käynyt. Siis ei usein ja useimmiten ne saadaan niinku ne asiat puhuttua sillä tavalla että vanhemmat sitten luottaa päiväkotiin edelleen, mutta tietysti niinku ei sekään ole täysin poikkeuksellista, että joku pieni epäluottamus jää.”*

5.1.2 Moniammatillisuus työkäytännönä

Moniammatillisuus korostui sosiaalityöntekijöiden vastauksissa heidän kokemuksissaan lapsen edun toteutumisesta rikostutkinnan aikana. Vastauksissa nousi esille, että lapsen edun määrittely rakentuu ammattilaisten ammattitaidon ja kokemuksen varaan, mutta eri ammattilaisten tulkinnat lapsen edusta voivat poiketa toisistaan. Nämä eroavaisuudet voivat heijastua myös prosessien sisäisiin tavoitteisiin ja niiden perusteella tehtäviin määrittelyihin. Viranomaisten tulee tehdä yhteistyötä ja kerätä lapsesta olennaista tietoa huolellisesti, jotta lapsen yksilölliset erityisolosuhteet voidaan ymmärtää ja huomioida (Sinkkonen & Mäkelä, 2017, 29). Samalla on kuitenkin huomattava, että eri ammattikuntien edustajat tarkastelevat asiakkaan tilannetta oman ammatillisen näkökulmansa kautta, ja ammatillisten toimintakäytäntöjen eroavaisuudet voivat haastaa yhteistyön sujuvuutta (Söderholm & Kivitielä, 2012, 308). Onnistuneen viranomaisyhteistyön edellytyksenä onkin, että eri

ammattiryhmien työn sisällöstä on hyvä ymmärrys (Hirvelä, 2006, 28), mikä tässä kontekstissa varmistaa lapsen edun toteutumisen

H1: *”Se on siihen ammatillisuuteen perustuvaa. Ajattelen kyllä, että se on myöskin hyvin yksilöllistä, että jokainen vähän oman kokemuksensa tätä asiaa pohtii. Niin ja tota että se on aika hataralla pohjalla ja sekin, että jokainen työntekijä omien kokemusten ja oman ammatillisuuden kautta sitä pohtii. Että poliisi suoraviivaisemmin ajattelee kuitenkin vain, että rikokset on selvitetty tai rikosepäilyt on selvitettävä. Että kyllä, sen niinku huomaa, että, sosiaalityöntekijät ajattelee sen jotenkin paljon, niinku sillai kokonaisvaltaisemmin sen, niinku lapsen ja perheen tilanteen. Ja, ja sitten tosiaan tehään yhteistyötä poliisin kanssa ja tasapainotellaan siinä, siinä väliä sitten.”*

Toinen sosiaalityöntekijä toi esille, että tietyissä tilanteissa prosessia on haastavaa arvioida, mikä toimintatapa on lapsen edun mukainen. Hänen mukaansa, ammattilaisten välillä kuitenkin syntyy arvioinneissa yleensä hyvä yhteisymmärrys siitä, mikä lapsen etu prosessien aikana on. Ja kun katsoo lapsen etua rikostutkintaprosessin näkökulmasta se tarkoittaa, että kaikki viranomaiset tukevat rikostutkintaprosessin etenemistä. Yksi sosiaalityöntekijä korosti tämän vastauksessaan.

H3: *”prosessien näkökulmasta, eli että kaikki nämä viranomaiset poliisi mukaan lukien toteuttaa sitä rikostutkintaa huomioiden lapsen edun.”*

On todettu, että viranomaisten välisessä yhteistyössä on havaittu merkittäviä puutteita tilanteissa, joissa epäillään väkivaltaa tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Esiintyviä haasteita on esim. se, että lastensuojelun ja rikostutkinnan tavoitteet voivat toisinaan olla keskenään jännitteisiä, erityisesti tilanteissa, joissa epäilyt kohdistuvat perheen sisällä tapahtuneeseen väkivaltaan tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tähän haasteeseen on mm. yritetty vastata LASTA- hankkeessa. (Sinkkonen & Mäkelä 2017, 29-30). Eräs sosiaalityöntekijä pohti kriittisesti lapsen edun toteutumista moniammatillisessa työskentelyssä. Hän toi esille, että riskinä voi olla, ettei lapsi ole rikostutkinnassa keskiössä, vaan painopiste on viranomaisen näkökulmasta laadukkaasti toteutetussa tutkinnassa. Hän painoittaa, että vaikka poliisi ei tutkisi asiaa rikoksena, sosiaalityöntekijöiden tulee silti tarkastella lapsen kokemusta sekä väkivallan toistuvuuden riskiä. Parhaimmillaan rikosprosessi ja sosiaalityön prosessi voivat edetä rinnakkain siten, että lapsi huomioidaan ja häntä kuullaan osana prosessia. Tämä näkemys vahvistuu myös valtioneuvoston toimenpidesuunnitelmassa lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi vuosille 2020–2025, jossa korostetaan rikostutkinnan ja lastensuojeluprosessien

eroavaisuuksia sekä tarvetta niiden rinnakkaiselle toteuttamiselle lapsen edun turvaamiseksi (Korpilahti ym. 2019, 128–129).

H3: *”Siinä lapsi ei ole keskiössä, vaan siinä on keskiössä enemmän se laadukkaasti tehty rikosprosessi, että se on näyttäytynyt sillä tavalla, mutta kuitenkin on. Kyllähän sitä kohtaa kritisoidaan, mutta siinä osittain myös sosiaalityöntekijät menevät siihen mukaan. Ja sitten tavallaan, kun sosiaalitoimessa ei tunnisteta sitä väkivallankierrettä, niin se jää tunnistamatta. Ja sitten, jos poliisi ei lähde tutkimaan sitä rikosta rikosprosessin avulla, niin voi olla niin, että sosiaalityöntekijäkään ajattelee, että 'ei tässä ole mitään, kun poliisikaan ei tutki'. Tämä osoittaa sitä, että emme ole riittävän tietoisia siitä, mitä se rikosprosessi tai rikoksen rajaaminen tarkoittaa poliisissa. Eli ei tutkita rikoksena. Meidänhän pitää silti ottaa huomioon, että enimmäkseen vanhemman lapseen kohdistuva väkivalta voi olla toistuvaa tai siinä voi olla väkivallan kierrettä, ja me ohitamme lapsen tästä näkökulmasta. Mutta näin ei aina käy. Joskus näitä voidaan tehdä rinnakkain ja huomioida lapsen asema ja kuulla lasta. Sitäkin olen nähnyt ja kokenut, että lapsi on osa sitä prosessia...”*

5.1.3 Lastensuojelun rooli kaltoinkohteluepäilyksissä

Jaakola ym. (2023, 520) on käsitellyt lapsen tilanteen arviointia sekä sen osatekijöitä, vaihtelua ja selittäviä tekijöitä. Arviointiprosessissa sosiaalityöntekijät toteuttavat lakisääteistä julkista tehtävää, jossa keskeisenä periaatteena on lapsen edun ensisijaisuus, ja päätökset perustuvat kerättyyn tietoon sekä ammatilliseen harkintaan (Jaakola ym. 2023, 520). Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa tämä korostui, ja erityisesti lastensuojelun rooli kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkintaprosessin aikana. Heidän kokemuksiensa kautta sai kuvan siitä, että sosiaalityöntekijän ja lastensuojelun rooli oli vahvasti kytketty lapsen edun toteutumiseen. Osa sosiaalityöntekijöistä oli sitä mieltä, että lapsen etu toteutuu parhaiten, kun lapsella on lastensuojelun asiakkuus. Lastensuojelun asiakkuus nähtiin tärkeänä lapsen kokonaisvaltaisen tuen mahdollistajana. Lisäksi lastensuojelulla katsottiin olevan keskeinen merkitys lapsen edun toteutumisessa niin koko tutkintaprosessin aikana kuin sen eri vaiheissa, kuten haastattelutilanteissa, joihin palaan myöhemmin tässä tekstiosiossa. Vastauksissa korostui lapsen näkökulmasta turvallisuuden merkitys, joka vahvistuu, kun lapselle tuttu työntekijä on mukana prosessissa ja sen eri vaiheissa.

H1: ”Kaikkein parhaiten mun mielestä se toteutuu silloin kun kun lapsella on jo se asiakkuus, kyllä lastensuojelun asiakkuus niin se on kaikkein paras tilanne. Tietenkään aina sitä ei ole. Et kyllä mun mielestä monet asiat silloin menee sillain jouhevasti ja hyvin kun on se asiakkuus ja on tuttu työntekijä.”

Lastensuojelu on erityispalvelu, jossa lapsikeskeinen, intensiivinen tuki kohdistuu lapseen ja tarvittaessa myös perheeseen (Lastensuojelulaki417/2007; Jaakola ym. 2023, 521). Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostui lastensuojelun tukitoimien ja muiden palveluiden merkitys lastensuojelu asiakkuuden lisäksi. Sosiaalityöntekijät toivat esiin asiakastapausesimerkkejä, joissa tukitoimet; kuten perhetyö, tukihenkilötoiminta ja LKK-työskentely (Lapsen kaltoinkohtelun katkaisu, LKK -koulutusohjelma) sijoitus ja huostaanotto, nähtiin keskeisinä lapsen tilanteen tukemisessa ja edun toteutumisessa.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat asiakastapauksia, joissa vanhempien negatiivinen suhtautuminen ja heikko vastaanottavaisuus asiakkuuteen sekä tarjottuihin tukitoimiin vaikeuttivat työskentelyä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan vanhempien tällainen käyttäytyminen haastaa lasten edun toteutumisen ja lisää tilanteiden monimutkaisuutta ja haastetta työskentelyssä. Heino ja Lillrank (2020) tutkivat institutionaalisen luottamuksen muodostumista ja havaitsivat, että vanhempien epäluottamus sosiaalialan ammattilaisia kohtaan on merkittävä ilmiö, joka heijastuu yhteistyöhön, palveluiden hyödyntämiseen sekä vanhempien omien voimavarojen käyttöön. Epäluottamuksen taustalla on erityisesti hierarkkinen suhde vanhempien ja ammattilaisten välillä sekä vanhempien kokema riippuvuus. Vanhemmat kokevat, että ammattilaisilla on ainoa pääsy tietoihin ja valta lapsen asioiden hoidossa, mikä asettaa heidät käytännössä ammattilaisten päätösten varaan. (Heino & Lillrank 2020, 36). Tämä ilmiö korostuu erityisesti lastensuojelussa, sillä sosiaalityöntekijällä on lapsen edun mukaisesti valtuudet puuttua perheen arkeen ja toteuttaa tarvittavia interventioita (Heino & Kara 2024, 543).

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostui, että vanhemman itsereflektio- ja mentalisaatiokyky on oleellisessa roolissa sekä lapsen edun toteutumisessa että yhteistyön rakentamisessa. Vanhemman mentalisaatiokyvyn tukeminen voidaan perustellusti nähdä keskeisenä tavoitteena lapsen ja vanhemman välisen suhteen vahvistamisessa (Pajulo ym. 2015, 1056). Sosiaalityöntekijöiden mukaan vanhempien vastaanottavaisuus palveluille on ratkaisevaa muutoksen mahdollistamiseksi ja lapsen edun toteutumiseksi. Vanhempien myönteisyys ja yhteistyökyky korostui positiivisena asiana, joka edisti lapsen etua.

H5: ”Silloin, kun vanhempi pystyy myöntämään sen ja tavallaan oman typeryytensä ja huonon käytöksensä, niin silloin sen asian kanssa pystytään parhaiten työskentelemään ja saamaan sitä, ja se on lapsen etu.”

5.1.4 Lapsen haastattelu

Suurin osa sosiaalityöntekijöistä arvioi, että haastattelut tukevat lapsen edun toteutumista. Heidän mukaansa itsessään haastattelutilanteet ovat lapsen edun mukaisia. Haastattelussa lapsen edun huomioiminen ja sen käytännön toteuttaminen on keskeistä. Haastattelu pyritään järjestämään lapsen näkökulmasta turvallisesti, esimerkiksi lapselle tutussa tai lapsiystävällisessä ympäristössä. Haastattelutilanteen aikana ammattilaiset arvioivat myös lapsen etua. Haastattelujen tulee olla neutraaleja eivätkä ne saa olla painostavia. Jos lapsella vaikuttaa olevan vaikeaa haastattelun aikana tai ilmenee muita haasteita, haastattelu voidaan keskeyttää. Mahdollisuus jatkaa haastattelua arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

H1: ”lasta kohdellaan ystävällisesti ja, tota tilat on suurin piirtein lapsiystävälliset. Että sillain minusta tuntuu, että ne lapset yleensä ei mitenkään traumatisoidu siitä haastattelusta, että se voi olla lapselle ihan sellainen kivakin kokemus, kun saa aikuisen huomiota ja on semmoinen rauhallinen, kivat olosuhteet missä haastatellaan.”

H2: ”et se haastattelu toteutetaan sillä tavalla, että se lapsen etu on huomioitu ja se toteutetaan niinkun sen lapsen edun mukaisilla niinkun tavoilla. Että on se sitten ihan lähtien siitä, että missä se lapsi haastatellaan ja kuka haastattelee ja tota kuinka nopeasti”

Muutaman sosiaalityöntekijän vastauksissa korostui myös tutun työntekijän osallistumisen merkitys lapsen edun tukemisessa ja turvallisuuden tunteen vahvistamisessa. Sosiaalityöntekijöiden vastauksista sai ymmärryksen, että tuttu työntekijä voi olla sivistystoimen, terveydenhuollon, sosiaalitoimen tai jonkin muun ammattikunnan edustaja, joka tukee lasta ja vahvistaa hänen turvallisuuden tunnettaan. Tämä tuli esille erityisesti haastattelutilanteeseen ja lasta haastatteluun kuljettamiseen liittyen, mutta korostui myös koko prosessin ajan.

H1: ”silloin kun lapsia haastatellaan, niin sen lapsen kuljettaminen sinne haastatteluun. Että se on tosi oleellista, että se menisi sillai sujuvasti ja lapsiystävällisesti. Jos on tuttuja työntekijöitä, niin silloin se parhaiten saadaankin menemään sillä tavalla.”

Yksi sosiaalityöntekijä kuvasi Barnahus-päivän kokemuksiaan erityisen myönteisinä, sillä ne mahdollistavat lapsen kuulemisen ja tukemisen turvallisessa ympäristössä. Lapsiystävällinen ja monialainen viranomaisyhteistyön Barnahus-malli on tarkoitettu tukemaan väkivallan uhriksi tai todistajaksi joutuneita lapsia (Lehtinen & Rossi, 2022, 7). Toimintamallin avulla sosiaalityöntekijällä oli kokemuksia siitä, että tutkintatoimet voitiin suorittaa viipymättä, jopa saman päivän aikana. Sosiaalityöntekijä piti tätä erinomaisena toimintatapana rikosepäilyn selvittämisen nopeuttamisessa sekä lapsen ja perheen jatkotyöskentelyn kannalta. Hän koki, että lapsen etu toteutui hyvin toimintamallin avulla ja toivoi että jatkossa tutkintatoimet suoritettaisiin saman päivän aikana.

H2: *”No esimerkiksi nyt meil Turussa on tällöinen Barnahus-päivä kehitetty, että mis on ideana nopeuttaa sitä esitutkintaa. Eli siinä sovitaan tällöinen yks päivä, missä sitten haastatellaan lapsi ensin aamusta ja sitten samana päivänä poliisi pyrkii kuulustelemaan myös sitten vanhemmat siihen tota asiaan liittyen, et tavallaan ne tutkintatoimet saatais tehtyä sen yhden päivän aikana. Niin mä ajattelen, et se on tosi hyvä, et jos jossain kohtaa päästäis semmoiseen tilanteeseen, että suurin osa niistä tapauksista pystyttäis hoitamaan niin, että samana päivänä ainakin suurin osa haastatteluja ja kuulusteluista saatais tehtyä, niin se nopeuttaisi ihan hirveästi. Ja sitten jos nyt tässä palaa vähän siihen lapsen etuun, niin tota onhan se siitäkkin mielessä niinkun tärkeää, että ne toteutuisi ne mahdolliset tutkintatoimen nopeasti, että sitten myös niinku lastensuojelu, sosiaalihuolto saa sitten käsitellä sitä asia, vapaammin tai toki saa niin kun käsitellä sitä ennenkin. Mutta sitten rikostutkinnan näkökulmasta jos ajatellaan, niin se on aina parempi, että jos sitä asiaa ei yksityiskohtaisesti käsitellä ennen kuin se tutkinta on siinä vaiheessa”*

Yksi sosiaalityöntekijä kuvasi kolme asiakastapausta, joissa hän arvioi lapsen edun toteutuneen haastattelutilanteessa. Lasten haastattelut toteutettiin eri ympäristöissä: koulussa, poliisilaitoksessa ja oikeuspsykiatrisessa tutkimusyksikössä. Näissä tilanteissa ammattilaisten osaaminen ja ammatillisuus korostuivat. Ammattilaisten toimintatavat olivat erityisesti lapsen edun toteutumisen kannalta merkittäviä. Söderholm & Kivitie-Kallion (2012, 147) mukaan haastattelussa on tärkeää rohkaista ja tukea lasta kertomaan kokemuksistaan erilaisin kysymyksin, kuten alla olevassa sosiaalityöntekijän esimerkissä kuvataan.

H4: *”Hänellä oli sellainen selkeä runko ja miten hän niin kun jotenkin sai luotua sen tilanteen semmoiseksi..... sai houkutelua sen lapsen siihen....” ” ne on mun mielestä hyvin toteutunut.”*

Lisäksi sosiaalityöntekijä korosti työntekijöiden ammattitaitoa lapsen kohtaamisessa. Sosiaalityöntekijä antoi esimerkin edunvalvojan roolista, jota hän näki tärkeänä lapsen edun toteutumisen näkökuomasta. Edunvalvojana tulisi toimia lapsen rikostutkinnassa lastensuojelutaustainen ammattilainen, jolla on riittävä osaaminen ja kokemus lasten kanssa työskentelystä ja joka turvaa lapsen edun koko tutkinnan ajan (Poliisihallituksen ohje 2019, 31).

H4: *”että hän esitti sen, että mä olen täällä sua varten ja varmistan, niin mun mielestä se oli hyvä, semmonen ja hän istui siinä vieressä ja vielä niinkun varmisti jälkeenpäin, että onko ok olo ja semmoinen. Se oli mun mielestä hyvä.”*

5.1.5 Rikosepäilyyn luonne ja rikostutkinnan kesto

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa tule esille, että lapsen edun toteutuminen on sidoksissa rikoksen vakavuuteen. Rikoksen luonteella ja vakavuudella oli keskeinen merkitys. Erityisesti tapaukset, jossa on havaittu vakavaa väkivaltaa, sosiaalityöntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että lapsen etu toteutuu.

H1: *”silloin kun on hyvin vakavista rikoksista kysymys, niin on se lapsen etu, että ne saadaan selvitettyä ja sitten se lapsi voidaan sieltä ehkä pelastaa.*

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostuivat myös vakavat väkivaltatapaukset, joissa ilmeni merkkejä kaltoinkohtelusta. Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi, että lapsen etu korostui erityisesti tilanteissa, joissa väkivallan fyysiset jäljet olivat selvästi havaittavissa. Hän nosti lisäksi esiin, että myös surmariski vaikutti lapsen edun arviointiin ja sen toteutumiseen. Näiden vastausten perusteella kyse on tilanteista, joissa lapsen elämä ja kuolema voivat olla konkreettisesti vaakalaudalla.

H3: *Että sitten jos on oikein vakava väkivalta, josta puhutaan perheen surmariskeistä ja tämmöisistä, niin kuin jossa on vakavia fyysisiä jälkiä, jos vaikka sairaalassa on huomattu vaikka ravistelut ja tämmöiset, niin kyllä se niissä toimii.”*

Lisäksi sosiaalityöntekijät toivat esiin, että lapsen etu oli tiiviissä yhteydessä vakaviin rikosepäilyihin, joiden vuoksi hänet oli sijoitettu. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan viranomaistoiminta mahdollisti lapsen edun toteutumisen. Lapsen sijoitus nousi esille yhtenä toimintatapana, jonka kautta lapsen etu voi toteutua.

H4: *”silloin jos on sijoitettu niin pystytään varmistamaan se.”*

Sosiaalityöntekijä korosti vastauksissaan, että lievempien rikosepäilyjen yhteydessä lapsen edun toteutuminen on haastavaa. Vaikka moni sosiaalityöntekijä nosti esille sijoituksen lapsen edun turvaajana, vastauksissa korostui myös, että lievemmät rikosepäilyt harvoin muodostavat sellaisia lastensuojelullisia huolenaiheita, jotka johtaisivat sijoitustarpeeseen. Sosiaalityöntekijät kokivat nämä tilanteet erityisen haastaviksi.

H5: *”kun puhutaan lievemmistä väkivallan ja kaltoinkohtelun muodoista, niin se on kyllä hyvin pulmallinen ja harkintaa vaativa asia.”*

Lapsen edun toteutumiseen vaikuttavat merkittävästi rikoksen vakavuuden lisäksi myös rikosprosessi. Rikoksen luonne määrittää osaltaan lapsen tilanteen käsittelyä, ja prosessin eri vaiheisiin liittyvät toimet kytkeytyvät suoraan lapsen edun turvaamiseen. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostuivat prosessien eroavaisuudet, ja rinnakkaisuus sekä tarve varmistaa asioiden eteneminen ilman tarpeettomia viivytyksiä.

H5: *”Eniten ehkä siihen lapsen edun toteutumiseen vaikuttaa meidän viranomaisten toiminta ja se, millä tavalla me saadaan asioita järjesteltyä. Mä ajattelen, että meillä lastensuojelussa tietenkin onkin aika nopeaa se prosessin eteneminen ja pystytään reagoimaan tullessiin tietoihin, mutta sitten ajattelen, että poliisin puolelta prosessissa saattaa usein venyä ja kun ne venyy, niin sit se rupeaa olemaan jo osaksi epäinhimillistä. Että jos käsittelyajat venyy monista viikoista moniin kuukausiin, niin sitten se hankaloittaa myös lastensuojelun toimintaa. Jos me halutaan jotenkin suojella sitä rikosprosessin toteutumista sillä tavalla, että ei vielä avoimesti puhuta niistä kaikista yksityiskohdista perheen kanssa, vaan ajatellaan, että poliisin tehtävä on selvittää sitä rikosta ja meidän tehtävä on suojella lasta.”*

Lapsen edun toteutuminen kytkeytyy vahvasti rikosepäilytutkinnan keston, joka nousi yhteiseksi huolenaiheeksi sosiaalityöntekijöiden vastauksissa. Huolenaihe tulee ilmi kaikkien sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä. Se viittaa siihen, että lapsen edun toteutumisen turvaamiseksi tarvitaan muutoksia tutkintaprosessissa.

H4: *” Mä aattelen, et ne rikosprosessit on liian pitkiä... Se ei ole lapsen edun mukaista ”*

Oikeusministeriön (2018, 64) mukaan lapsiin kohdistuvat väkivaltarikosprosessit ovat usein pitkäkestoisia, ja erityisesti seksuaalirikosten käsittely kestää keskimäärin noin kaksi vuotta, mikä on pidempää kuin aikuisiin kohdistuvien rikosprosessien kesto. Sosiaalityöntekijöiden

vastauksissa tämä havainto vahvistui: heidän mukaansa pitkät tutkinta-ajat, jotka voivat kestää useista kuukausista jopa useisiin vuosiin, haastavat merkittävästi lapsen edun toteutumista. He korostivat, että lapsen näkökulmasta tilanne on epäinhimillinen, ja pitkäaikainen epävarmuus voi lisätä sekä lapsen että perheen kuormitusta. Lisäksi se vaikeuttaa tarvittavien tukitoimien oikea-aikaista toteuttamista.

H2: *”Varmaan pahimmillaan epäillyn heräämisestä voi kulua kuukausia tai vuosia ennen kuin se on siellä oikeudessa.”*

Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi asiakastapauksia, joissa sijoitetut lapset joutuivat odottamaan rikostutkintaprosessin etenemistä ja haastatteluaikaa pitkään. Yhden tapauksen kohdalla odotusaika johti traagiseen lopputulokseen, mikä havainnollistaa, miten lapsen etu voi vaarantua, kun prosessit viivästyvät. Sosiaalityöntekijän asiakasesimerkit tuovat konkreettista näkymää siihen, miten viivästynyt ja hitaasti etenevä rikostutkintaprosessi ei ole lapsen edun mukainen. Tämä havainto tukee myös eduskunnan oikeusasiamiehen vuonna 2020 antamaa ratkaisua (EOAK/5625/2020), jossa käsiteltiin lapsiin kohdistuneiden rikosten käsittelyn keston sääntelyä, todettiin kehittämistarpeita ja esitettiin ehdotuksia prosessien tehostamiseksi. Parhaillaan rikosprosessin tehostamishanke (Oikeusministeriö 2025) pyrkii vastaamaan näihin haasteisiin ja lyhentämään prosessien kestoja, mikä voi edistää lapsen edun paremman toteutumisen varmistamista.

H4: *”mä aattelen, et sillen kun se tehdään, et se olis lapsen edun mukaista, et se mahdollisimman nopeasti. Mä ymmärrän sen, et se ei oo mahdollista. Mut se, et varsinkin nää jotka on kiireesti sijoitettu. Huostaanottoon vähintään valmisteluun, niin ku oli kahes ensimmäisessä, niin olis välttämätöntä priorisoida. Edellinen oli, niin se oli ehtiny jo tehdä itsemurhan se lapsi ennen ku poliisi edes lähti kuulemaan sitä lasta”*

Sosiaalityöntekijät pohtivat myös rikostutkinnan tarpeellisuutta erityisesti tilanteissa, joissa kyse oli lievästä tai yksittäisestä tapahtumasta. Näissä yhteyksissä heräsi kysymys siitä, missä määrin rikosprosessi edistää lapsen edun toteutumista ja milloin erilaiset tukitoimet ja palvelut voisivat turvata sen paremmin, kun rikosprosessi.

H1: *”silloin jos on jokin lievä ja yksittäinen tapahtuma. Niin silloin voi miettiä, että onko se lapsen etu ollenkaan sitä asiaa selvittää tai olisiko lapsen etu enemmän saada tukea sinne kotiin. ohjausta ja neuvontaa vanhemmille.”*

Osa sosiaalityöntekijöistä tarkasteli lapsen etua kriittisesti ja pohti, onko haastattelun toteuttaminen edes kaikissa tilanteissa lapsen edun mukaista. Pohdinnassa nousi esiin myös kysymys rikosprosessin tarpeesta ylipäättänsä lapsen edun näkökulmasta. Vaikka rikosprosessi ja haastattelu pyritään järjestämään lapsiystävällisesti, ne voivat silti olla lapselle raskaita.

H2: ” onko semmoinen haastattelu niinkuin lapsen edun mukainen semmoiseen prosessiin, että se on kuitenkin sitten iso prosessi tällöinen rikosprosessin alkaminen niinkuin lapsen elämässä, niin ylipäättään myös se, että aloitetaan semmoista ”

H1: ”Mutta se ylipäättään se, että koska on lapsen etu, että sitä asiaa tai jotain epäilyä ruvetaan tutkimaan, niin se, se on tosi vaikea kysymys ja siitä ei oo mitään niinku selkeitä linjoja, että nii tota milloin se on lapsen etu ja milloin se ei oo. Että sitä on niinku tärkeää myöskin aina pohtia, että milloin on lapsen etu niinku se haastattelu ja milloin sitä pystyttäis niinku tutkimaan sitä epäilyä ihan sillai lasta kuulematta. Et esimerkiks niinku kun välillä jos on vaikka jotain todistajiakin ollut paikalla, niin tarviiko sitten sitä lasta kuulla?”

5.2 Kaltoinkohdellun lapsen suojelun määrittely ja toteutuminen rikostutkintaprosessin aikana

Tässä luvussa esitän tutkimuksen tulokset teemoittain sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä liittyen kaltoinkohdeltujen lasten suojeluun rikostutkintaprosessin aikana. Tulokset on jäsennelly neljän pääteeman mukaan, jonka sisällä avaan asiaa tarkemmin. Tämän avulla on mahdollista tarkastella tutkimustuloksia systemaattisesti ja ymmärtää, miten lapsen suojelu käytännössä toteutuu rikostutkintaprosessin aikana.

Aloitan tarkastelemalla **suojelun määrittelyä**, joka kuvaa, miten sosiaalityöntekijät hahmottavat lapsen suojelun merkityksen ja arvioivat siihen liittyviä tekijöitä rikostutkinnan kontekstissa. Tämän jälkeen käsittelen teemaa, **kenelle lapsen suojelu kuuluu**, joka tuo esiin sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä ilmeneviä ristiriitaisuuksia vastuunjaon osalta. Kolmantena teemana tarkastelen niitä tekijöitä, joiden sosiaalityöntekijät näkevät olevan olennaisia **lapsen suojelun onnistumiselle**. Lopuksi ja viimeisenä teemana tarkastelen **lapsen suojelemiseen liittyviä erityishaasteita**, jotka tuovat konkreettisesti esiin ne vaikeudet ja ongelmakohdat, joita sosiaalityöntekijät kohtaavat suojelutehtävässään rikostutkinnan aikana.

5.2.1 Suojelun määrittely

Moni sosiaalityöntekijöistä määritteli, että lapsen suojelu tarkoittaa ennen kaikkea sitä, ettei lapselle aiheudu lisää haittaa verrattuna siihen, mitä hän on jo kokenut. Tämä liittyy sekä aiemmin tapahtuneeseen kaltoinkohteluun että mahdolliseen huoleen tulevasta kaltoinkohtelusta. Sosiaalityöntekijöiden haastattelujen kertomana, voidaan päätellä, että lapsen suojelua tulee jatkuvasti arvioida ja määritellä myös rikostutkinnan aikana.

Kuten lapsen edun määrittelyssä, myös suojelun määrittelyssä sosiaalityöntekijät korostivat lapsen yksilöllisyyden merkitystä. Eräs sosiaalityöntekijä toi esiin, että suojelun määrittely kytkeytyy tiiviisti viranomaisten tekemään arviointiin. Hänen mukaansa arviointi perustuu sekä lapsen senhetkisen tilanteen tarkasteluun että viranomaisen syvälliseen pohdintaan ja moniammatilliseen työskentelyyn. Sosiaalityöntekijät painottivat, että lasten tilanteet voivat olla hyvin erilaisia, ja siksi suojelun määrittelyn tulee aina perustua kunkin lapsen yksilölliseen tilanteeseen ja kokonaisarviointiin.

H1: *”No, se on myöskin tosi tärkeää, että kun nämä on, niin kaikki on niin erilaisia, että joka kerta tavallaan mekin joudutaan tosi paljon miettimään sitä, mikä on nyt se lapsen etu just tässä. Ja miten lasta voidaan suojella”*

Toinen sosiaalityöntekijä painotti suojelun määrittelyä tarkastellessaan, että lapsen alaikäisyys itsessään vaikuttaa suojelutarpeeseen. Hän korosti, että lapsi on erityinen suojelun kohde, koska alaikäinen ei voi täysin huolehtia omista oikeuksistaan tai turvallisuudestaan. YK:n lapsen oikeuksien sopimus määrittelee lapsen erityisen suojelun tarpeessa olevaksi ja velvoittaa viranomaisia turvaamaan lapsen hyvinvoinnin ja suojelun kaikissa lasta koskevissa toimissa (Yk:n LOS, 1989, Art. 3 ja 19).

H3: *”Että otetaan se lapsi ja lapsuus huomioon siinä vajavaltaisena toimijana, että häntä täytyy niinku senkin takia suojella”*

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostui toistuvasti lapsen turvallisuus, ja monissa vastauksissa turvallisuuden käsite rinnastettiin suojeluun. Yksi sosiaalityöntekijöistä koki, että turvallisuuden käsite kuvasi ja sopi tilanteessa paremmin kuin suojelun käsite, ja käytti haastattelussa tätä termiä. Hän pohti, että rikostutkintaprosessin läpikäyvässä kaltoinkohdellussa lapsessa turvallisuuden turvaaminen on yhtä tärkeää kuin lapsen suojelu. Toisen sosiaalityöntekijän näkemyksen mukaan lapsen suojelua määriteltäessä lapsen tilannetta tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti, huomioiden sekä fyysisen että henkisen turvallisuuden

näkökulmat. Erityistä huomiota on kiinnitettävä fyysiseen turvallisuuteen. Tämän yhteydessä saa ymmärryksen siitä, että suojelun määrittelyssä tulee lasta tarkastella enemmän kokonaisvaltaisesti.

Sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan lapsen suojelun tarpeen määrittelyssä keskeistä on suojelutarpeen jatkuva arviointi. He kuvailivat, että lapsen suojelun tarve kulkee mukana koko rikostutkintaprosessin ajan. Eräs sosiaalityöntekijä korosti, että lapsen suojelun tarvetta tulee arvioida ja määrittellä jatkuvasti prosessin aikana. Suojelun arviointi tulisi aloittaa heti, kun väkivaltaepäily tulee esiin, ja sitä tulisi jatkaa rinnakkain rikostutkinnan kanssa aina prosessin päätökseen saakka. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) julkaisemassa selvityksessä lapsen suojelutarpeen arviointikäytännöistä epäiltäessä lapsen kohdistuvaa väkivaltaa todettiin, että tutkimustietoa lapsen suojelun ja rikostutkintatehtävän rinnakkaisesta toteutumisesta väkivaltaepäilytilanteissa on toistaiseksi niukasti (Ståhlberg, 2024, 12). Tämän vuoksi tutkimustiedon soveltaminen suoraan omaan analyysiin on haastavaa.

H2: ”sen suojelun pitäisi toteutua niinku ihan siitä lähtien kun tällöinen väkivaltaepäily herää. Että siinä vaiheessa arvioidaan sitä lapsen turvallisuutta ja huolehditaan siitä lapsen suojelusta ja tavallaan koko sen prosessin ajan”

5.2.2 Kenelle lapsen suojelun tehtävä kuuluu?

Lamponen (2024, 12) on todennut, että moniammatillisessa arvioinnissa vastuukysymykset voivat hämärtyä, jos kukaan ei ota selkeää vastuuta. Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa esiintyi vaihtelua ja osittaisia ristiriitoja lapsen suojelun määrittämisen vastuusta. Nämä havainnot herättivät keskustelua haastattelujen aikana. Sosiaalityöntekijät tarkastelivat vastuukysymystä sekä lapsen että viranomaisten näkökulmasta. Osa haastateltavista katsoi, että lapsen suojelu on kaikkien ammattilaisten yhteinen vastuu, vaikka sosiaalitoimen asiakkuus saattaa korostua tehtävien toteutuksessa.

H1: ” kaikki aikuiset, jotka siinä jutussa on mukana jollain tavalla, niin se on kaikkien aikuisten vastuulla, silloin jos lapsella on kuten sosiaalitoimen lastensuojeluasiakkuus, niin silloin luontevasti kuitenkin hän voi saada sitä suojelua sitä kautta”

Kun taas toisten haastelevien mielestä vastuu kuuluu yksinomaan sosiaalitoimelle.

H2: *”Vaikka siitä alkaisi mahdollisesti se rikosprosessi, niin se suojele keskittyy kuitenkin sitten sinne sosiaalitoimen puoleen. Että se siinä rikosprosessissa itse se suojele ei niin vahvasti näy kun miettii sitä rikosprosessin kulkua ja se vastuu siinä suojelellisessa on sitten siellä sosiaalitoimella.”*

Edellisen sosiaalityöntekijän pohdinta lapsen suojelellisesta näkymisestä rikostutkintaprosessin aikana korostui myös toisen sosiaalityöntekijän vastauksessa. Hän toi esiin yhteistyönäkökulmasta, että viranomaisten tehtävänä on suojelella lasta koko rikosprosessin ajan ja sen eri vaiheissa.

Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen suojeleminen on kytketty yhteiseen vastuuseen. Monet sosiaalityöntekijät tarkastelivat kuitenkin lapsen suojelellisyyttä lainsäädännön näkökulmasta. Yhden sosiaalityöntekijän mukaan vastuun selkeyttäminen laissa rikostutkintaprosessin yhteydessä tukisi viranomaisten työtä ja edistäisi lapsen suojelellisyyden toteutumista prosessin aikana. Hän totesi, että nykyisessä lainsäädännössä ei ole tarkasti määritelty, kenen vastuulla lapsen suojeleminen on, mikä aiheuttaa epävarmuutta käytännön toiminnassa. Toinen sosiaalityöntekijä puolestaan pohti lapsen suojelellisyyden vastuuta lastensuojelellisuuden yhteydessä ja totesi, että tällöin lapsen suojeleminen kuuluu lastensuojelelle. Lastensuojelellisuuden taustalla on usein tilanne, jossa lapsen vanhemmat eivät kykene täyttämään suojelellisyyden tehtäväänsä. Söderholm & Kivitielä (2012, 234) mukaan, ainoastaan lastensuojelellisuudella on viranomaisvaltuudet puuttua lapsen ja vanhemman välisiin suhteisiin ja turvata lapsen hyvinvointi asettamalla tarvittaessa suojelellisia rajoja silloin, kun vanhempi ei siihen kykene.

H4: *”me tiedetään, että sitten kun on lastensuojelellisessa, niin he eivät pysty sitä omaa suojelellisyyttä hoitamaan ja silloinhan siinä tulee se viranomaisen suojelellisuuden tarve.”*

Sosiaalityöntekijä korosti vastauksessaan myös muiden ammattilaisten vastuuta ja roolia lapsen suojelellisyyden toteutumisessa. Hän toi esille, että lapsen kanssa työskentelevien kaikkien ammattilaisten on käytännössä tuettava lapsen suojelellisyyttä ja tarvittaessa puuttuttava tilanteeseen. Lisäksi yhteistyön merkitys lapsen suojelellisyyden toteutumisessa nousi keskeiseksi näkökohdaksi.

H4: *”No siinä taas se yhteistyö ja se tavallaan, että herkästi sitten muut toimijat reagoi eteenpäin”*

Yksi sosiaalityöntekijöistä nosti haastattelussa esille edellä kuvatun ristiriidan lapsen suojelellisyyden vastuukysymyksissä. Hänen mukaansa ammattilaisten välillä voi esiintyä erilaisia näkemyksiä ja eroavaisuuksia lapsen suojelellisyyden tarpeesta ja kenen vastuulla se on. Tällöin korostuu

asiayhteyden ymmärtämisen merkitys, jossa lapsen suojeleminen on kaikissa tilanteissa päätavoitteena. Erilaisten kokemusten ja osaamisen kautta muodostuvat näkemykset voivat kuitenkin haastaa käsitteiden ja ilmiöiden yhtenäisen tulkinnan, mikä sosiaalityöntekijän mukaan voi ilmetä erityisesti perus- ja erityispalveluiden välillä sekä palveluiden sisäisissä prosesseissa. Sosiaalityöntekijän esiin tuoma havainto saa tukea Söderholmin ja Kivitie-Kallion (2012, 307–308) havainnoista. Sosiaalityöntekijä nosti esille, että jo kyseisten graduhaastateltavien sosiaalityöntekijöiden keskuudessa voi asiaan liittyen tulla esille erilaisia näkemyksiä samoista asioista.

H1: ”päivähoidosta, siellä on kuitenkin ihan erilainen näkemys, että, tota ei oo ihan helppo niinku löytää sitä tavallaan semmosta yhteistä kieltä sit taas niinku, tai sitä yhteistä näkemystä.”

5.2.3 Suojelun onnistumisen edellytykset

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa nousi esiin useita tekijöitä, jotka kytkeytyvät lapsen suojeleminen rikosprosessin aikana. Keskeistä oli sekä yhteisen ymmärryksen rakentaminen että yhteistyö lapsen ja perheen kanssa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen suojeleminen edellyttää ennen kaikkea kaltoinkohtelun ilmiön riittävää ymmärtämistä, jotta lapsen tilannetta voidaan arvioida kokonaisvaltaisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Yhteisen ymmärryksen rakentaminen vanhempien kanssa nähtiin ensisijaisena yhteistyössä, sillä jaettu käsitys lapsen tilanteesta on edellytys toimivalle yhteistyölle ja suojeleminen tavoitteiden toteutumiselle.

H3: ”Niin miten lähdetään suojelemaan, jos ei meillä ole yhteistä ymmärrystä vanhempien kanssa siitä kaltoinkohtelusta?”

Lapsen suojeleminen näkökulmasta sosiaalityöntekijän osallistumista koko rikosprosessin ajan pidettiin keskeisenä suojeleminen edistäjänä. Erityisesti sosiaalityöntekijän läsnäoloa lapsen haastattelutilanteessa pidettiin tärkeänä, sillä hänen katsottiin todennäköisesti jatkavan työskentelyä lapsen ja perheen kanssa myös haastattelun jälkeen ja rikosprosessin aikana. Yksi sosiaalityöntekijöistä toi esiin näkökulman, jonka mukaan lapsen asiakkuus lastensuojeleminen on merkityksellinen jo haastattelutilanteessa. Lastensuojeleminen asiakkuuden katsottiin olevan tärkeää, koska se mahdollistaa lapselle kattavamman ja pitkäjänteisemmän tuen, joka ei perustu

vanhempien vapaaehtoisuuteen. Näin ollen asiakkuus nähtiin keinona turvata lapsi ja varmistaa tuen jatkuvuus rikosprosessin eri vaiheissa.

H1: *”Mä ajattelen et oleellista kuitenkin sen lapsen suojelun kannalta, että siinä niinku sosiaalihoolto tai lastensuojelu olis vahvasti mukana, koska he ovat kuitenkin niitä jotka jatkaa sen lapsen kanssa....Kyllä se oikeastaan niin sen voi ajatella, että silloin, kun lastensuojelu on mukana, niin silloin se on niin kuin niin, kuitenkin vahvempi se tuki ja, ja sitten myöskin se, että vanhemmat ei voi sitä kieltää”*

Lastensuojelun lakisääteinen ydintehtävä on lapsen tilanteen arvioiminen ja tukitoiminen järjestäminen, joka korostui myös sosiaalityöntekijöiden vastauksissa (Jaakola ym. 2023, 513). Sosiaalityöntekijät painottivat haastattelussa yksimielisesti, että lasten suojelun näkökulmasta on ensisijaista, että lapselle ja vanhemmille suunnatut palvelut ja/tai lastensuojelun tukitoimet voidaan käynnistää pian rikostutkinnan aikana. Sosiaalityöntekijöiden mukaan tällainen ajoitus toimii merkittävänä muutoksen mahdollistajana. Haastatteluissa nousi lisäksi esiin, että sosiaalityöntekijät pitävät lapsille ja perheille suunnattuja palveluita sekä erityisesti lastensuojelun tukitoimia voimavarakeskeisinä ja tarpeellisina lapsen ja perheen tukemisessa. Tukitoimet nähtiin lapsen näkökulmasta keskeisinä erityisesti turvallisuuden ja suojelun varmistamisessa. Kuitenkin sosiaalityöntekijöiden vastauksissa tukitoimien vapaaehtoisuus korostui, mikä osittain näyttäytyi haasteena. Tähän liittyviä kysymyksiä ja niiden vaikutuksia lapsen suojelun toteutumiseen tarkastelen tarkemmin osiossa, Lapsen suojelemiseen liittyvät erityiset haasteet.

H5: *”pyritään aloittamaan siellä perheessä mahdollisimman nopeasti avohuollon tukitoimen palvelut ja sillä tavalla suojelemaan lasta, että hänellä on ympärillä turvallisia ihmisiä, joille hän voi kertoa, jos sitä kaltoinkohtelua vielä jatkuu ja hänellä on myös mahdollisuus jotenkin tuntea olevansa turvassa, vaikka hän asuu siellä omassa kodissa omien vanhempiensa kanssa.”*

H3: *”tukitoimien kautta ja tietenkin nämä tärkeät asiat luovat turvaa lapselle. Se, että hän saa käsitellä asioita. Että se turvallisuuden tunne lapsella palautuisi, ettei sitä olisi enää kotona sitä väkivaltaa.”*

Lapsen tilanne ja hänelle tarjottavat tukitoimet ovat tiiviisti yhteydessä lapsen turvallisuuteen ja suojelun onnistumiseen. Mikäli kyseessä on meneillään oleva väkivaltatilanne, lapsen mahdollinen sijoitustarve tulee arvioida välittömästi Lastensuojelulain (417/2007) 38 §:n mukaisesti. Kaltoinkohtelun ilmiöt voivat olla moninaisia, yhtäaikaista ja toisista vaikea

erottaa, jota eräs sosiaalityöntekijä kuvasi ja juuri tästä syystä haastavaksi tunnistaa (Inkilä ym. 2016, 63). Hänen mukaansa lapsen suojeleminen voi toteutua eri tavoin riippuen siitä, onko lapsi sijoitettuna vai ei. Hän kertoi useista asiakastilanteista, joissa lapset olivat sijoitettuna rikostutkinnan aikana ja heidän suojeleminen pystyttiin varmistamaan sijaishuoltoajan ammattilaisten toimesta.

Toinen sosiaalityöntekijä kertoi asiakastilanteista, joissa vakava kaltoinkohtelu oli yhteydessä lapsen kiireelliseen sijoitukseen. Näiden vastausten perusteella voidaan ymmärtää, että sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan lapsen suojeleminen toteutuminen on vahvasti sidoksissa lapsen elämäntilanteeseen – siihen, asuuko hän kotona vai onko hän sijoitettuna. Vakavan kaltoinkohtelun rikosepäilyn tilanteissa, joissa lapsi on sijoitettuna, suojeleminen määrittely näyttää konkreettisempaa ja helpommin hahmotettavana.

H4: ”että jos meille tulee tietoon, että siellä pahoinpidellään, niin silloinhan perusteet täytyy kiireelliselle sijoitukselle, mutta kun se voi olla niin moninaista, niin tota silloinhan se ei. Et se ehkä toteutuu eri tavalla näille, jotka on sijoitettuna.”

Kun sosiaalityöntekijät kertoivat asiakastapauksista, vahvistui jälleen, että lapsen suojeleminen toteutuminen riippuu vahvasti lapsen yksilöllisestä tilanteesta. Lapsen tilanne, sijoituspaikka ja tarjottavat tukitoimet vaikuttavat siihen, miten suojeleminen käytännössä toteutuu. Merkitystä on myös vanhempien halukkuudella muuttaa toimintatapojaan lapsen suojeleminen edistämiseksi. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen etu ja suojeleminen kulkevat väistämättä rinnakkain prosessin aikana, ja tämä näkyy erityisesti lapsen suojeleminen tarpeen arvioinnissa. Lastensuojeleminen tukitoimien, kuten sijoituksen tarve, arvioidaan aina yksilöllisesti, ja erään sosiaalityöntekijän mukaan sijoitus ei välttämättä aina ole lapsen edun mukainen. Useiden sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostui vanhempien yhteistyökyvyn ja muutoshalun merkitys lapsen suojeleminen onnistumiselle. Eräs sosiaalityöntekijöistä toi esille, että lapsen suojeleminen toteutuminen voi olla haastavaa, mikäli vanhempien yhteistyö on heikkoa ammattilaisten kanssa. Toisen sosiaalityöntekijän mukaan onnistuminen on kuitenkin mahdollista, kun vanhemmat ovat valmiita sitoutumaan muutokseen.

H4: ”Koska siinä ei välttämättä ole mitään niinkun perusteita sijoitukselle, eikä se oo automaattisesti lapsen edun mukaista hänet pois sieltä, vaan se et miten meidän ehkä tehtäväksi vaan jää se, että yrittää motivoida, motivoida ja tuoda se lapsen etu siihen. Mutta, mutta ainahan se ei onnistu.”

H5: *”kun perhe saa sitä apua ja heidän omat toimintatapansa muuttuu, niin siinä kohtaa, kun rikosprosessi tulee päätökseen, niin perheen tilannehan saattaa olla jo aivan erilainen kuin se oli sen rikosprosessin alussa.”*

Myös lapsen suojelun näkökulmasta korostui yhteistyössä lapsen turvallisuuden merkitys. Huolimatta siitä, miten yhteistyö vanhempien kanssa sujuu tai millaisia lastensuojelun tukitoimia on meneillään, eräs sosiaalityöntekijä painotti turvallisen aikuisen läsnäolon merkitystä lapsen elämässä ja katsoi sen olevan ensiarvoisen tärkeää.

H4: *”Riittää, että on yksi turvallinen aikuinen siellä, jolle voi sanoa, että on paha olla tai joo tai jotain.”*

5.2.4 Lapsen suojelemiseen liittyvät erityiset haasteet

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostuivat moninaiset haasteet lapsen suojelussa rikostutkintaprosessin aikana. Ensinnäkin lievempien kaltoinkohtelutapausten tai rikosepäilyjen yhteydessä lapsen suojelun toteutuminen koettiin sosiaalityöntekijöiden mukaan erityisen haastavaksi. Tällöin lapsen tilanne liittyi siihen, että sijoituksen kriteerit eivät täyttyneet, eli lapsi asui rikostutkinnan aikana kotona huolimatta rikosepäilyistä. Sosiaalityöntekijöiden vastauksista käy ilmi, että vakavat epäilyt koskevat yleensä tilanteita, joissa väkivalta on toistuvaa ja lapsella on havaittavissa väkivallan jälkiä, meneillään olevia pahoinpitelytilanteita sekä tilanteita, joissa riskinarvioinnissa on todettu hengenvaara. Sen sijaan tilanteissa, joissa sijoituksen kriteerit eivät täyty, lapsi jatkaa asumista kotonaan. Lapsen haastattelun jälkeen hän palaa yksin kotiin, ja rikostutkintaprosessi jatkuu omassa aikataulussaan, mikä asettaa haasteita lapsen suojelun ja turvallisuuden varmistamiselle. Miltei kaikki sosiaalityöntekijät korostivat, että lapsen palatessa kotiin haastattelun jälkeen suojele ei usein toteudu riittävästi. Osa sosiaalityöntekijöistä toi esille, että kyseinen toimintatapa herätti heissä ristiriitaisia tunteita lapsen suojelun onnistumisen näkökulmasta. Sosiaalityöntekijät olivat yksimielisiä siitä, että tilanne nähtiin kriittisenä lapsen suojelun näkökulmasta. Haasteen katsottiin liittyvän erityisesti vanhemman toimintaan, joka voi vaikuttaa lapsen turvallisuuden tunteeseen sekä todelliseen turvaan ja suojeleluun. Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi, että ongelma korostuu, jos vanhempi ei kykene käsittelemään omia tunteitaan, jolloin emotionaalinen kuorma siirtyy lapselle. Sosiaalityöntekijät painottivat, että lapsen suojelelusta tulee huolehtia ja

sitä tulee ennakoida koko rikosprosessin ajan. Toinen sosiaalityöntekijä tui esille vastaavaa näkökulmaa omassa vastauksessaan.

H1: *“Mutta se minkä on mun mielestä edelleen hankala, vaikea asia, mitä ei olla ainakaan nykypäivänä pystytty vielä hoitamaan hyvin on se, tota, se lapsen turvallisuus siinä kotiin palaessa, että se on ihan väärin. Vanhemmille soitetaan, että lapsi on ollut haastateltavana. Ja lapsi joutuu sitten palaamaan kotiin ja selittämään vanhemmilleen, että mitä hän on kertonut siellä. Niin tietenkin siinä on sitten tota huoli sekä sitä fyysisestä että psyykkisestä turvallisuudesta. Että vaikka siellä nyt ei mitään fyysistä tapahtuisi, niin lapsi joutuu tai lapsi voi joutua aikamoisen paineen alle, että häneltä kysellään, että mitä sä oot siellä puhunut.”*

Sosiaalityöntekijät kokivat, että tilanteeseen tarvitaan muutosta, jotta lapsen suojeleminen toteutuisi myös hänen palatessaan kotiin haastattelun jälkeen. Haastatteluissa nousi esiin, että haaste on tunnistettu ja muutostarve tiedostettu. Kaksi sosiaalityöntekijää kuvasi konkreettisia esimerkkejä siitä, miten lapsen suojeleminen voisi toteutua paremmin viranomaisten moniammatillisen yhteistyön avulla haastattelun jälkeen. Eräs sosiaalityöntekijä pohti puhelinkeskustelua, jossa oikeuspsykiatrian sosiaalityöntekijä olisi yhteydessä vanhempaan ja tarvittaessa tukisi tätä käsittelemään tunteitaan poliisin toimenpiteiden jälkeen. Toinen sosiaalityöntekijä kuvasi puolestaan tapaamisvaihtoehtoa, jossa vanhemman kanssa käytäisiin keskustelua lapsen kotona kasvotusten lapsen kotiinpaluun yhteydessä. Tämä mahdollistaisi keskustelun vanhemman kanssa siten, että vanhemmalle voidaan selittää poliisin toimenpiteitä, samalla suojelemaan lasta joutumasta kohtaamaan vanhemman mahdollisesti negatiiviset reaktiot.

H1: *“Jos esimerkiksi sosiaalityöntekijä, joka on Oikkarilta mukana näissä asioissa, niin olisi sitten mukana myös siinä vaiheessa, kun lapsi tai ehkä sen lapsen oma sosiaalityöntekijä ja sitten oikkarin sosiaalityöntekijä yhdessä olisivat mukana palauttamassa lasta kotiin ja ottamassa vastaan sitten sen vanhempien tunteita, ettei lapsen tarvitse ottaa vastaan mitään. Keskustelemassa ja selittämässä vanhemmille, että mistä on kysymys.”*

Haastatteluissa nousi lisäksi esiin sosiaalityöntekijöiden kokemuksia siitä, että lapsen suojeleminen on erityisen haastavaa tilanteissa, joissa vanhempi saa tietää lapsen kertoneen hänelle tehdystä kaltoinkohtelusta. Tämä koskee tilanteita, joissa lapsi kertoo vanhemman väkivaltaisesta tai kaltoinkohtelevalta käyttäytymisestä joko ennen haastattelua tai rikostutkintaprosessin aikana. Monien sosiaalityöntekijöiden mukaan tähän liittyvissä käytännöissä on edelleen kehittämisen tarvetta lapsen suojeleminen varmistamiseksi. Lisäksi vanhempien erilaiset toimintatavat lapsen suojeleminen näkökulmasta herätti sosiaalityöntekijöiden

kesken ajatuksia ja pohdintaa. Eräs sosiaalityöntekijä kertoi konkreettisesti esimerkin, miten vanhempien toiminta voi näyttää. Hän painotti, että rikostutkintaprosessin aikana vanhempien toiminta lasta kohtaan voi olla joko positiivista, jolloin on havaittavissa kyky hetkelliseen muutokseen, tai negatiivista, jolloin lapsi altistuu vanhemman haitalliselle toiminnalle ja hänelle tulee turvata suojelua. Esimerkeissä tilanteet kuvautuvat haasteellisina lapsen suojelun onnistumisen kannalta.

H4: ” *Kun osa vanhemmista ei pysty, tulee semmoinen jotenkin ettei se kostaudu siihen. Mä aattelen et se on varmaan se, se tärkein, ettei tule semmoinen, että nyt kun sä teit näin, nyt mä toimin näin. Et osahan toimii niin, että, et se säikäyttää niitä ja skarpataan, mutta kaikilla se ei toimi, koska osaa se herättää vaan lisää sitä.. Mä ajattelen, että se on varmaan, se yksi tärkein mun mielestä.* ”

Lisäksi moni sosiaalityöntekijä näki haasteena lapsen suojelun näkökulmasta pitkäkestoiset rikostutkintaprosessit. Haaste oli samankaltainen kuin aiemmin osiossa 5.1 Rikosepäilyn luonne ja rikostutkinnan kesto s. 48 kuvattu lapsen edun näkökulmasta, eli rikostutkintaprosessi saattoi kestää kuukausista vuosiin. Tässä yhteydessä erityisesti korostui se, että lapset ovat tutkinnan aikana kotona. Sosiaalityöntekijät kertoivat esimerkkejä tilanteista, joissa sijoituksen kriteerit eivät ole täyttyneet ja perheelle tarjottavien tukitoimien ja palveluiden järjestäminen on osoittautunut vaikeaksi. Eräs sosiaalityöntekijä korosti, että lastensuojelun tukitoimien vapaaehtoisuus voi olla ristiriidassa vanhempien haluttomuuden kanssa. Vastauksen perusteella voidaan ymmärtää, että vaikka tietyn tukitoimen myöntämisperusteet lapsen suojelun kannalta täytyisivät, on tilanteita, joissa vanhemmat eivät ole samaa mieltä asiasta tai eivät halua tehdä yhteistyötä.

H4: ” *No se mikä on tietenkin haastavaa on just nämä, jotka on kotona. Et kun se tilanne, että kun, kun nää kestää nää tutkinnat ja, ja se, että jos ei me saada kunnan tukitoimia sinne, niin silloinhan se ei toteudu* ”

Sosiaalityöntekijöiden kesken nousi myös esille esimerkkejä siitä, miten väkivaltaepäilyä ei ole lähdetty selvittämään lapsen kertoman jälkeen. Tämän sosiaalityöntekijä näki konkreettisenä esimerkkinä siitä, miten lapsen suojelu ei toteudu.

H2: ” *et jos vaan lapsi on kertonut vaikka päiväkodissa, että vanhempi on lyönyt tai muuta vastaava, että herää se epäily, niin sitä ei välttämättä kaikissa tilanteissa akuutisti sit lähdetty* ”

selvittää. Niin kun sosiaalitoimen puolelta. Mä aattelen, et tota sehän lapsen suojele ei niinku toteudu”

Esimerkkiä tarkasteltaessa nousee esiin kysymys, onko kyse siitä, ettei toimintaa ole tunnistettu lapsen kohdistuvaksi väkivallaksi vai siitä, että viranomaiset eivät lain velvoitteistaan huolimatta ole ilmoittaneet asiasta. Kuitenkin näiden kysymysten keskellä keskeiseksi nousee ammattilaisten ja viranomaisten kyky ymmärtää ilmiötä sekä edistää rikosepäilyn käsittelyä tarpeellisesti ja lainmukaisesti. Eräs sosiaalityöntekijä toi haastattelussa esille väkivallan kierrettä ja sen tunnistamisen merkitystä, ja hän näki ilmiön tunnistamisen ensisijaisena lapsen suojelemisen kannalta. Söderholm ja Kivitie-Kallio (2012, 306) painottavat että kun lapsen kaltoinkohteluun; kuten pahoinpitelyyn tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön ei puututa ja se pitkittyy, se usein raaistuu ja lisää lapsen kärsimystä. Tässä sosiaalityöntekijän vastauksessa korostui myös tarve kehittää väkivallan tunnistamisen koulutusta, mikä on erityisen merkittävää lapsen suojeleminen toteutumiseksi. Ilmiö tulee ensiksi pystyä tunnistamaan, ja sen jälkeen ottaa käsittelyyn asianmukaisella tavalla.

H3: *”On sillai kehitettävää. Mun mielestä ihan lähtee siitä, kun me ollaan nyt tunnustettu se, että väkivalta on väärin lasta kohtaan kotona. Niin se tunnistaminen se väkivallan kierteen näkökulmasta on edelleen haastavaa. Että me tunnistetaan se ja uskalletaan ottaa puheeksi edelleen”*

6 Yhteenveto ja pohdinta

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut lastensuojelun avohuollossa sekä lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojelun määrittelystä sekä niiden toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana. Tarkastelun kohteena ovat tilanteet, joissa kaltoinkohtelija on lapsen vanhempi tai vanhemmat. Tutkimustulokset analysoin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Analyysi osoitti, että sosiaalityöntekijöiden määrittelyt ja kokemukset kaltoinkohdellun lapsen edusta ja suojelusta rikostutkintaprosessin aikana ilmeni yhtäläisyyksiä, ja määrittely koettiin haastavaksi. Kokonaisuudessa aineiston analyysi osoitti, että keskeisiä löydöksiä olivat lapsen yksilöllinen tilanne ja turvallisuus, lapsikeskeisyys, ammatillisuus ja osaaminen sekä palvelu- ja viranomaistoiminnan kehittämistarpeet. Nämä löydökset kuvaavat sekä rakenteellisella että käytännön tasolla ilmeneviä tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen edun suojelun toteutumiseen prosessin eri vaiheissa.

Tässä luvussa kokoan tutkielman keskeisimmät tulokset ja tarkastelen niitä pohdinnan näkökulmasta sekä peilaan aiempaan kirjallisuuteen. Olen jakanut tulokset osioihin siten, että luvun alussa tarkastelen havaintoja kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta, mukaan lukien sitä edistävästä ja uhkaavasta tekijästä. Tämän jälkeen arvioin tutkimuksen onnistumista ja sen rajoitteita sekä esittelen tutkimuksen perusteella tehdyt suositukset ja jatkotutkimuksen tarpeet niin mikro- kuin makrotasolla.

6.1 Havaintoja kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta

Sosiaalityöntekijöiden haastattelujen perusteella kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun määrittely sekä niiden toteutuminen rikostutkintaprosessin aikana näyttäytyvät vaihtelevina ja tilanteesta riippuvaisina. Yhteinen havainto oli kuitenkin se, että lapsen edun ja suojelun turvaamiseen liittyy prosessin aikana useita rakenteellisia ja käytännöllisiä haasteita. Samalla aineisto osoitti, että tietyt toimintatavat voivat vahvistaa lapsen edun ja suojelun toteutumista.

Sosiaalityöntekijät kokivat lapsen suojelun määrittelyn yleisesti selkeämmäksi kuin lapsen edun määrittelyn. Käsitteet näyttäytyivät kuitenkin tiiviisti toisiinsa kietoutuneina, ja niitä tarkasteltiin sekä määrittelytilanteissa että konkreettisissa työtilanteissa usein rinnakkain. Tämä osoittaa, että lapsen edun ja lapsen suojelun käsitteellinen erottaminen on sosiaalityössä

vaikkea, koska ne rakentuvat osittain samoista arvioinnin elementeistä. Tämä tutkimustulos saa tukea Jaakolan ym. (2023, 520) tutkimuksesta, jossa sosiaalityöntekijöiden enemmistö toteuttaa arviointia lapsikeskeisesti, ottaen huomioon lapsen kehitykselliset tarpeet, tarvitsevuuden, sosiaalisen aseman, läheissuhteet sekä mahdolliset riski- ja uhkatekijät. Tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden keskuudessa esiintyi vaihtelua siinä, mitä lapsesta arvioinnissa korostettiin ja miten eri tekijöitä painotettiin. Arvioinnin keskiössä ovat ensisijaisesti lapsen tarpeet sekä hänen sosiaalinen ympäristönsä ja ihmissuhteensa. Suomessa arviointi rakentuu lapsen taustatekijöiden ja sosiaalisen kontekstin ymmärtämisen varaan, eikä se rajoitu pelkästään yksittäisiin tilanteisiin tai yksittäisten riskien tarkasteluun (Jaakola ym. 2023, 520). Sen sijaan Samsonsenin (2014, 5-6) mukaan, suomen lastensuojelutyössä arviointi voi olla enemmän tapaus- ja asiantuntijaperusteista, jolloin riski jää havaitsematta tai puuttuminen viivästyy. Tämä voi synnyttää huolta lapsen turvallisuudesta etenkin monimutkaisissa perhetilanteissa. Suomessa painotetaan usein sosiaalityön ammatillista harkintaa ja asiakassuhteen merkitystä, kun taas Englannin viitekehykset perustuvat vahvemmin standardoituihin mittareihin (Samsonsen 2014, 5-6). Tämä voi herättää keskustelua siitä, kumpi lähestymistapa tuottaa paremmin tuloksia lapsen suojelussa. Standardoidut viitekehykset, kuten Englannissa, voivat auttaa yhdenmukaistamaan arviointia ja ehkäistä subjektiivisia eroja lapsen edun ja suojelun osalta, mutta voivat myös johtaa liian kaavamaisiin ratkaisuihin, joissa yksilölliset tekijät jäävät vähemmälle huomiolle.

Sinkkosen & Mäkelä (2017, 29) mukaan, lapsen edun toteutuminen edellyttää, että lapsen tilannetta tarkastellaan yksilöllisesti. Tässä tutkimuksessa lapsen edun arviointi ilmeni moniulotteisena ja vaativana prosessina, joka edellyttää lapsen yksilöllisen tilanteen, lapsikeskeisyyden sekä ammattilaisten osaamisen, harkinnan ja kokemuksen huomioimista. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen edun katsottiin toteutuvan erityisesti haastattelutilanteissa, joissa lapselle pyrittiin järjestämään turvallinen, sensitiivinen ja ammatillisesti johdonmukainen ympäristö. Toisaalta vastaajat toivat esiin, että lapsen edun kokonaisvaltainen toteutuminen rikostutkintaprosessin kaikissa vaiheissa oli usein puutteellista. Prosessin pituus, eri toimijoiden välinen koordinaatio sekä rakenteelliset rajoitteet heikensivät mahdollisuuksia turvata lapsen etu johdonmukaisesti alusta loppuun.

Lapsen suojelun näkökulmasta korostuivat lapsen fyysinen ja psyykinen turvallisuus sekä yksilöllisen tilanteen kokonaisarvio. Suojelun katsottiin toteutuvan parhaiten vakavien väkivaltarikosepäilyjen yhteydessä, jolloin lapsi oli usein sijoitettuna ja välittömästi turvassa

epäillyltä tekijältä. Sen sijaan lievempien rikosepäilyjen tilanteissa, joissa lapsi palasi kotiin haastattelun jälkeen, sosiaalityöntekijät kokivat, ettei lapsen suojele toteutunut riittävästi.

Tutkimuksessa nousi esille myös ristiriitaisia näkemyksiä. Yksi keskeinen ristiriita liittyi lapsen suojele vastuuseen. Sosiaalityöntekijöiden vastaukset toivat esiin, että vastuun rajat olivat usein epäselvät, eikä aina ollut selvää, kenen vastuulla tietyt toimenpiteet rikostutkintaprosessin aikana olivat. Tämä tulos viittaa siihen, että viranomaisten toiminta voi joissakin tilanteissa vaarantaa lapsen suojelesta huolehtimisen ja korostaa tarvetta selkeämmille ohjeistuksille.

Aineistossa nousi esille myös toinen ristiriita liittyen rikostutkinnan ja lasten haastattelujen tarpeellisuuteen, erityisesti lievien rikosepäilyjen yhteydessä. Osa sosiaalityöntekijöistä pohti, voisivatko lapsen edun näkökulmasta tarjottavat tukitoimet ja palvelut palvella lapsen hyvinvointia paremmin kuin rikostutkintaprosessin läpikäyminen. He kyseenalaistivat, onko tarpeellista altistaa lasta oikeusprosessille, vaikka sitä pyritään toteuttamaan mahdollisimman lapsiystävällisesti. Tämä herättää kysymyksen siitä, voisivatko tukitoimet ja palvelut tietyissä tilanteissa palvella lapsen etua paremmin kuin rikostutkintaprosessi yksinään, vaikka lain määräämiä selvitystoimia pidetään välttämättöminä? Toisten sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä korostui kuitenkin tarve selvittää rikosepäilyt, mikä on linjassa Korpilahden ym. (2019, 126) kanssa, jossa painotetaan tutkinnan ja ammatillisen vastuun merkitystä lapsen turvallisuuden varmistamisessa.

Samankaltaisia jännitteitä ilmenee myös poliisin näkemyksissä. myös Julinin (2021, 35–36) mukaan. Suomalaisilla poliiseilla on vaihtelevia käsityksiä kuritusväkivallasta ja sen rikosluonteesta. Kaikki eivät välttämättä pidä yksittäisiä kuritustapauksia rikoksina, vaan näkevät ne ennemmin lastensuojele selvitettävänä. Toisaalta poliisit perustelevat kantaansa myös perheen näkökulmalla: yksittäisen kuritustilanteen ajatellaan usein vaativan apua enemmän kuin rikosprosessia ja rankaisua, sillä rikosoikeudellinen käsittely saattaa jopa pahentaa perheen tilannetta. Poliisit korostavat, etteivät he tarjoa tukea, vaan ainoastaan raportoivat havaitsemansa tuen tarpeen sosiaalitoimelle, ja luottavat ilmoituksen tehneen sosiaalityöntekijän arvioon siitä, onko kyseessä yksittäinen tapaus. Jatkuvaan lapseen kohdistuvaan väkivaltaan liittyvät tapaukset sen sijaan katsotaan vaativan poliisitutkintaa. Osa poliiseista kuitenkin kokee, ettei tällaisia arvioita voi tehdä ennen riittävää esitutkintaa.

Haastattelussa kartoitin sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kaltoinkohtele määritelmästä, jotta saataisiin ymmärrys heidän näkemyksistään ilmiöstä ennen edun ja suojele käsittelyä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat kaltoinkohtele monimuotoisesti ja kokonaisvaltaisesti, ja

erityisen merkittävänä havaintona nousi esiin rakenteellinen kaltoinkohtelu. Rakenteellinen kaltoinkohtelu nousi esiin yhden haastateltavan suorana nimeämänä ilmiönä, mutta se ilmeni myös laajemmin useiden muiden haastateltavien vastauksissa. Tämä havainto oli kiinnostava ja herätti pohdintaa tulosten analyysin yhteydessä: mahdollistavatko nykyiset rikostutkintaprosessit osittain rakenteellisen kaltoinkohtelun? Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset jäävät ilman riittävää suojelua, palatessaan kotiin haastattelun jälkeen lievempien rikosepäilyjen selvitysprosessien aikana. Lisäksi pitkäkestoiset rikostutkintaprosessit vaikuttavat lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja rajoittavat mahdollisuuksia tarvittavien tukitoimien ja palveluiden turvin, jolloin lapsen etu ei toteudu. Näissä tilanteissa prosessien pitkäkestoisuus ja toistuvuus sekä yhteiskunnan rakenteelliset puutteet voivat heikentää lapsen etua ja suojelua, mikä ilmentää rakenteellisen kaltoinkohtelun ilmiötä. Tilanne on muututtava ja siihen tulee puuttua, jotta voidaan ehkäistä rakenteellista kaltoinkohtelua ja edistää lapsen etua sekä suojelua

6.1.1 Lapsen edun ja suojelun toteutumista edistävät tekijät

Tutkimuksessa vahvistui, että kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojelun toteutumiseen liittyy useita edistäviä tekijöitä. Tulokset osoittavat, että lapsen haastattelutilanteet toteutuvat onnistuneesti, ja sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostuivat erityisesti lapsiystävällisyys ja lapsikeskeisyys haastatteluprosessissa. ”Barnahus”-mallin käytännöt erityisesti haastattelussa mainittu ”Barnahus-päivä”, saivat positiivista palautetta. Mallin koettiin tukevan lapsen etua ja suojelua, huomioivan lapsen yksilöllisen tilanteen, vahvistavan lapsikeskeisyyttä sekä nopeuttavan rikostutkintaa. ”Barnahus-päivän” etuna nähtiin myös se, että tutkintatoimet voidaan suorittaa yhden päivän aikana, mikä edistää sekä rikostutkintaprosessia että lapsen tilannetta. Tämä käytäntö vahvistaa käsitystä siitä, että toimintatapa tukee kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojelun toteutumista.

Olisi ollut kiinnostavaa verrata tutkimuksessani havaittua edistävää tekijää, ”Barnahus-päivää”, aiempaan tutkimukseen. Nimenomaan tämän käytännön, sen havainnointien ja onnistumisen arviointia koskevaa julkaistua tutkimusaineistoa ei kuitenkaan löytynyt, mikä viittaa siihen, että aiheeseen liittyy tutkimusaukko. Toisaalta olemassa oleva tutkimuskirjallisuus osoittaa, että Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa, joissa ”Barnahus-malli” on käytössä, lapsiystävällisen oikeudenmukaisuuden periaatteita voidaan toteuttaa johdonmukaisemmin, erityisesti lapsiuhrien kuulemisessa rikosprosesseissa (Council of Europe, 2023).

Haastattelutilanteissa korostui lisäksi viranomaisten ammattitaito, jota sosiaalityöntekijät pitivät merkittävänä vahvuutena. Haastatteluissa esiin nousseet viranomaistahot; poliisi, edunvalvoja ja sosiaalityöntekijät itse – saivat kiitosta ammattitaidostaan ja toiminnastaan. Positiivisena nähtiin lisäksi sosiaalityöntekijöiden läsnäolo haastattelussa, sillä sen koettiin olevan tiiviisti yhteydessä lapsen suojelun toteutumiseen sekä luovan perustaa jatkotyöskentelylle. Lapselle entuudestaan tutun työntekijän läsnäolo vahvisti lapsen turvallisuuden tunnetta ja edisti lapsen etua sekä haastattelutilanteessa että laajemmin koko rikostutkintaprosessin ajan.

Lastensuojelulla nähtiin olevan keskeinen rooli rikostutkinnan osallistujana sekä lapsen edun ja suojelun edistäjänä. Lastensuojelun tukitoimet tunnistettiin merkittäviksi muutoksen mahdollistajiksi ja lapselle turvaa tuoviksi elementeiksi rikostutkinnan aikana. Samalla korostui vanhemman muutoshalun merkitys, jota pidettiin usein ensisijaisena edellytyksenä lapsen edun ja suojelun toteutumiselle. Aiemmassa tutkimuksessa vanhemmat arvostivat erityisesti sitä, että heidät kohdeltiin ajattelevina ja tuntevina yksilöinä tilanteesta riippumatta (Julin, 2017, 154). Sosiaalityöntekijöiden mukaan yhteinen ymmärrys, motivaatio ja konkreettiset muutostoimet edistävät lapsen suojelua ja hyvinvointia, ja lisäksi kaltoinkohtelun päätyminen itsessään on olennaista.

Tätä yhteisen ymmärryksen ja yhteistyöhön perustuvan työotteen merkitystä tukevat myös Heinon ja Karan (2024) tutkimustulokset. Heidän mukaansa vanhempien luottamus sosiaalityöntekijään rakentuu työntekijän myönteisen tahdon ja perheen tukemisen intention varaan, ja luottamusta voidaan vahvistaa avoimen, läpinäkyvän ja ennakoitavan toiminnan sekä lapsen edun johdonmukaisen esiin nostamisen avulla. Vanhempien on myös koettava tulevana ymmärretyiksi, mikä edellyttää aikaa, selkeää viestintää lastensuojelun prosesseista ja tavoitteista sekä jatkuvaa dialogia heidän näkemyksistään (Heino & Kara 2024, 545). Toisaalta tämä luo jännitettä, sillä rikosprosessin eri vaiheissa ei aina ole mahdollista tarjota vanhemmille avointa tiedottamista tai täysimääräisiä osallistumismahdollisuuksia.

Tämä tutkimus osoitti myös, että lapsen edun ja suojelun arviointi koettiin usein helpommaksi tilanteissa, joissa lapsi on sijoitettu. Lasten edun ja suojelun katsottiin olevan mahdollista toteuttaa erityisesti silloin, kun kyseessä oli vakava rikosepäily tai kun lapsessa oli havaittavissa selkeitä merkkejä kaltoinkohtelusta.

6.1.2 Lapsen edun ja suojelun toteutumisesta uhkaavat tekijät

Vaikka tutkimuksen aikana tunnistettiin tekijöitä, jotka edistävät kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojelun toteutumisesta, havaittiin myös useita tätä toteutumisesta uhkaavia tekijöitä. Näitä tekijöitä tarkasteltaessa herää huoli siitä, ettei kaltoinkohdellun lapsen edusta ja suojelusta ole hyvinvointiyhteiskunnassa kyetty huolehtimaan riittävällä tavalla. Toisaalta uhkaavien tekijöiden tunnistaminen ja näkyväksi tekeminen voidaan nähdä mahdollisena lähtökohtana tarvittaville muutoksille. Tarkasteltaessa kaltoinkohdellun lapsen edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin kontekstissa voidaan todeta, että uhkaavia tekijöitä on valitettavasti havaittavissa enemmän kuin edistäviä tekijöitä

Yhtenä keskeisenä haasteena ja riskinä lapsen edun ja suojelun toteutumiselle rikostutkintaprosessin aikana nousivat esiin pitkät tutkintaprosessit. Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa ilmeni huoli siitä, että prosessit voivat kestää kuukaudesta jopa vuosiin. Asiakastapausesimerkit osoittivat, että tällainen viivästyminen voi olla lapselle erittäin kuormittavaa, ja haastatteluissa tuotiin esiin myös traagisia tilanteita, joissa yhteiskunta ei ole kyennyt turvaamaan lapsen etua ja suojelua. Näiden havaintojen perusteella prosessien kehittämiseksi on selkeä tarve. Korkmanin, Pakkasen ja Laajasalon (2017, 153) mukaan lapsen kuuleminen tulisi ensisijaisesti toteuttaa mahdollisimman pian epäilyn ilmettyä, jotta lapsen etu ja oikeusturva voidaan turvata. He kuitenkin huomauttavat, että jos epäilystä tapahtumasta on kulunut pidempi aika, korostuvat perusteellisen tiedonkeruun ja analyysin tarpeet, jolloin lapsen kuulemista ei välttämättä pidetä yhtä kiireellisenä. Tämä havainnollistaa jännitettä lapsen nopean suojelun tarpeen ja toisaalta laadukkaan rikostutkinnan edellyttämän huolellisuuden välillä. Tätä jännitettä täydentää myös Ellosen ja Rantaeskolan (2016, 35) näkemys, jonka mukaan lapsiin kohdistuvat rikosepäilyt tulisi aina käsitellä kiireellisinä ja lasta sekä perhettä kokonaisvaltaisesti kannattelevalla tavalla, sekä yhdenvertaisesti koko Suomessa. Näin heidän näkemyksensä korostaa sitä, että vaikka tutkinnan laatu edellyttää huolellisuutta, lapsen edun toteutuminen ei saa vaarantua viivästysten vuoksi.

Pitkien rikostutkinta aikojen lisäksi tutkimus osoittaa, että lapsen suojelu ei toteudu nykyisen toimintatavan mukaisesti haastattelun jälkeen. Lapsi saattaa kotiin palatessa jäädä ilman riittävää suojelua esimerkiksi vanhemman mahdollisen tunnereaktion vuoksi. Näissä tilanteissa on kyse lievemmistä rikosepäilyistä, jotka eivät suojelun lisäksi myöskään mahdollista lapsen edun toteutumisesta. Erityisesti lapsen kotiinpaluu haastattelun jälkeen nähtiin tärkeänä kehityskohteenä, jota osa sosiaalityöntekijöistä oli jo pohtinut. Laajasalon ym. (2020, 2)

mukaan rikosprosessin pitkä kesto voi heikentää lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta erityisesti silloin, kun läheinen on rikoksesta epäiltynä, ja aiheuttaa perheelle merkittävää psyykkistä kuormitusta. Viiveet voivat myös heikentää lapsen luottamusta viranomaisiin sekä viivästyttää hänen tarvitsemansa tuen ja hoidon saamista. Vanhemman mahdollinen vaikutus lapseen nähtiin merkittävänä haasteena. Sosiaalityöntekijöitä huolestutti erityisesti se, että vanhempi saa tietää rikostutkinnasta ja voi vaikuttaa lapseen joko tiedostamattaan tai tahallisesti. Tätä pidettiin riskinä, joka edellyttää kehittämistoimia. Lisäksi niiden lasten tilanteet, joissa vanhemmalla ei ole halua yhteistyöhön tai ymmärrystä tekemiinsä kaltoinkohteluihin, vaikeuttavat lapsen suojelun toteuttamista.

Sosiaalityöntekijöiden mukaan vanhempien kriittinen rooli muodostaa haasteen lapsen edun ja suojelun toteutumiselle. He kuvasivat, että vanhempien negatiivinen tai vastahakoinen toiminta voi vaikeuttaa lapsen edun ja suojelun turvaamista rikostutkintaprosessin aikana. Tässä yhteydessä lastensuojelun rooli ja työskentely nähtiin keskeisenä muutoksen mahdollistajana. Sosiaalityöntekijöiden mukaan tilanteet eivät kuitenkaan ole yksinkertaisia, sillä vanhempien kriittisen toiminnan taustalla voi olla esimerkiksi ymmärtämättömyyttä omasta kaltoinkohtelustaan tai vastustusta viranomaistoimintaa kohtaan. Julin (2017, 55) selittää ilmiön siten, että mikäli vanhempi kokee, ettei häntä ole otettu vakavasti tai kuulluksi, sillä voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia hänen tulevaan suhtautumiseensa viranomaisiin.

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa nousi esille viranomaisprosessien eroavaisuudet sekä mahdollinen riski, että eri viranomaisten prosessit eivät kulje rinnakkain. Julin (2017, 164) korostaa sosiaalityön aseman vahvistamisen tarvetta nykykäytännössä ja huomauttaa, että viime vuosien aikana painopiste on usein ollut rikostutkinnassa, minkä seurauksena sosiaalityö on usein toiminut prosessissa poliisin tukena. Tutkimus vahvisti, että eri viranomaisprosessien tulisi kulkea rinnakkain, eikä niiden toteutumisen tulisi sulkea pois toisiaan. Samalla korostui, että ammattiroolissa toimivien henkilöiden ammattitaito ja osaaminen ovat keskeisiä tekijöitä vastuun hoitamisessa ja lapsen edun turvaamisessa viranomaistehtävien toteutumisessa.

6.2 Tutkimuksen rajoitteet

Tutkimukseen osallistui viisi sosiaalityöntekijää, ja on selvää, että heidän ammatillinen viitekehjyksensä sekä henkilökohtaiset kokemuksensa ja aiempi työkokemuksensa vaikuttivat siihen, miten he ymmärsivät tilanteita ja mitä asioita he painottivat vastauksissaan. Myös

sosiaalityöntekijöiden työtehtävät, kuten työskentely lastensuojelun avohuollossa tai oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä, saattoivat vaikuttaa heidän näkemyksiinsä ja vastauksiinsa.

Haastatteluun osallistuvilta edellytettiin kokemusta kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkintaprosessista, mikä vahvisti heidän asiantuntemustaan ja tutkimuksen relevanssia. Kuitenkin heidän kokemuksensa määrä ja syvyys jäivät selvittämättä, mikä muodostaa yhden tutkimuksen rajoitteista.

Aihe oli tutkimuksellisesti sensitiivinen, ja haastattelut herättivät erilaisia tunteita sekä haastateltavissa että tutkijassa. Erityisesti tilanteet, joissa lapsi oli palautettu kotiin haastattelun jälkeen, nousivat esiin haastavina kokemuksina haastateltaville. Monet haastateltavat tarkastelivat ilmiötä yksityiskohtaisesti ja palasivat siihen useaan kertaan haastattelun aikana, mikä teki haastattelun pysymisen alkuperäisessä kysymyksessä osittain haastavaksi. Minulle tutkijana oli tärkeää reflektoida omia tunteitani ja rajoitteitani sekä niiden vaikutusta analyysiin, jotta tulokset pysyisivät mahdollisimman neutraaleina ja luotettavina. Arvioin, että olen onnistunut tässä koko tutkimusprosessin aikana.

Aiempi tutkimus aiheesta on ollut vähäistä, mikä lisäsi aiheen merkityksellisyyttä, mutta samalla rajasi käytettävissä olevaa tietoa teoriaosuuden rakentamisessa. Huolimatta pienestä otannasta, haastavasta ja sensitiivisestä aiheesta, tutkimus tarjoaa luotettavaa ja arvokasta tietoa kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessissa.

6.3 Suositukset ja jatkotutkimus

Tulosten perusteella kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun turvaaminen rikostutkintaprosessin aikana edellyttää sekä rakenteellisia uudistuksia että käytännön toimenpiteitä. Tutkimuksen kuluessa syntyneet havainnot tarjoavat suosituksia ja vahvistavat jatkotutkimuksen tarpeen. Tässä osiossa esitän suositukset mikro- ja makrotason sekä jatkotutkimuksen näkökulmasta. On keskeistä kehittää palvelujärjestelmän rakenteita ja lainsäädäntöä siten, että ne tukevat lapsen edun ja suojelun toteutumista prosessin kaikissa vaiheissa. Lisäksi tulokset korostavat, että sekä mikro- että makrotason toimenpiteet ovat ratkaisevia lapsen edun turvaamisessa.

6.3.1 Mikrotason toimenpiteet

Tulokset korostavat käytännön ratkaisujen merkitystä lapsen edun ja suojelun vahvistamisessa. Haastateltavat sosiaalityöntekijät esittivät ideoita siitä, miten lapsen suojelua voitaisiin parantaa erityisesti tilanteissa, joissa lapsi palaa kotiin haastattelun jälkeen. Tutkimus osoittaa, että tässä vaiheessa lapsen suojelu ei aina toteudu, mikä muodostaa merkittävän kehitystarpeen. Käytännössä lapsen suojelun varmistaminen edellyttäisi moniammatillisen yhteistyön kehittämistä sosiaalitoimen, terveydenhuollon ja poliisin välillä siten, että työntekijät olisivat läsnä ja varmistaisivat lapsen turvallisuuden hänen palatessaan kotiin. Työntekijät, lastensuojelun sosiaalityöntekijä sekä oikeuspsykiatrian sosiaalityöntekijä tai poliisin edustaja, voisivat tällöin vastata vanhemman kysymyksiin, jotta lapsi suojautuisi vanhemman mahdollisilta reaktioilta ja rikostutkintaan liittyviltä kysymyksiltä. Lisäksi työntekijät vastaanottaisivat vanhemman mahdolliset tunnereaktiot sekä lapsen haastatteluun ja rikostutkintaprosessiin liittyvät kysymykset. Tämä mahdollistaisi sen, että vanhemman lapsen haastatteluun ja rikostutkintaprosessiin liittyvät aiheet voidaan käsitellä turvallisesti ja lapsen etu huomioiden.

Näiden toimenpiteiden käyttöönotto edellyttää organisaatiolta sekä rakenteellisia ratkaisuja että toimintakulttuurin vahvistamista. Tämä sisältää resurssien uudelleenkohdentamisen siten, että palvelut ovat tasapuolisia lapsen asuinpaikkakunnasta tai perhetilanteesta riippumatta, roolien ja vastuiden täsmentämisen sekä yhtenäisten toimintaprosessien laatimisen eri viranomaisten välille. Lisäksi tämä edellyttää, että työntekijät sitoutuvat lapsikeskeiseen työskentelyyn, mikä puolestaan vaatii jatkuvaa kouluttautumista ja reflektiivistä työtä, jotta lapsen etu ja turvallisuus voidaan turvata systemaattisesti. Onnistunut implementointi parantaa lapsen oikeusturvaa ja lisää prosessin läpinäkyvyyttä ja ennakoitavuutta, mutta edellyttää samalla organisaation johdon selkeää tukea ja valmiutta tarvittaviin rakenteellisiin muutoksiin.

Tutkimuksen tulokset tukevat ”Barnahus-mallin” mukaista toimintatapaa ja sen kehittämistä, jossa lapsen haastattelu ja muut rikostutkintaprosessin vaiheet voidaan toteuttaa saman päivän aikana. Se, että sekä lapsen haastattelu että vanhemman kuulustelu toteutuvat samana päivänä, ovat keskeistä rikostutkintaprosessin sujuvuuden varmistamiseksi sekä lapsen edun ja suojelun turvaamiseksi. Haastatteluihin osallistuneet sosiaalityöntekijät kiittivät erityisesti ”Barnahus-mallin” sisällä kehitettyä ”Barnahus-päivää”, jossa lapsen haastattelu ja vanhemman kuulustelu toteutuvat samana päivänä.

”Barnahus-malli” korostaa lapsikeskeistä työskentelyä, ja edistää sekä lapsen edun että suojelun toteutumista. Kansainvälisten kokemusten perusteella tämänkaltaiset keskitetyt toimintamallit parantavat myös viranomaisten välistä tiedonkulkua ja koordinoitua, mikä tukee lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lisäksi ”Barnahus-mallin” kautta on pystytty koordinoimaan kuntoutusta, ja käytössä on näyttöön perustuvia menetelmiä perheen tilanteen tukemiseksi (Thulin & Kjellgren 2017, 90). Barnahus mallin, ja erityisesti ”Barnahus päivän” soveltamista tulisi jatkossa vahvistaa ja soveltaa kaikissa lapsiin kohdistuvissa rikostutkintaprosesseissa, sillä se tukee merkittävästi ja varmistaa lapsen edun ja suojelun toteutumista.

6.3.2 Makrotason toimenpiteet

Tutkimuksen perusteella pitkäkestoiset rikostutkinnat muodostavat merkittävän esteen lapsen edun ja suojelun toteutumiselle. Sosiaalityöntekijät kuvasivat kokemustensa perusteella, että rikostutkintaprosessit voivat kestää jopa useita vuosia, mikä on havaittu myös aikaisemmassa käytännön tutkimuksessa. Rikostutkintaprosessille ei ole lakiin säädettyjä aikarajoja, vaikka viranomaiskäytännöissä, esimerkiksi lastensuojelulaissa, aikarajoja on määritelty ilmoitusten käsittelyyn ja palveluiden myöntämiseen. Viranomaisen tahtotila on käsitellä lapsiin kohdistuviin rikoksiin nopeutetulla aikataululla. Esitutkinta lakiin tuli 1.10.2023 muutos että esitutkinta pitää toimittaa kiireellisenä, jos uhri on alle 18-vuotias ja kyse on seksuaali-, henkeen tai terveyteen kohdistuva rikos. Tämä tarkoittaa käytännössä, että poliisi pitää priorisoida em. Tapaukset. Myös syyttäjän tehtävä päätös syytteen nostamisesta kiireellisenä ja käräjäoikeus on pidettävä pääkäsittely 30 päivän sisällä asian vireilletulosta. (Oikeusministeriön tiedote 2.2.2023; laki 136/2023.)

Käytännössä tämä synnyttää jännitteen lapsen suojelun toteutumisen ja lainsäädännön välillä. Se voi konkretisoida esimerkiksi viiveinä lastensuojelutoimenpiteissä tai hoitoon pääsyssä. Tämä herättää kysymyksen, voisivatko lainsäädännölliset muutokset rikostutkintojen aikarajoista vahvistaa kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumista?

Rakenteelliset muutokset ja prosessien tehostaminen voivat edellyttää merkittäviä lisäresursseja, sillä nykyiset toimintamallit eivät mahdollista niiden täysimittaista toteuttamista. Onnistumisen kannalta keskeistä on, että käytettävissä on riittävät resurssit sekä asianmukaisesti koulutetut ja osaavat ammattilaiset. Tämä voi sisältää esimerkiksi henkilöstön erityiskoulutuksen tarjoamisen sekä traumakeskeisen ja rikosoikeudellisen osaamisen vahvistamisen, lisäksi moniammatillisten tiimien kehittäminen tukee prosessien tehokasta ja lapsen edun mukaista toteutusta

Rikoslain lakimuutoksen 1.10.2023 voimaantulo tarkoittaa, että monet lapsen kohdistuvat rikokset – kuten seksuaalirikokset sekä rikokset lapsen henkeen, terveyteen, vapauteen, yksityisyyteen, rauhaan tai kunniaan – on nyt lain tasolla säädetty kiireellisesti käsiteltäviksi. Esitutkinta, syytteen nostamista koskevat ratkaisut sekä tuomioistuinkäsittelyn aloittaminen on suoritettava tavanomaista nopeammassa aikataulussa (Laki esitutkintalain 3 luvun 11 §:n muuttamisesta 136/2023; Oikeusministeriö, 2023). Vaikka lakimuutos antaa vahvan rakenteellisen perustan käsittelyaikojen nopeuttamiselle, sen käytännön vaikutukset näkyvät vasta ajan myötä, kun viranomaiset soveltavat muutoksia riittävän laajasti ja seurantatietoa kertyy.

Oikeusministeriö (2023) korostaa tiedotteessaan, että hallituksen tulee seurata aktiivisesti, ovatko lapsiin kohdistuvien rikosten kiireelliseen käsittelyyn osoitetut resurssit riittäviä. Mikäli käy ilmi, että käsittelyajat eivät lyhene lakimuutoksesta huolimatta tai että kiireellisyys vaarantaa muiden rikosasioiden käsittelyn, hallituksen on ryhdyttävä toimiin resurssien lisäämiseksi. Tämä osoittaa, että pelkkä lainsäädäntömuutos ei riitä turvaamaan lapsiuhrien oikeutta nopeaan ja laadukkaaseen käsittelyyn.

Vasta pitkäaikaisempi tarkastelu osoittaa, juurtuvatko muutokset osaksi poliisin, syyttäjälaitoksen ja tuomioistuinten arkea ja tuottavatko ne lapsen edun kannalta toivottua vaikutusta. Samalla on tärkeää kehittää systemaattisia seuranta- ja arviointijärjestelmiä, jotka mahdollistavat käytännön vaikutusten analysoinnin. Näiden avulla voidaan tunnistaa kohdat, joissa tarvitaan lisätoimia esimerkiksi osaamisen, työmäärän hallinnan tai viranomaisyhteistyön vahvistamiseksi, ja näin varmistaa, että uudistus todella parantaa kaltoinkohdeltujen lasten oikeusturvaa ja suojelua pitkäjänteisesti. (Oikeusministeriö, 2023.)

Vaikka lakimuutos tarjoaa ohjaavan ja määrittelevän perustan rikostutkintaprosessien nopeuttamiselle, se ei välttämättä takaa käytännön tasolla nopeampia käsittelyjä. Tämä tutkimus osoittaa, että lakimuutoksen voimaantulon jälkeenkin ilmenee erityisiä haasteita rikostutkintaprosessien nopeudessa, mikä viittaa siihen, että lapsen asema yksilönä voi jäädä prosessien keskellä vähemmälle huomiolle.

6.3.3 Jatkotutkimus

Koska kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana on toistaiseksi vähän tutkimusta, jatkotutkimus on ensiarvoisen tärkeää. Laajempi, esimerkiksi

valtakunnallinen aineisto mahdollistaisi tulosten yleistettävyyden ja tukisi sekä mikrotason käytännön kehitystyötä että makrotason rakenteellisia uudistuksia.

Tulevissa tutkimuksissa olisi erityisen tärkeää syventää ymmärrystä siitä, miten lainsäädäntö käytännössä toimii kaltoinkohteluun liittyvissä rikostutkintaprosesseissa, sillä lainsäädännön muutoksista ja niiden vaikutuksista ei ole vielä riittävästi tietoa. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää lainsäädännön sujuvuuteen ja rakenteellisten ratkaisujen vaikutukseen rikostutkinnan etenemiseen sekä lapsen suojelun toteutumiseen. Samalla tutkimusta tulisi suunnata lasten ja perheiden omiin kokemuksiin, jotta ymmärrys lapsen edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana voisi laajentua heidän näkökulmastaan käsin.

Hyvien käytäntöjen kartoittaminen on myös keskeistä, erityisesti sen selvittämiseksi, millaisin toimintamallein lapsen ja perheen tukea voidaan vahvistaa prosessin eri vaiheissa. Tulevaisuuden tutkimuksissa olisi hyödyllistä arvioida esimerkiksi, millaisin käytännön keinoin lapsen etu ja suojelu voidaan turvata koko rikostutkintaprosessin ajan, ja miten Barnahus-mallia tai muita lapsikeskeisiä työmenetelmiä voitaisiin vielä tarkemmin soveltaa ja laajentaa suomalaisessa kontekstissa.

Lainsäädännön sekä lasten ja perheiden näkökulmien tutkiminen vahvistaisi tiedon hyödyntämistä käytännön sosiaalityössä sekä palvelurakenteiden ja yhteistyömallien kehittämisessä, ja tukisi näin lapsen edun ja suojelun toteutumista rikostutkintaprosessin kaikissa vaiheissa.

6.4 Lopuksi

Haavoittuvassa asemassa olevat lapset ansaitsevat, että rikostutkintaprosessit vastaavat heidän tarpeisiinsa ja varmistavat heidän oikeutensa, mikä edellyttää sekä mikro- että makrotason toimenpiteiden jatkuvaa kehittämistä sekä viranomaisten ja päättäjien aktiivista sitoutumista lapsen edun ja suojelun turvaamiseen. Kaiken kaikkiaan tulokset osoittavat, että kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisessa on rikostutkintaprosessin aikana toisaalta toimivia käytäntöjä mutta myös merkittäviä kehitystarpeita. Näiden tarpeiden täyttämiseksi hyvinvointivaltion rakenteita tulisi kehittää siten, että ne tukevat kokonaisvaltaisesti lapsen edun ja suojelun toteutumista prosessin kaikissa vaiheissa. Lapset ovat erityisessä asemassa, ja heidän hyvinvointinsa on keskeinen yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta.

Yhteiskunnan päättäjillä ja viranomaisilla on vastuu varmistaa, että rakenteet ovat toimivia, laillisia ja tehokkaita, jotta haavoittuvassa asemassa olevien lasten etu ja suojele toteutuvat. Tämä edellyttää toimenpiteitä sekä mikro- että makrotasolla, sekä aitoa sitoutumista ja pyrkimystä turvata kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojele toteutuminen koko rikostutkintaprosessin ajan.

Lähteet

Aer, J. (2012). *Lastensuojeluoikeus. Lapsi ja perhekohtaisen lastensuojelun oikeudelliset perusteet*. Sanoma Pro Oy. Helsinki.

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Barnahus (2023). *Toimintaohje ammattilaisille: Lapseen tai nuoreen kohdistuvan väkivaltaepäilyn tilanteisiin* (pdf). Barnahus. Viitattu 27.01.2026

Bowlby, J. (1958/1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York, NY: Basic Books.

Burr, V. (2003). *Social Constructionism*. Second Edition. Routledge. Great Britain.

Council of Europe. (2023). *Barnahus: a European journey – Findings of a mapping study on multidisciplinary and interagency child-friendly justice models responding to violence against children in Council of Europe member states*.

<https://rm.coe.int/barnahus-a-european-journey-mapping-study/1680b2e4e4>. Viitattu 14.9.2025.

Eduskunnan oikeusasiamies, 2020. *Ratkaisu EOAK/5625/2020*.

<https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5625/2020> 13.11.2025. Viitattu 10.1.2026

Ellonen, N. (2013). *Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa*. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 20. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere

Ellonen, N. & Fadjukoff, M. (2023). Teoksessa: POLICY BRIEF 2023:39 Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi

<https://tietokayttoon.fi/documents/113169639/113170760/39-2023Lapsirikosasioiden+moniammatillinen+esik%C3%A4sittely+huomioitava+lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4.pdf/6922dbc6-9f9d-91f2-8186-f07d9201b1a6/39-2023-Lapsirikosasioiden+moniammatillinen+esik%C3%A4sittely+huomioitava+lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4.pdf?version=1.0&t=1699253313746> viitattu 31.12.2024

Ellonen, N. & Rantaeskola, S. (2016). *Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja rikosepäilyjentutkinta*. Poliisikorkeakoulun oppikirjat 24. Suomen yliopistopaino: Tampere.

Ellonen, N., & Fagerlund, M., & Haapakangas, K. (2019) *Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten ilmoitukset kasvussa, uhrikokemukset eivät*. Tilastokeskus, Tieto & trendit,

asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit.

<http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/lapsiin-kohdistuneiden-seksuaalirikosten-ilmoitukset-kasvussa-uhrikokemukset-eivat/> Viitattu 26.1.2025.

Günther, K & Hasanen, K & Juhila, K. 2021. *Johdanto: analyysi ja tulkinta*. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>. [20.11.2024] Viitattu 27.10.2025.

Halila, R. & Kivittie-Kallio, S. & Mertsola, J. & Niemi, S. & Söderholm, A. (2004). *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecium.

Heino, E. & Kara, H. (2024). *Luottamuksen rakentuminen vieraskielisen vanhemman ja työntekijän välillä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kuvaamana*. *Työelämän tutkimus*. 22 (4)

<https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/142741/100549?acceptCookies=1>.

Viitattu 20.12.2025.

Heino, E. & Lillrank, A. (2020) *Institutionaalisen luottamuksen rakentuminen: maahanmuuttajataustaiset perheet perus- ja vammaispalvelujen käyttäjänä*. *Sociologia* 57 (4), 1–26.

<https://journal.fi/sociologia/article/view/124578/74735>. Viitattu 11.11.2025.

Hirvelä, P. (2006). *Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa: Viranomaisyhteistyö ja käytännöt*. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.

Humppi, S.-M. (2010) *Väkivalta- ja hyväksikäyttöpäilyt syyteharkinnassa*. Teoksessa S.-M. Humppi & N. Ellonen (toim.) *Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö*. Tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja ammattikorkeakoulun tutkimuksia 40, 127–164.

HUS (2024). *Lapsen kaltoinkohteluepäily selvittäminen*. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. Saatavilla:

<https://www.hus.fi/potilaalle/hoidot-ja-tutkimukset/lapset-ja-nuoret/lapsen-kaltoinkohteluepailyn-selvittaminen>. Viitattu 27.01.2026.

Hyvärinen, M., & Suonien, E., & Vuorinen, J. (2021). Haastattelut. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> . Viitattu 16.9.2025.

Inkilä, J. & Helminen, M. & Kuosmanen, T. & Paavilainen, E. (2016). *Moniammatillinen toimintamalli lastenkaltoinkohteluun puuttumisessa*. *Janus* 24 (1), 62–78.

- Jaakola, A.-M. & Pösö, T. (2022). *Lapsen tilanteen arvioiminen lastensuojelussa: analyysia asiakasturvallisuuden ja laadun näkökulmasta*. *Janus* 30 (4), 359–375.
- Jaakola, A.-M. & Pölkki, P. & Vornainen, R. (2023). *Lapsen tilanteen arvioinnin osatekijät ja lapsikeskeisyys suomalaisilla sosiaalityöntekijöillä*. *Yhteiskuntapolitiikka* 88 (5–6) 513-524
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147920/YP23_5_6%20Jaakola%20ym.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 30.9.2025.
- Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. (2012) *Kategoriat, kulttuuri & moraali: johdatus kategoria-analyysiin*. Tampere: Vastapaino.
- Julin, E. (2021). *Lapsiin kohdistuva väkivaltarikostutkinta: Vanhempien näkökulma*. (Väitöskirja). Tampereen yliopisto.
- Julin, E. (2017). *Lapsiin kohdistuva väkivaltarikostutkinta: Vanhempien näkökulma*. (Väitöskirja). Tampereen yliopisto.
- Kaltiala-Heino, R. (2012). Lasten kaltoinkohtelu - oireet ja ongelmat nuoruusiässä. Teoksessa A. Söderholm, & S. Kivitiie-Kallio (toim.). *Lapsen Kaltoinkohtelu* Helsinki: Duodecim.
- Karttunen. (2010). *Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa*. Tampere; Tampereen Yliopistopaino Oy
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66650/978-951-44-8201-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 10.11.2025
- Kaunisto, J., Hyyti, J., Koskela, M., & Nieminen, A. (2021). *Poliisityön psykologia*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/512586/Poliisity%c3%b6n%20psykologia_%20978-951-815-401-6.pdf?sequence=4&isAllowed=y viitattu 21.02.2025
- Kaunisto, J., Hyyti, J., Koskeainen, M., & Nieminen, A. (2021). *Poliisityön psykologia*. Vaasa; Grano Oy
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/512586/Poliisity%c3%b6n%20psykologia_%20978-951-815-401-6.pdf?sequence=4&isAllowed=y viitattu 01.03.2025
- Kuusela, P. (1999). *Sosiaalisen konstruktionismin liike sosiaalitieteissä*. Kirjasta Kuusela, P., & Saastamoinen, M., (toim.): *Ruumis, minä ja yhteisö*. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Kuopion yliopiston selvityksiä.
- Laajasalo, T., Korkman, J., & Rajala, R. (2020). *Lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten tutkintaa nopeutettava*. Terveystieteiden tutkimuskeskus, Päätöksen tueksi 3/2020.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139382/URN_ISBN_978-952-343-477-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 15.11.2025.

- Laajasalo, T., & Peltonen, K. (2021). *Lapsen kohdistuva väkivalta – keskiössä lasten traumaperäisten oireiden ehkäisy ja hoito*. Teoksessa *Kasvun tuki* 2021 (1), 21-27.
<https://kasvuntuki.fi/wp-content/uploads/2021/05/kasvun-tuki-01-2021-laajasalo.pdf> v
 5. Viitattu 21.02.2025.
- Lamponen, T. & Aarnio, N. & Veistilä, M. (2024). *Moniammatillisen yhteistyön perusteluja ja haasteita lapsen tilanteenarvioinnissa*. *Janus* 32 (3), 302-318.
- Lapsen oikeuksien komitea/YK (2013).
https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf/c9407429-51cc-308e-a490-dff4d8ef0087/CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf?t=1465381208000
 Viitattu 12.05.2025.
- Lehtinen & Rossi. 2022. *Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan*. Helsinki: Grano Oy.
<https://poliisi.fi/documents/25235045/33939256/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf/01b971f6-8ebb-eb54-dd97-6c1663d616b3/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf?t=1642679496880>. Viitattu 10.11.2025.
- Oikeusministeriö. (2025). *Uhri rikosprosessissa – ehdotus hyvistä menettelytavoista uhrien tarpeiden huomioon ottamiseksi*. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM046:00/2020>.
 Viitattu 14.11. 2025.
- Oikeusministeriö. (2023). *Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittely nopeutuu* [Tiedote].
 Saatavilla: <https://www.almainights.fi/juridiikan-ja-talouden-utiset/lapsiin-kohdistuvien-rikosten-kasittely-nopeutuu>. Viitattu 20.01.2026.
- Ojala, T. (2024). *Lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset*. Edita. Helsinki.
- Pajulo, M., Salo, S., & Pyykkönen, N. (2015). *Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä*. *Duodecim*, 131, 1050–1057. <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo12278.pdf> .
 Viitattu. 03.10.2026.
- Poliisihallituksen (2019) ohje 31.
<https://poliisi.fi/documents/25235045/138938434/POL-2019-34669,+23.12.2019+Lapsi+poliisitoiminnassa+ja+esitutkinnassa.pdf/b7eb3f60-663c-c1d9-e631-5eb252359e9a/POL-2019-34669,+23.12.2019+Lapsi+poliisitoiminnassa+ja+esitutkinnassa.pdf?t=166860448846>
 4. Viitattu 17.04.2026.
- Pösö, T. (2010). *Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta*. *Janus* 18 (4), 324–336.
- Pösö, T. (2011). *Combating child abuse in Finland: From family to child-centered*

orientation. Teoksessa Gilbert, N., Parton, N., & Skivenes, M. (toim.) *Child protection systems. International trends and orientations*. New York: Oxford University Press, 112–130.

Räty, T. (2007). *Uusi lastensuojelulaki*. Helsinki: Edita

Saastamoinen, K. (2016). *Lapsen suojele*. Keuruu: Otava.

Samsonsen, V. (2014). *Assessment in child protection: Social workers' voices in England and Norway*. *Journal of Comparative Social Work*, 9(1), 59–92.

<https://journals.uis.no/index.php/JCSW/article/view/110>. Viitattu 12.11.2026.

Sinkkonen, M., & Mäkelä, J. (toim.) (2017). *LASTA-hanke: Kokemuksia viranomaisten yhteistyön ja tietojenvaihdon koordinoinnista lapseen kohdistuneissa pahoinpitely- tai seksuaalirikoksen epäilytilanteissa* [Raportti 2/2017].

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134582/URN_ISBN_978-952-302-850-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 07.01.2026.

Ståhlberg, J. (2024). *Selvitys lapsen suojelutarpeen arviointikäytännöistä epäiltäessä lapseen kohdistuvaa väkivaltaa*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149517/URN_ISBN_978-952-408-336-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 10.10.2025.

Söderholm & Kivitie-Kallio. (2012). *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2024). *Lapsiin kohdistama väkivalta*.

<https://thl.fi/aiheet/vakivalta/eri-ryhmat-ja-vakivalta/lapsiin-kohdistuva-vakivalta4>. Viitattu 20.12.2024.

Thulin, J., Kjellgren, C. (2017). Treatment in Barnahus: Implementing Combined Treatment for Children and Parents in Physical Abuse Cases. *Collaborating Against Child Abuse : Exploring the Nordic Barnahus Model*. Cham, Palgrave Macmillan. 75-94.

<https://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1150663/FULLTEXT01.pdf> Viitattu 09.11.2025.

Tilastokeskus (2024). *Rikos ja pakkokeinotilasto 2023*.

<https://stat.fi/julkaisu/cln32gnj49hev0cutpmcsm4ko 4>. Viitattu 28.12.2024.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Tammi.

Turun lasten ja nuorten oikeuspsykiatrinen tutkimusyksikkö (TYKS).

<https://www.tyks.fi/potilaille-ja-laheisille/sairaalat-ja-toimipisteet/turun-lasten-ja-nuorten-oikeuspsykiatrinen> haettu 26.08.2024. Viitattu 26.08.2024.

Turun yliopisto (2023). *Vararehtorin tekoälylinjaus*. 23.3.2023.

<https://intranet.utu.fi/fi/Yksikko/opintohallinto/Documents/Vararehtorin%20linjaus%20Teko%C3%A4ly%202023.pdf#search=Turun%20yliopiston%20teko%C3%A4lylinjaus> Viitattu 15.12.2025.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023.

[Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa](#) .Viitattu. 24.10.2025

TYKS (2024).

<https://www.tyks.fi/potilaille-ja-laheisille/sairaalat-ja-toimipisteet/turun-lasten-ja-nuorten-oikeuspsykiatrinen> Viitattu 10.01.2025.

UNICEF Suomi. *Lapsen oikeuksien sopimus*.

<https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimus-tiivistettyna/> viitattu 07.04.2025.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Yhdistyneet Kansakunnat.

Suomen säädöskokoelma

Esitutkintalaki (805/2011) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110805> viitattu 20.09.2024

Hallintolaki (434/2003) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434> viitattu 28.12.2024

Lastensuojelulaki (417/2007) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> viitattu 28.12.2024

Laki esitutkintalain 3 luvun 11 §:n muuttamisesta 136/2023. Finlex <https://laki.ai/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2023/136> viitattu 21.11.2025

Laki lapsen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä

(1009/2000) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20081009> viitattu 20.9.2024

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812> viitattu 28.12.2024

Laki sosiaalihuollon ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612> viitattu 28.12.2024

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621> viitattu 20.12.2024

Rikoslaki (39/1889) Finlex
https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1889/39001#chp_15v19980563_sec_10v19980563_heading viitattu 3.3.2025

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
viitattu 20.12.2024

Suomen perustuslaki (731/1999) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
viitattu 20.12.2024

Laki lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä (59-60/1991) https://www.edilex.fi/valtiosopimukset/19910060?utm_source viitattu 1.3.2025

Liitteet

Liite 1 Haastattelutiedote

Tiedote tutkimuksesta lastensuojelun avohuollossa työskenteleville sosiaalityöntekijöille ja lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä työskenteleville sosiaalityöntekijöille (myös johtavat ja sijaispätevät)

Tutkimus: Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Pyydämme sinua osallistumaan pro gradu -tutkielmana toteutettavaan tutkimukseen, jos olet lastensuojelun avohuollossa työskentelevä sosiaalityöntekijä tai lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä työskentelevä sosiaalityöntekijä. Tutkimuksessa tehdään haastatteluja, joissa kysytään sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana. Olet tervetullut osallistumaan, jos sinulla on sosiaalityöntekijänä kokemusta kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkintaprosessista, jossa kaltoinkohtelija on lapsen oma vanhempi.

Mikäli haluat osallistua tutkimukseen, pyydämme sinua ottamaan yhteyttä tutkielman tekijään Elin Magnussoniin, yhteystiedot alla.

Tutkimuksen tavoitteena on saada käsitys ja tieto siitä, miten kaltoinkohdeltujen lasten etu ja suojele toteutuu rikostutkintaprosessin aikana, jossa kaltoinkohtelija on lapsen oma vanhempi. Lisäksi tavoitteena on selvittää millaisia edun ja suojelun määrittelyjä tunnistetaan kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkintaprosessin aikana.

Tutkimuksen kulku

Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina. Tutkimuksen tavoitteena on haastatella yhteensä noin 5-8 avohuollossa ja tutkimusyksikössä työskentelevää sosiaalityöntekijää. Haastattelukertoja on yksi, ja haastattelu kestää 30-60 minuuttia. Hyvinvointialueelta saadun tutkimuslupapäätöksen mukaisesti on mahdollista osallistua haastatteluun työajalla. Haastattelut toteutetaan ja tallennetaan tietoturvallisesti etänä Zoom -yhteydellä. Äänitallenteet tuhoetaan heti, kun ne on muunnettu tekstimuotoon. Haastattelut aloitetaan mahdollisimman pian ja pyritään toteuttamaan 31.03.2025 mennessä.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Kaikkiin kysymyksiin vastaaminen on vapaaehtoista ja on mahdollista keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa ilman kielteisiä seurauksia. Tutkija pyytää erillisen suostumuksen haastateltavilta tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuksesta voit kysyä lisätietoja tutkimuksen tekijältä.

Osallistumisesi on tärkeää

Osallistumalla tutkimukseen edistät aiheeseen liittyvää tutkimusta ja olet mukana luomassa käsitystä kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana. Haastatteluun osallistuminen tarjoaa mahdollisuuden tiedon tuottamiseen oman ammatillisen osaamisen kannalta tärkeästä aiheesta. Tutkimuksen avulla on mahdollista saada myös jatkotutkimusten kannalta tärkeää tietoa kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta.

Luottamuksellisuus, tietojen käsittely ja säilyttäminen

Tutkimuksessa saadut tiedot ovat luottamuksellisia. Tutkija ei raportoi kenellekään siitä, kuka osallistui tutkimukseen. Tulokset raportoidaan suomeksi pro gradu -tutkielman muodossa. Tutkittavia ei voida tunnistaa raportoiduista tuloksista. Haastatteluaineistosta poistetaan kaikki tunnistetiedot mahdollisimman tarkasti. Haastatteluäänitteet poistetaan heti, kun aineisto on saatu tekstimuotoon. Tekstimuotoista, pseudonymisoitua haastatteluaineistoa säilytetään tietoturvallisesti korkeintaan 5 vuotta tutkimuksen päättymisen jälkeen tietoarkistossa mahdollista jatkotutkimusta varten.

Yhteyshenkilö Elin Magnusson

sosiaalityön opiskelija, Turun yliopisto, puh. 0405845336, elin.e.magnusson@utu.fi

Pro gradu -tutkielman ohjaaja:

Merja Anis, merani@utu.fi

Professori Sosiaalityö,

Turun yliopisto

Liite 2 Haastattelurunko

Haastattelurunko - Kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana

Tutkimustehtäväni on tutkia sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana, jossa kaltoinkohtelija on lapsen oma vanhempi ja/tai vanhemmat.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Miten kaltoinkohdeltujen lasten etu ja suojele toteutuu rikostutkintaprosessin aikana?
- Millaisia edun ja suojelun määrittelyjä sosiaalityöntekijät tunnistavat kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkintaprosessin aikana.

Seuraavat ohjaavat haastattelukysymykset tulevat olemaan pohjana puolistrukturoidussa haastattelussa:

- Miten sinä sosiaalityöntekijänä määrittelet lapsen kaltoinkohtelua?
- Miten sinä sosiaalityöntekijänä määrittelet lapsen etua kaltoinkohdellun lapsen rikostutkintaprosessin aikana?
- Miten sinä sosiaalityöntekijänä määrittelet lapsen suojele kaltoinkohdellun lapsen rikostutkintaprosessin aikana?
- Kerro kaltoinkohdellun lapsen edun toteutumisesta sosiaalityöntekijäkokemustesi perusteella rikostutkintaprosessin aikana.
- Kerro kaltoinkohdellun lapsen suojele toteutumisesta sosiaalityöntekijäkokemustesi perusteella rikostutkintaprosessin aikana.

Liite 3. Suostumus

Suostumus osallistua tieteelliseen tutkimukseen

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana

Tutkimuspaikka: Zoom etäyhteys
Tutkimuksen toteuttaja: Elin Magnusson

Minua on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun tutkimukseen.

Olen lukenut ja ymmärtänyt saamani tutkimustiedotteen ja tietosuojaselosteen. Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja voin milloin tahansa syytä kertomatta keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen tai peruuttaa antamani suostumuksen ilman kielteisiä seurauksia. Minusta keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen saakka kerättyjä tietoja käytetään.

Olen saanut riittävät tiedot tutkimuksesta ja henkilötietojeni käsittelystä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää tutkijoille tarkentavia kysymyksiä. Allekirjoituksellani osoitan suostumukseni tutkimukseen osallistumiseen.

Suostun siihen, että haastatteluni voidaan äänittää tutkimustarkoitusta varten, mutta ne on tutkimustuloksissa ja julkaisuissa käsitelty niin, että minua ei voi niistä tunnistaa
Kyllä Ei

[
Suostun siihen, että tunnistetun tutkimusaineisto voidaan arkistoida ja avata muiden tutkijoiden käyttöön.
Kyllä Ei

Vahvistus

Sähköisen kyselyn ruutu: rastittamalla ruudun ilmaisen suostumukseni osallistua tutkimukseen TAI

Olen antanut suostumukseni suullisesti ja tutkija on dokumentoinut sen luotettavalla tavalla.

Yhteystiedot

Elin Magnusson, elin.e.magnusson@utu.fi, 0405845336

Liite 4. Tietosuojaseloste

Tiedote tutkittaville koskien projektia ” Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana”

Olet ottamassa osaa Turun yliopistossa järjestettävään tieteelliseen tutkimukseen. Tämä tietosuojaseloste kuvaa sitä, miten henkilötietojasi tullaan käsittelemään tutkimuksessa.

1. Rekisterinpitäjä

Tutkija: Elin Magnusson

Yhteyshenkilö projektia koskeissa asioissa:

Nimi: Elin Magnusson

Osoite: Åkerbackantie 6, 25700 Kemiö

Puh.: 0405845336

E-mail: elin.e.magnusson@utu.fi

2. Kuvaus tutkimuksesta ja henkilötietojen käsittelystä

Tutkimustehtävä on tutkia sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana, jossa kaltoinkohtelija on lapsen oma vanhempi ja/tai vanhemmat. Tutkimuksen kysymykset ovat: millaisia edun ja suojelun määrittelyjä sosiaalityöntekijät tunnistavat kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkintaprosessien aikana? Miten kaltoinkohdeltujen lasten etu ja suojele toteutuvat rikostutkinnan aikana?

Tutkimuksen haastattelumenetelmä on puolistrukturoidut haastattelut. Tutkimuksen tavoitteena on haastatella yhteensä noin 5-8 lastensuojelun avohuollossa ja lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisessa tutkimusyksikössä työskentelevää sosiaalityöntekijää, joilla on kokemusta kaltoinkohdeltujen lasten rikostutkintaprosessista. Haastattelukertoja on yksi, ja se kestää 30-60 minuuttia. Haastattelut ääninauhoitetaan. Haastattelutallenteet ja haastateltavien vahvat henkilötiedot hävitetään analysoinnin jälkeen. Myös haastateltavan esille tuomat asiat käsitellään sensitiivisesti niin, ettei asiakastapauksia tai haastatteluun osallistuvia voida tunnistaa.

Tutkimuksessa noudatetaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita liittyen hyvään tieteelliseen käytäntöön ja eettisiin periaatteisiin. Tutkimuksen osallistuville jaetaan tiedote tutkimuksesta, tietosuojaselostus sekä pyydetään erillistä suostumusta haastateltavilta tutkimukseen osallistumisesta.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Kaikkiin kysymyksiin vastaaminen on vapaaehtoista ja on mahdollista keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa ilman kielteisiä seurauksia.

Tutkimuksen eettisyydestä huolehditaan, anonymiteetti säilyy tiedonkeruun ja koko tutkimuksen aikana. Tutkimuksessa saadut tiedot ovat luottamuksellisia ja haastatteluaineistosta poistetaan kaikki tunnistetiedot mahdollisimman tarkasti. Tekstimuotoista, pseudonymisoitua haastatteluaineistoa säilytetään tietoturvallisesti korkeintaan 5 vuotta tutkimuksen päättymisen jälkeen Tietoarkistossa mahdollista jatkotutkimusta varten. Tulokset raportoidaan suomeksi pro gradu -tutkielman muodossa.

3. Tutkimusryhmän vastuullinen yhteyshenkilö

Nimi: Merja Anis, sosiaalityön professori

Osoite: Assistentinkatu 7, 20500 Turku

Puh.: +358 50 570 8673

E-mail: merani@utu.fi

4. Tietosuojavastaavan yhteystiedot

Turun yliopiston tietosuojavastaava on tavoitettavissa sähköpostitse osoitteesta: dpo@utu.fi.

5. Henkilöt, jotka osallistuvat henkilötietojen käsittelyyn

Elin Magnusson

6. Tutkimuksen nimi sekä tutkimuksen kesto

Tutkimuksen nimi: ”Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kaltoinkohdeltujen lasten edun ja suojelun toteutumisesta rikostutkintaprosessin aikana”

Henkilötietojen käsittelyn ajallinen kesto: Arvoitu aika 30.06.2025 asti.

7. Henkilötietojen lainmukainen käsittelyperuste

Henkilötietoja käsitellään seuraavan, tietosuojasetuksen 6(1) artiklassa mainitun, käsittelyperusteen nojalla:

- rekisteröidyn suostumus;
- käsittely on tarpeen sopimuksen täytäntöön panemiseksi;
- rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattaminen;
- käsittely on tarpeen rekisteröidyn elintärkeiden etujen suojaamiseksi;
- käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi:
 - tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastollisia tarkoituksia varten;
 - tieteellisten aineistojen tai kulttuurisperinnöllisten materiaalien arkistointia varten;
- rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettu etu.

8. Tutkimusmateriaaliin sisältyvät henkilötiedot sekä suojaustoimenpiteet

Tutkimuksessa kerätään ainoastaan välttämättömiä henkilötietoja: nimi, sähköpostiosoite, työpaikka. Tiedot pseudonymisoidaan, niin ettei tutkimusten osallistujia ole mahdollista tunnistaa.

Haastattelunauhoitteista kirjoitetaan tekstitiedostot ja nauhoitteet tuhotaan. Samalla tutkimusaineistosta poistetaan suorat tunnistetiedot. Tunnistetiedot tuhotaan tutkielman valmistuttua.

9. Erityiset henkilötietoryhmät (arkaluontoiset henkilötietoryhmät)

Tutkimuksessa ei käsitellä erityisiä henkilötietoryhmiä.

10. Henkilötietojen keräämisen lähteet

Henkilötietojen lähteet ovat Varsinais-Suomen hyvinvointialueen lastensuojelun avohuollon ja lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikön sosiaalityöntekijät. Henkilötiedot kerätään osallistujilta itseltään.

11. Henkilötietojen siirtäminen ja jakaminen kolmansille osapuolille

Henkilötietoja ei siirretä Turun yliopiston/tutkimusryhmän ulkopuolelle.

12. Henkilötietojen siirtäminen EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Henkilötietoja ei siirretä Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

13. Automaattinen päätöksenteko ja noudatettavat suojatoimet

Automaattista päätöksentekoa ei toteuteta käsiteltäviin henkilötietoihin.

Henkilötietoihin sovelletaan seuraavia suojatoimia:

- Aineisto on salassa pidettävää.
- Kirjalliseen materiaaliin sovellettavat suojatoimet: Tekstimuotoon muunnettu aineisto säilytetään tietoturvallisesti ilman vahvoja tunnistetietoja, kunnes tutkimus on valmis ja hyväksytty opinnäytetyönä.

IT-järjestelmissä toteutettava henkilötietojen käsittely

Muu:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

- Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa.
- Analysoitava aineisto sisältää suorat tunnistetiedot.

Perustelut:

14. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

Tutkimusaineisto arkistoidaan:

- ilman tunnistetietoja

tunnistetiedoin

Minne tutkimusaineisto tallennetaan ja kuinka pitkäksi aikaa: Tutkimuksen tietoaarkisto, 5 vuotta.

15. Oikeutesi rekisteröitynä sekä näihin tehtävät poikkeamat

Elin Magnusson, elin.e.magnusson@utu.fi

Rekisteröidyn oikeuksiin tehtävät poikkeamat

Tietosuoja-asetuksen sekä kansallisen tietosuojalain nojalla rekisteröidyn oikeuksiin voidaan tehdä tiettyjä poikkeamia, kun henkilötietojen käsittelyperusteena toimii tieteellinen tutkimus ja oikeuksien toteuttaminen tekisi käsittelyn tarkoituksen (tässä tapauksessa tieteellisen tutkimuksen) joko mahdottomaksi tai aiheuttaisi huomattavaa haittaa käsittelylle.

Tarve tehdä poikkeamia rekisteröityjen oikeuksiin arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tämän tietosuojaselosteen tutkimuksessa on todennäköisesti tarpeen tehdä poikkeamia seuraaviin rekisteröityjen oikeuksiin:

- Oikeus saada pääsy tietoihin (Artikla 15)
- Oikeus tietojen oikaisemiseen (Artikla 16)
- Oikeus tietojen poistamiseen (Artikla 17)
- Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (Artikla 18)
- Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä (Artikla 20)
- Vastustamisoikeus (Artikla 21)

Rekisteröity voi olla yhteydessä tutkielman tekijään, jos haluaa poistaa tai siirtää tietonsa. Tutkielman valmistuttua ja anonymisoidun aineiston siirryttyä Tietoaarkistoon, aineistoa ei voida poistaa.

Oikeus valituksen tekemiseen

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetulle, jos koet, että henkilötietojasi on käsitelty soveltuvan tietosuojalainsäädännön vastaisesti.

Tietosuojavaltuutetun yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto

Käyntiosoite: Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki

Postiosoite: PL 800, 00531 Helsinki

Puhelinvaihde: 029 566 6700

Sähköposti (kirjaamo): tietosuoja(at)om.fi

Liite 5. Selvitys tekoälyn käytöstä

Tämän pro gradu -tutkielman kirjoittamisessa hyödynsin tekoölyavusteisia työkaluja rajatusti ja ohjatusti. Käytin ChatGPT:tä ainoastaan tutkimusprosessin tukena, en tutkimusaineiston analyysissä tai tulosten tuottamisessa. Tekoälyn käyttö rajoittui pääosin kielelliseen avustamiseen, kuten tekstin sujuvoittamiseen, ilmaisujen tarkentamiseen, vaihtoehtoisten lauserakenteiden tuottamiseen sekä tekstien kääntämiseen suomen ja englannin välillä.

Tekoöly ei osallistunut teoreettisen viitekehyksen muodostamiseen, tutkimuskysymysten laadintaan, aineiston tulkintaan tai tutkimustulosten muotoiluun. Kaikki tutkimukseen liittyvät sisällölliset ratkaisut, johtopäätökset ja analyysit ovat itsenäisesti tekemiäni. Tekoälyn tuottamat ehdotukset tarkistin kriittisesti ja muokkasin vastaamaan tutkielman tieteellisiä tavoitteita ja akateemisia vaatimuksia.

Tekoöly ei saanut käyttöönsä henkilötietoja tai muuta arkaluonteista tietoa. Tekoälyn käyttöä ohjasi Turun yliopiston vararehtorin linjaus tekoälyn käytöstä (2023) sekä tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeet hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Tekoälyn käyttö dokumentoidaan läpinäkyvyyden periaatteen mukaisesti, ja se ei korvaa tutkijan vastuuta tutkimuksen tieteellisestä laadusta, luotettavuudesta tai eettisyydestä.

Tekoälyn käyttöä koko tutkielmaproessin aikana olen käsitellyt avoimesti ja rehellisesti ohjaajani kanssa. Kirjoittaminen on minulle luontevaa ja vapaa ilmaisun muoto, mutta suhtauduin kriittisesti tekoälyn ehdottamiin sana- ja lauseratkaisuihin, ja kaikki lopulliset tekstimuutokset ovat itsenäisiä valintojani.